KA JINGIASYLLOK BA KYNTANG

DA

U Rev. WILLIAM STEWART, M.A., B.D.

La pynwan sha ka Ktien Khasi

DA

U Rev. H. M. RAPTHAP, B.D., M.Th.

Published by—:
THE KHASI JAINTIA PRESBYTERIAN SYNOD.
K. J. Presbyterian Church House,
Mawkhar, SHILLONG.

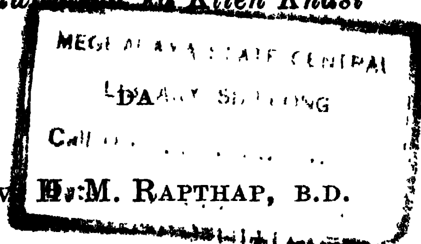
1977.

KA JINGIASYLLOK BA KYNTANG.

DA

U Rev. WILLIAM STEWART, M.A., B.D.

La pynwan sha ka Ktien Khasi

DA

U Rev. H. M. RAPTHAP, B.D.

Published by— :
THE KHASI JAINTIA PRESBYTERIAN SYNOD:
K. J. Presbyterian Church House,
Mawkhar. SHILLONG.

1977.

KA KTIEN LAMPHRANG.

Ia kane ka Kitab la pynmih nyngkong eh ha ka ktien Phareng ha ka snem 1944. U nongthoh u la thoh ia ka na ka bynta ka jingdawa jong ki balang kiba hapoh ka 'Nagpur Church Council'; hynrei naduh ba la pynmih ia ka la shem ba ka long ka Kitab kaba ai jingmyntoi ia ki khristan kiba shong ha kiwei kiwei de ki jaka. La pynkylla ia ka sha ki katto katne tylli kiwei pat ki jait ktien hangne ha ri India. Ka Synod jong ka balang jong ngi ha ri Khasi Jaintia ruh ka la idei ban pynioh ia kane ka kitab ha ka ktien Khasi.

Ka jingthmu ba kongsan jong kane ka kitab ka long ban ai jingiarap, khamtam eh ia ki samla kiba dei ban pynkhreh na ka bynta ka jinglong riewdkhot. Hynrei ka long ruh ka jingangnud jong u nongthoh ba ka lah ban ai jingmyntoi ia iwei-pa-iwei i dkhot jong ka balang iba pule ia ka.

U nongpynkylla Khasi u la pyrshang katba lah ban buh ryntih ia ki kyntien bad ki bynta jong ki sobjek kumba long thik ha ka ktien Phareng. Hynrei don ruh hangne hangtai ki bynta ba la dei ban pynpher khnang ban kham iahap lem bad ki jingmut ha ka ktien Khasi, bad ban kham iadei ruh lem bad ki nongpule ha ka balang jong ngi. Kumba ka long ka jingangnud jong u nongthoh, kumta ruh ka long ka jingangnud jong u nongpynkylla Khasi ban shem ba lyngba ka jingpyrshang ba rit jong u, kane ka kitab kan long ka jingiarap ban tei ia ka jinglong mynsiem jong ka balang ha kane ka ri.

Cherra Theological College, Cherrapunji, April, 1958. — H. M. RAPTHAP.

KI JINGKDEW.

KA JINGIASYLLOK BA KYNTANG

(KA JINGPULE NA KA BYNTA BAN PYNKHREH IA KA JINGLONG RIEWDKHOT)

LYNNONG I.

Ka Jingrai Jingmut Jongngi.

Ngin iapyrkhat ka mut aiu ban long ki riewdkhot jong ka Balang. Ngi la kynjoh sha ka 'rta ha kaba ngi dei ban rai jingmut na ka bynta bun kiei kiei, bad ka bynta kaba donkam eh jong kata ka jingrai jingmut jong ngi ka long la ngi kwah ne em ban long ki dkhot jong kata ka Seng ia kaba la ju khot ka 'Balang U'Jisu Khrist'. Hadien pat ngin pyrshang ban iakhmih kaba kumno kane ka Seng ka long. La kumno kumno ngi tip ba ka long ka Seng jong ki briew kiba ngeit ha U Jisu Khrist bad kiba ia trei 'lang ia ki katto kathe kiei kiei namar ba ki iashim 'bynta ha ka jingieit bad jingshaniah ha U kum Uwei U Trai.

Ka jingrai jingmut jong ngi ka long ka kyrdan kaba ha shiteng lynti. Kam dei ka kyrdan kaba nyngkong eh. Ka kyrdan kaba nyngkong ka la sdang lypa khlem ka jingrai jingmut jong ngi ha ka por ba la pynbaptis ia ngi. U Blei Um ap haduh ba ki briew kin da wan hi sha U shuwa

ba Un ri Un sumar ia Ki. Naduh ba sdang jong ki jingim jong ngi U la pynithuh ia la ka jingsumar sukher jong U ia ngi. U Jisu U la pynpaw shai ia kane ha kawei ka sngi da kaba U lum lang ia ki khunlung hapoh la ki ksangti bad U ong ruh : 'To shah ia ki khunlung ban wan ha Nga, to wat khang ruh ia ki naba ia kiba kum kita long ka hima U Blei' (Markos 10 : 14). Dei namar ba don kane ka jingkular ba la pynlong ia ki kmie ki kpa ban wallam ia la ki khunrit da kaba sngewshaniah ba yn ioh pynbaptis ia ki, naba ki tip ba U Blei U pdiang ia ki naduh ba sdang. Ha ka por ba la pynbaptis ia ngi, ki kmie ki kpa jong ngi ki phla ia la ka jingngeit ha U Trai Jisu bad ki kular ban pynsan pynrangbah ia ngi ha ka jingtip ia U, bad U Blei ruh U shonshap ia ka muhor jong ka jingieit jong U halor jong ngi. Haba ngi dang long khynnah eh ban rai jingmut ei ei na ka bynta ia lade, ngi shu shaniah ha ka jingialam jong ki kmie ki kpa bad ma ki ki kitkhlieh na ka bynta jong ngi. Hynrei ngim shu sah khynnah baroh shirta, bad mynta haba ngi la rangbah, ma ngi hi ngi kitkhlieh na ka bpnta ia lade bad ka shong ha ngi ban jied la ngin snoh skhem ne em ha U Kynrad ha Uba ki kmie ki kpa jong ngi ki la shaniah bad hikai ia ngi shaphang jong U. Haba ngi long riewdkhot ngi pynthymmai ia ki kular ba ki kmie ki kpa jong ngi ki la iateh, bad ma ngi pat mynta ngi kular ha khmat U Blei bad ki briew ba ngin nang iaid shaphrang ha ka lynti ba ki la ialam ia ngi.

Shisha ia katto katne ngut na ngi la pynbaptis haba ngi la rangbah bha bad ngi tip kiei ki jingiateh jutang ba ma ngi hi ngi la pynlong. Ka *Jingbaptis* ka long ka khyrdop da kaba ngi rung shapoh ka jingiasyllok jong kito kiba ieit ia U Trai Jisu. Ka por ka la dei eh ia ngi mynta ban jam sha kawei pat ka kyrdan kaba sha khmat. Ka jingkut jingmut jong ngi ka long ban shim ia la ka jong ka bynta ba dei biang hapoh ka Balang. Ka Balang ka don ka kam kaba khraw ban leh, bad lah ban pyndep hok ia ka tang lada ki dkhot jong ka baroh ki kitkhia ia la ki jong ki jong ki bynta. Ia kane ka kam lah ban leh ruh tang lyngba ka *bor* ba U Khrist U ai ha ki Sakrament. *Ban long riewdkhot ka mut ba ngi sdang ban shim ia ka Sakrament ka 'Jingkhawai U Trai'*. Khadduh eh, ka long ruh ka jingpynthymmai ia ka jingkular ba ngi la kular ha ka por ba la pynbaptis ia ngi. Ka long ruh ka jingphla ha madan ba ngi da mut shisha ban iai bud ia la U Kynrad ha Uba ngi la shaniah.

Hangne ha ri India don bun ki briew kiba dawa ba ki ieit bad shaniah ha U Jisu Khrist hynrei ki bym long ki dkhot jong ka Balang jong U. Katto katne ngut na ki kim shym shah pynbaptis bad ym shym don ba khot 'Khristan' ia ki. Ki ong ba ki ieit bad shaniah ia U Jisu bad ki kwah ruh ban bud ia ka lynti jong U, hynrei hana bym da donkam ban shah pynbaptis ne pyniasoh bad kano kano ka kynhun Khristan. Teng teng lah ban khot ia ki ki 'synran ba rieh'

kum u Joseph ka Arimathaia uba la buhrieh ia la ka jingieit ia U Jisu hadien ka jingiap jong U halor u Lum Kalbari (Ioan. 19 : 38). Kiwei pat kim buhrieh ia la ka Jingngeit hynrei kim leh eiei ban pyni ba ki long ki 'Khristan'

Kidon kiwei pat kiba la shah pynbaptis bad ba la thoh ia ki kyrteng jong ki ha ki register Balang hynrei ki ieng jngai na ki iingmane bad kim ju iashim bynta ryngkat bad kiwei pat ha ka jingmane Blei ne ha ka Sakrament ka Jingkhawai U Trai. Teng teng ki kynnoh pynban ia ka Balang na ka bynta bun kiei kiei, bad ki kren kynthoh da kumne bad kumtai ia ki dkhot bad nongialam jong ka. Ki dawa ia lade ba ki lah ban long ki Khristan kiba bha wat lada khlem da long ki dkhot jong ka Balang. Hato don daw ba ngi lah ban ong ba kine ki briew ki bakla ? Lada ngi kwah shisha ban bud ia U Khrist ngi dei ne em ban long ki dkhot jong ka Balang ?

(i). Ka long kaba dei ban kynmaw ia kaei ba U Jisu hi U la leh. Haba U dang don ha sla khyndew ki briew ha ka ri jong U ki ju ialang man ka taiew ban mane ia U Blei ha ki 'synagog'; bad shisien shisnem ki ju leit sha ka nongbah Jerusalem ban iasoh lang ha kata ka jingkhawaibah jong ka jingiaroh bad jingainguh ia U Blei kaba ki khot ka 'Niam Ka Jinglait'. Ka long kaba shisha ba wat ha kata ka por lah ban kren kynthoh ia shibun napdeng jong kito kiba leit sha ki synagog bad teng teng U Jisu U

ju mai-iasneng (rebuke) ia ki nongialam kiba ha nongkyndong ne ha ka Nongbah Jerusalem kumjuh. Hynrei U Jisu U kham ñiewkor ia ka jingmane ia U Blei ban ia kaba pynleit jingmut shaphang ka jingduna jingbakla jong ki kattokatne ngut ki nongmane Blei. Ha ka Gospel U Loukas ngi pule ba 'U la leit rung *kumba U ju leh* ha ka synagog ha ka sngi Sabbaton'(Loukas 4:16). Ha kawei pat ka jaka, ha Jerusalem U ong ha la ki synran : 'Da ka jingkwah kaba jur nga la kwah shikatdei eh ban bam ia kane ka niam ka jinglait shuwa ba ngan shah shitom' (Loukas 22 : 15). Kumta lada ngi bud ia ka nuksa jong ka jingim U Jisu ngi dei keiñ ban iashim bynta pura ha ka jingiamane lang jong ki para jong ngi bad ngim dei ban ieng jngai noh ia lade.

(ii). Ha kine ki sngi ngi tip ba don shibun ki briew kiba iasoh ia ki parti ba pher ba pher bad bud ia la ki jong ki jong ki nongialam. Bunsien ki pynpaw madan lem bad ka jingsngewsarong ha kano ka parti ki don da kaba phong ka tupia ne deng ka kynja takma kaba kyrpang, lane da kaba pyndonkam ia ka lama. Ki sngewsarong na ka bynta la u jong u nongialam bad ki kwah ba uwei-pa-uwei un tip ba ki iabud ia uta. U nongbud uba lehraiñ ia la u nongialam bad uba buhrieh ia ka jingshisha ba u dei ha ka kynhun jong u, u long u bymmyntoi na ka bynta uta u nongialam. Kumta lada U Trai Jisu U long U Nongialam ia Uba ngi bud bad shaniah U don ka hok ban dawa ba ngi dei ban pynpaw shai ha

kano ka liang ngi ieng. Lada ngi ong ba ngi shaniah ia U, hynrei ngim mon pat ban pyniasoh lem bad ka Seng jong kito kiba bud ia U, kumno ki briew kin tip ba ngi long ki jong U ? Lada u briew u ong ba u shaniah lut ha U Jisu, hynrei u ong pat ba u pyrkhat ba kam long kaba da donkam ban shah pynbaptis hato kata kam mut ba u kyntait ban deng iaka takma jong kito kiba la long ki jong U Khrist naduh ka dohnud baroh ? Hato U Kynrad U lah mo ban ñiew ia u kum la u jong ? U Jisu shisien U ong ia kaei kaei kaba eh shaphang ki briew kiba lehraiñ ban pynpaw madan ba ki long ki jong U: 'Naba uno-uno ruh u ban sngewlehraiñ ia Nga bad ia ki ktien jong nga ha kane ka pateng bynriew ba klim bad ba pop ; U Khun U Briew ruh Un lehraiñ ia uta haba Un wan ha ka burom U Kpa jong U lem bad ki angel bakhuid' (Markos 8 : 38). Ban pyniasoh bad ka Balang ka long ban pynpaw shai hangno ngi ieng, ka mut ruh ban deng ia ka takma jong kito kiba bud ia U.

(iii). Kaba lai pat. Ngi iohi ba ha ki jingialang baroh ngi kham lah ban iarap iwei-ia-iwei pat lada ngi ialong lang hajuh ban ia haba ngi ialong saphred. Ym don u briew uba lah ban ai ia kaba bha tam kaba u don lada u shong marwei. Ngi donkam ia ka jingiarap ki lok jong ngi. Dei namar kane ka daw, haba U Jisu U phah nyngkong eh ia ki synran ban leit ialap ia ka khubor jong U, U phah ia ki ar-ar ngut

(Loukas 10 : 1) khnang ba ki lah ban iasibor lem uwei ia uwei pat. Ngi iohi ia kane wat haba ngi peitthuh ia ka ding haba ka meh. Ka meh bha shibun eh lada kynton lang ia ki lyngkhot lyngkhai jong ki dieng, bad ban pynsaphred ia ka ding ka mut ban pynlip ia ka. Ki khristan kiba nyngkong ki tip ia kane. Ki sngewkmen bym kai shuh na ka bynta kaei ba ki la shem ha U Jisu, bad ki kwah dik dik ban iasam lem ha kiwei pat. Kim man thait ban iawan lang hajuh. Ka Testament Bathymmai ka ong : 'Bad ki la iaineh skhem ha ka jinghikai bad jingiasyllok jong ki Apostol, ha kaba kdiah kpu bad ha ki jingduwai de'. (Ki Kam. 2 : 42). Hadien kattokatne snem ha ka Nongbah Rom ia ki khristan la tharai sniew bad pynshitom beiñ; kumta ki juleit noh jar jar mynmiet ha ka por ba la dum ban iashem lang hapoh khrum ïing lane ha ki krem ba ikynsha khnang ban iasoh lang ha kaba mane ia U Blei bad rakhe ia ki Sakrament. Ka *Jingngeit* ka long kaei kaei kaba kordor tam ha ki jingim jong ki. Ki nang bsa bad nang pynkhlaiñ ia ka da kaba iasoh lang kawei. Ka Testament Bathymmai ka hikai ia ngi ba U Jisu U khot ia ngi sha ka 'Jingiasyllok Bakhraw' kaba suhthied ym tang ha ki sorbah ne nongkyndong jong ngi, hynrei ha man ki dong jong ka pyrthei, bad kane ka nang iaid lyngba ki patengbynriew: 'Phim long shuh ki nongwei bad ki sohshnong ; hynrei ki para traishnong bad ki riewkhuid, bad kiba iadei lang na kajuh ka ïing U Blei, ba la tei halor ka nongrim ki Apostol bad ki

nongiathuhlypa, U Jisu Khrist hi U long U mawdong ba ha khlieh' (Eph. 2 : 19, 20).

(iv). Katei ka dkhot ka pynkynmaw ia ngi ba ka Balang ka pher shibun na kano kano ka kynja seng jong ki briew. La seng nongrim ia ka da U Jisu hi, bad U pyni ba dei ha ka ba U wan shajan jong ngi. Ka long kaba shisha ba ngi lah ban iashem ia U ha ka jingduwai ha kano kano ka por bad kano kano ka jaka, hynrei U la iathuh ia ngi ba U don ryngkat khamtam eh haba ki briew ki iawan lang ha ka kyrteng jong U :—"Ha kaba ar ne lai ngut ki iashem lang ha ka kyrteng jong Nga hangta Nga don lem bad ki ?" (Math. 18 : 20). Ki Khristan kiba nyngkong ha Jerusalem kiba iashem lang ban duwai, ki Khristan nong-Rom kiba kheiñduh ia la ki jingim ban iashem hapoh ki khrum ïing ki wad ia kaei kaei kaba kham palat ban ia ka jingsngewshngaiñ ba ki lah ban ioh—ki sngewthuh ba ka jingdonryngkat U Khrist ka long kaba shisha hapdeng jong ki. Ka long kaba sngewsih lada ha kine ki sngi haba ka long kaba suk ia ngi ban iashem lang, pynban ngim ñiewkor ia kane ka jingai ba kordor.

(v). Nalor kane U Trai Jisu U la pynkhreh artylli ki rukom ha kiba U la kular ban ai ia ka bor ha la ki briew—Ki Sakrament ka *Jingbaptis* bad ka *Jingkhawai U Trai*. Ia kine ki Sakrament ym lah ban rakhe tang da uwei u briew hi shimet. U Khrist U la pynlong ia ki ha kata ka

rukom ba ngi dei ban da iawan lang haba shim bynta ha ki. La thaw, ia ngi ruh ha kata ka rukom ba ngim lah ban im khlem don jingiadei bad kiwei pat ki briew ; bad U Trai U la pyni shai ba ngim lah ban ioh jingiasyllok lem bad U ha ki Sakrament lymda ngi wan ruh ha ka jingiasyllok bad kiwei pat ki para jong ngi. Kane ka mut ba lada ngi ieng kyrpang na kata ka Seng ia kaba la khot ka 'Balang' ngi dei hok ban duh ia ki lad ba kordor eh jong ka jingaiei ba la ai da U Khrist hi.

(vi). Khatduh khatwai, ka jingkylli ba ngi dei shisha ban buh kam dei ban long kaba khwan myntoi ia lade—'aiu ba ngin ioh' hynrei ka dei ban long—'aiu ngi lah ban ai' da kata ka jingleh kaba kyrpang, Kam dei ka jingkylli tang shaphang 'aiu ngi ioh' da kaba long ki dkhot jong ka Balang, hynrei kumno ngi lah ban shakri ia U Kynrad. U Jisu U ong shisien ha la ki synran ba ki briew kin tip ba ki long ki *nongbud* jong U lada ki iaieit uwei ia uwei pat (Ioan. 13 : 35) bad hajan bakut ka jingim jong U Uduwai na ka bynta kito baroh ki ban sa ngeit ha U da kaba ong : 'Lymne ngam kyrpad tang na ka bynta kine hi, hynrei na ka bynta kita ruh kiba ngeit ha nga da ka ktien jong ki ; ba baroh kin ialong shitylli' kum ma Me ko Kpa ha Nga, Nga ruh ha Me, ba ki ruh kin ialong shitylli ha Ngi, ba kata ka pyrthei kan ioh ngeit ba la phah ma Me ia Nga'. (Ioan. 17 : 20, 21). Ka long kaba eh ban iohi kumno lah ban jubab ia kane ka jingduwai

lada kito kiba shaniah ha U ki ieng kyrpang ialade bad kim iashim bynta ha ka jingiasyllok jong ki nongbud jong U. Kawei kaei kaei kaba U Jisu U la wan ban leh ka long ban pynduh-pyndam noh ia ki jingpynwit kiba pyniakhlad hapdeng para briew, khnang ban pynmih ia ka jingiasyllok kaba shisha hapdeng jong ki, bad iwei-pa-iwei na ngi ngi dei ban shim ia la ka jong ka bynta ban tei ia kane ka jingiasyllok ba shisha hapoh ka Balang. Ngim lah ban leh ia la ka bynta lymda ngi rung shapoh jong ka.

To ngin kylli ia lade kumno la pynlong ia ngi nyngkong eh ban tip ia U Trai Jisu. Dei namar ba kiwei pat ki la iathuh ia ngi. Ki kmie ki kpa jong ngi ki la hikai ia ngi, nangta ki nonghikai jong ngi, u pastor jong ngi bad kiwei pat ki Khristan—ki briew kiba la tip ia U Trai Jisu da lade hi, bad kiba la pynshitom ia lade ban pyn-sngew lem ha ngi shaphang jong U. Ka lah ban long ba ngi la tip shibun na kaba pule ia ka Baibl, hynrei ngin kynmaw ba ngi ioh ia ka Baibl ruh dei tang namar ba kiwei pat ki briew ki la pynshitom ia lade ban pynwan sha ka ktien jong ngi bad ban shon ia ka na ka bynta ka jingdon-kam jong ngi. Ki briew kiba la leit sha shuwa jong ngi ki la leh ia kane baroh na ka bynta jong ngi, bad ngi shu pdiang ei na ki ia kane ka jing-kynshew spah. Mynta ka dei ka kynti jong ngi; ka jingkitkhlieh ruh ka dei ka jong ngi hi. Ki khynnah kiba don sawdong ia ngi ki nang san nang rangbah, ha nongsor bad nongkyndong kum-

juh don shibun ki briew ki bym pat tip ia U Jisu. Ka dei ka kynti jong ngi ban leh ia la ka bynta—ban ai lem ia ka khubor kaba ngi la ioh ha kiwei pat ; bad ngim lah da shisha ban pyndep hok ia kane lada ngi ieng kyrpang ia lade bad leh ia kiei kiei tang namar ba ki shu wan jia long hi ha ngi. Ngi lah ban pyndep hok ia la ka kamram kum ka shibynta jong ka Balang U Trai Jisu kaba long ka Seng ba khraw jong kito ki baieit ia U. U Jisu U la kiew sha bneng, bad U la iehnoh tang khyndiat ngut ki shynrang bad kynthei lem bad ka kam jong ka jingpynbna shaphang jong U lyngba ka pyrthei satlak. Ma ki bad kito baroh kiba la bud ia U ki la long kiba lah ban shaniah, lymda kumta ngin ym jyn da la tip ia U. Ma ngi ruh mynta ngi dei ban long kiba lah ban shaniah bad kiba leh ia la ka bynta ha kane ka kam.

Ngi dei ban rai jingmut. Ngim lah ban rai la ngi long ne em ki nong-India. Namar lada ki kmie ki kpa jong ngi ki long ki nong-India ma ngi ruh ngi long hi ki nong-India. Lada u briew u ong ba u long u Hindu, lehse ia u ruh la kha kum u Hindu. Ha kajuh ka rukom ngi lah lehse ban ong ba ngi long ki Khristan namar ba ki kmie ki kpa jong ngi ki long ki Khristan. Hynrei kata kam biang. Naba U Trai Jisu U kwah ia ka jingshakri jong ka mynsiem kaba da mon sngewbha hi. U kwah ia ka jingshakri jong ki synran kiba bud ia U da ka jingsngewlaitluid, bad kiba kohnguh ia U da la

ka mon sngewbha bad ka jingrai jingmut jong ki hi. U kwah ia ki nongbud ki bym sngewlehraiñ ha ban ñiew ia ki hapdeng jong ki para ba iabud ia U. Kumta lada ngi ieit shisha ia U, to ngin pynpaw madan ia ka jingrai jingmut jong ngi da kaba iasoh ha ka kynhun jong kito kiba long ki jong U. Kam iarap ei ei ban peit ia ki jingduna jong kiwei pat ki para Khristan, hynrei ka iarap shibun eh lada ngi sngewthuh ba ma ngi hi ngi long ka bynta jong ka kynhun Khristan, bad lada ngi kloi ban leh ia la ka bynta hapoh kata ka kynhun ban pynlong ia ka kaba bitnam shuh shuh ia U.

Ka Jingpule Ba Man La Ka Sngi.

Sngi 1. 'To jied phi ha kane ka sngi .....'Joshua 24 : 14-25.

,, 2. Ka jingshakri kaba tang ia U Blei hi marwei. Mat. 6 : 19-34.

,, 3. U Trai U dawa *aiu* na ngi. Mark. 8 : 27-38.

,, 4. Ka nuksa ka jong U Trai. Louk. 2 : 41-51.

,, 5. Ka jingiashim bynta ha ka Jingmane ia U Blei. Salm 116.

,, 6. Ka Jingiasyllok jong ka Balang. Ki Kam. 2 : 41-47.

,, 7. Ka Jingiasyllok ka *Dak* jong ka Jingieit. I Ioan. 4 : 7-21.

LYNNONG II.

KAEI KA BALANG.

Ngi la iohi kumno ba ka jingrai jingmut jong ngi ka long kaba donkam ha ka ban long ki dkhot jong ka Balang. Ngi la khot ia ka ka 'Seng' bad ka long shisha kumta, hynrei ka long ka jait Seng kaba kham kyrpang, kaba kit jingmut kham palat ban ia ka seng hi. Don lai tylli ki rukom ba ki briew ki iapynlong kynhun la ki jong ki jong :—

(i). Don ki kynhun ha kiba la kha ia ngi. Ia u briew la khot u 'China' bad u dei na kata ka seng kaba khraw jong ki briew ia kiba la khot ki 'nong-China' lada ki kmie ki kpa jong u ki long ki nong-China bad lada la kha ia u ha ri China. Um rai jingmut ei ei na ka bynta kata. Ka long kaei kaei kaba la shu jia hi ha u. Ha kajuh ka rukom ma ngi baroh ngi don ha ki kynhun ha kiba la kha ia ngi.

(ii). Nangta pat don ki seng ba ki briew ki ia pynlong na ka bynta kino kino ki daw kiba kyrpang, bad ha kiba kiwei pat ki briew ki iasoh da la ka mon sngewbha. Kum ha kane ka rukom, katto katne ngut ki briew kiba sngewpangnud ban iohi ia ka jinglehbeiñ ia ki mrad, ki sngew ba ki lah ban leh ei ei khnang ban pynsangeh noh ia kaba kum kata da kaba iapynlong kawei ka Synjuk lang tang na ka bynta kane ka jing-

thmu ia kaba lah ban khot: "Ka Seng na ka bynta ban khang ia ka jinglehbeiñ ia ki mrad." Kiwei pat ki briew ki pynlong ki kynja klob (club) ne seng ban ialehkai, ne ban pule shaphang kano kano ka sobjek. Ki briew ki pynlong ki 'seng' kiba kum kine da kaba ki shu iarai hi da lade.

(iii). Hynrei don kiwei pat ki seng ha kiba ngim lah ban rung da la ka jong ka jingrai jingmut bad ha kiba ym shym la kha ia ngi. Ban ioh rung sha ki ngi dei ban da ap ia ka jingkhot sngewbha ne jingjied jong u briew uba don ka bor ban leh kumta. Ki nongbam jingbam ha ka jingkhawai ki dei na kane ka jait kynhun, namar ki wan sha ka tang namar ba u trai ïing u la khot sngewbha ia ki. Kawei pat ka jait kynhun kaba kum kata ka dei ka jong ki rangbah shipai namar u briew um lah ban long u rangbah shipai tang namar ba u kwah hi ban long kumta—u dei ban ap haduh ba un da ioh ia ka 'hukum jong u syiem.'

Ka Balang ka long ka seng jong kane ka jait kaba lai. U Khlieh jong ka U long U Trai Jisu hi, bad dei da ka jingkhot sngewbha bad jingjied jong U ba ki briew ki ioh rung shapoh ka Jingiasyllok ka Balang jong U.

Kane ka la long kaba shisha ha ka kynhun ba nyngkong eh jong ki nongbud U Jisu. U wan ban iakynduh ia kine ki briew ha ki jaka ba ki

don katto katne ngut kiba long ki nongtong dohkha harud wah (Mark. 1 : 16-20). Uwei uba long u nonglum khajna ha ka kam khaïi pateng ha ka ïingkhrong jong u (Math. 9 : 9), bad U khot ia ki da kaba U ong : 'To bud ia nga.' U duwai baroh shimiet halor u lum, nangta U jied napdeng ki nongbud jong U khadar ngut ki ban long lem bad U bad ki ban shakri ia U (Louk. 12 : 13). Ha kabak ut ka jingim jong U U pynkynmaw ia ki shaphang kane; 'Phi phim shym la jied ia Nga, hynrei nga la jied ia phi' (Ioan. 15 : 16). Ka la long kaba shisha bad kito ruh kiba la pyniasoh hadien lem bad kane ka Jingiasyllok. Ka don ka jingiathuhkhana shaphang u Paul. U pynshitom beiñ bad u pyrshang ban pynduh jait ia ki Khristan, hynrei ha kawei ka sngi haba u dang leit sha Damaskos lem bad kane ka jingthmu, la pynsahngeh ia u ha lynti da U Trai Jisu hi, bad naduh kata ka khyllipmat u kylla long u nongbud ba kohnguh jong U Jisu bad u shaniah ia lade tang ha U na ka bynta ban ioh jingpynim. (Ki Kam. 26 : 12-20). Nadien nangta um ju sngewartatien shuh ban long u dkhot jong ka 'Jingiasyllok ki Khristan' tang da ka jingkhot sngewbha bad ka hukum U Trai Jisu ha Uba u sngewkitram ia kiei kiei baroh. Ia kane kajuh ka jingiathuhkhana la iai iathuh borabor ha ka histori jong ka Balang. To ngin shim kawei ka nuksa—ka jong u Augustine. Ki jingpyrshang baroh kim shym iarap ban ai jingsuk ia ka mynsiem jong u, tad haduh ha kawei ka sngi ha kper, u iohsngew ia ka jiugsawa kaba ong : 'To

shim bad pule'. Mar kumta u kohnguh bad u plied ia ka Baibl ha ki ktien kiba ong : 'To kup phi ia U Jisu Khrist Uba U Trai' (Rom. 13 : 14). Ha u Augustine kata ka la long ka jingpynsawa jong U Blei hi kaba kren ha u, bad haduh kata ka khyllipmat u sngewsuk jai, bad u sngewthuh ba ia u da shisha la wad bad shem da U Jisu Khrist. U Khrist Jisu haduh mynta U dang iai wad ia ki briew, U tyrwa ha ki ia ka jingpynim na ki pop jong ki, U khot sngewbha ruh ia ban bud bad shakri ia U, bad ban long ki jong U. Ka jingkhot sngewbha ka long ka jong U. Lah eh ban kyntait ia ka kumba U la iathuh ia ngi ha kato ka jingiathuhkhana shaphang u syiem uba la khot sngewbha ia ki briew sha ka jingkhawai miet jong u (Louk. 14 : 16-24). Bad haba ngi wan ka long borabor tang ka jingpdiang sngewbha jong ngi ia ka jingkhot jong U.

Da shisha ka jingrai jingmut kaba khraw tam ha ka jingim jong ngi ka long kata ha kaba ngi pdiang sngewbha ia ka jingkhot U Khrist. Dei kane ka jingrai jingmut kaba ngi pynlong ha ka ban long ki riewdkhot jong ka Balang jong U. Katto katne ngut ki briew ki leh ia kane namar ba ki kmie ki kpa ki iapynong lem ba mynta ki la biang rta ban leh ia ka ; kiwei pat namar ba la ialeh lem ki paralok jong ki, lane namar ba idei ka rukom ki samla Khristan ban sdang shim ia ka Jingkhawai U Trai haba la poi sha ka kyrdan jong ka jinglong samla. Namar ki daw kiba kum kine shibun ki kyrteng lah ba shu pynlang ha ka

register Balang, hynrei ngim rung da shisha shapoh ka Jingiasyllok U Khrist lada ka kut tang ha kiei kiei kiba kum kine. Ka don tang kawei ka lynti, bad kata ka long ban jubab ia ka jingkhot sngewbha jong U. Kaba ngi dei ban pyrkhat ka long la ngi shahshkor bad jubab ne em ia ka jingkhot ba kyrkieh jong U. U Andriw bad u Petros ki long arngut ki samla kiba kamai ia la ka jong ka jingim da ka kam tong dohkha, hynrei ha kawei ka sngi U Kynrad U wan sha ki bad U ong : 'To bud ia Nga.' Ki iehnoh baroh phar bad ki bud ia U. U Jisu U ialam noh ia ki jngai na la ki ïing ki sem na ka bynta ka jingshakri ba U kwah ban ioh na ki. Ki la don kiwei pat ha kiba U ai kam ban trei ha la ki jong ki ïing ki sem da kaba ong ha ki : 'Khie leit phai pat sha la ïing, to iathuh ruh ia kiba katno kiei-kiei ba U Blei U la leh ia me' (Louk. 8:39). Ma ki ruh ki la iohsngew ia ka jingkhot jong U bad ki la jubab ia ka. Lyngba jong ki snem baroh U Jisu U khot ia ki briew sha lade. U tyrwa ei ia kaba U don ban ai, namar dei tang da U ba kî briew ki lah ban ioh jingpynim na ki pop bad ki jingtlot jong ki. Hynrei U dawa na ngi ruh ia kaba ngi don baroh namar U kwah ia ka jingshakri lut jong ngi ia U. Kito kiba shahshkor bad jubab ia ka jingkhot jong U ki tip ba ia ka jingim jong ki baroh kawei la pynkylla dur shisha da U hi. U Paul u ong : 'Kita kiei kiei kiba la long ki jingmyntoi ia nga ia kine nga la ñiew ka jingduh na ka bynta U Khrist, hoid shisha keiñ bad nga ñiew ia kiei kiei baroh ba ki long ka

jingduh na ka bynta ka jingbha kor tam jong ka jingtip ia U Khrist Jisu Uba U Trai jong nga. (Phil. 3 : 7, 8). U don kajuh ka jingtyrwa bad U khot ruh ha kajuh ka rukom ha kine ki sngi. Ujuh U Kynrad Bakhraw Uba lah ban pynkylladur ia ka *jingim* nadong shadong mynta U khot-sngewbha ia ngi ruh ban shakri bad bud ia U. Hato ngi shahshkor ia kata ka jingkhot bad aiti ia lade mynta kumne ?

Haba u briew u la iohmad ia kane da lade hi u tip da shisha ba U Kynrad U la buh ia la ka kti halor ka tyrpeng jong u bad ong ruh: 'To bud ia nga' bad u tip ruh ka mut aiu ban shah pynkylladur ia la ka jingim haduh ba ma u pat u lah ban ong : 'Nga ñiew ia kiei kiei baroh ba ki long ka jingduh na ka bynta ka jingbha kor tam jong ka jingtip ia U Khrist Jisu Uba U Trai jong nga'. Kum uta u briew u dei ban kwah dik dik ban ia shem lang ia kiwei pat kiba la ioh mad ia kajuh ka jingshem. Dei kane kaei kaei kaba la pyniakynduh lang ia ki Khristan kiba nyngkong —i kumba kiwei pat kiei kiei kim don dor satia haba ianujor bad ka jingiakmen lang kaba kum kata ha ka jingieit ia la U Kynrad. Ka Balang haduh mynta ka long kajuh ka Seng jong kito kiba ialong lang kumjuh ha kaba pdiang ia ka jingkhot sngewbha jong U Kynrad jong ki—ka jingieit jong U ia ki bad ka jingshaniah jong ki ia U. Dei namar kane ka daw balei ba ka long kajuh ka Balang shstyllup ka pyrthei ; namar kaei kaei kaba donkam ia ki dkhot jong ka kam

dei ka ri ba ki shong, lane la ki long kiba riew-spah ne kiba duk, kiba nang ba stad ne bym nang thoh nang tar, hynrei ka jingshisha ba Ujuh U Kynrad U la khot ia ki ban long ki dkhot jong U.

Ban sngewthuh ia ka jingmut jong ka Balang la ai ia kane ka jingbatai harum :—"Ka Balang U Blei ka long kawei ka *met* bad ka *seng shipara* jong ki Khristan ha ki ri bad ki por baroh ba la pyniasoh lang da U Mynsiem Bakhuid ha Uwei U Khlieh, U Jisu Khrist Uba U Trai" (The school catechism, Blackwood 1910). Kine ki ktien ki long kiba donkam ban da pule bha ia ki namar ki pynpaw ia kaei kaei kaba donkam eh shaphang ka Balang. Ia kane kajuh ka jinghikai la ai ha kine ki phewsnem ba la lah ha ki ktien ba ki Khristan kiba shong ha ki ri kylleng ka pyrthei bad ha ki por baroh ki la ju pyndonkam, bad ju khot 'Ka Jingngeit Ki Apostol' (The Apostols' Creed). Ha ka ngi ong ba ngi ngeit ha 'Ka Balang Bakhuid bad ba Shityllup ka pyrthei' (The Holy Catholic Church). La ju pyndonkam ruh ia kiwei pat ki ktien naduh ki por myn nyngkong eh. 'Kawei ka Balang Bakhuid, kaba long Kotholik bad Apostolik'. To ngin iapeit kine ki ktien ba pher ba pher ki shon jur ia kino ki bynta :—

1. Ka Balang ka long ka *Bakhuid* namar ba ka long ka jong U Khrist hi. Ngi iohi ba dei U Khrist hi Uba khot sngewbha ia uwei-pa-uwei u briew sha kane ka Jingiasyllok. Dei haba ngi

pdiang ia ka jingkhot sngewbha jong U bad rung shapoh ka jingiasyllok lem bad U ba ngi rung ruh shapoh ka jingiasyllok jong ki briew jong U. Kumta kane ka Seng ha ka jingmut ba kyrpang ka long ka 'jingthaw jong U Blei hi' (God's own creation), bad dei ban pyrkhat ba ka long kaba kyntang eh. Ha ka jingpyrkhat ba shisha baroh shaphang ka Balang ngi kynmaw ba U Trai Jisu U iohi ia ka jaka kaba hapdeng duh. Ka Testament Bathymmai ka iathuh ha ngi ia kane da kaba kren shaphang ka Balang ha ki bun ki rukom, hynrei man ka teng ka pyni ruh kumno ba U Khrist U long ka pdeng duh jong ka. (a) Teng teng u Paul u kren shaphang ka Balang ba ka long kum ka *jingtei* ; hynrei ka jingtei kam long ei ei khlem ka nongrim kaba khlaiñ, bad u Paul u ong : 'Ym don ba lah ban seng da kawei pat ka nongrim nalor kata kaba la seng, kaba long U Jisu Khrist keiñ (I Kor. 3 : 1), (b) Ha kawei pat ka jaka u Paul u batai shaphang ka Balang ba ka long kum ka *met* : kawei-pa-kawei ka bynta jong ka ka don la ka kam ban trei, bad U Khlieh Uba synshar bad iada ia ka met U long U Khrist hi. Dei ma U Uba synshar bad iada ia kaei-kaei baroh ba ka Balang kaba shisha ka leh (Kol. 1 : 18), (c) Nangta pat, ia ka jingiadei hapdeng U Khrist bad ka Balang la batai ha ka dur jong ka 'jingshongkurim' ; kumta ia U Khrist la khot U Nongleitkurim b d ia ka Balang ka nongleitkurim (Jingpynpaw 21 : 9). Baroh kine ki nuksa ba pher ba pher ki ringdur ia ka Balang bad ka jingiadei jong ka bad U Khrist ha ka

rukom kaba jan eh ba ngi lah ban mutdur. Ka jingtei kaba ieng ha ka nongrim ba skhem jong ka, ka met kaba wandur bha tang haba don U Khlieh Uba im ; ka nongleitkurim kaba rung shapoh ka jingshongkurim lem bad u nongleitkurim jong ka. Katba lah, ka Testament Bathymmai ka hikai ia ngi kumno ka Balang ka dei da shisha ban long kaba khuid, namar nadong-shadong ka long ka jong U Khrist hi ; bad ka lah ban long ka Balang kaba shisha tang haba ka long ka jong U ha ka rukom kaba don kine ki jingiadei ba syndah eh lem bad U.

2. Te namar ba ka Balang ka long ka jong U Khrist , ka long ruh 'Katholik' kaba mut 'Shityllup ka pyrthei'. Ki ktien ba ngi shem ha kawei ka kynja kot tikir (school catechism) ki pynkynmaw ia ngi ba U Khrist U la khot sha lade ia ki briew kiba shong ha ki ri kylleng ka pyrthei bad ha ki por baroh ; bad ban iashem lem bad U Jisu ka long kaei kaei kaba khraw tam ha ka jingim jong uno uno u briew. Te lada ka long shisha kaei kuei kaba kham khraw ban shahshkor ia ka jingkhot U Trai Jisu ban ia kano kano kawei pat kaba ha kane ka pyrthei, namarkata baroh kiwei pat kiei kiei, hooid kito baroh kiba pyniakhlad ia ka jingiadei jong ngi hapdeng parabriew ki long ki bym da larkam eh, bad ka long kaba bakla ban pynmih ia ki jingiapher tang na ka bynta kiba kum kita kiei kiei. Dei U Khrist hi Uba long ka Nongrim ym uwei pat lane kawei pat kaei kaei. Kane ka mut ba ka jait ka kynja

ne ka jaitbynriew, lane ka jingnang jingstad kim lah da lei lei ban pynlong ia ngi ki Khristan lane ban ai ha ngi kano kano kaba ngi lah ban dawa ba ngi long ki briew kiba pher bad kiba kham kyrpang. Ka Baibl ka don kawei ka jingiathuhkhana shaphang ki briew kiba leit ban sngap ia u Ioannis nongpynbaptis katba u dang ialap. Katto katne ngut napdeng jong ki ki sngewsarong namar ba ki long ki Jiw ba la ju khot ia ki 'Ki briew ba la jied'. Hynrei u Ioannis u ong ha ki : "'Wat sdang ban ong ha lade : 'Ngi don u Abraham uba long u kpa jong ngi', naba Nga ong ha phi ba U Blei U lah na kine ki maw ban pynmih khun ia u Abraham" (Louk. 3 : 8). Hadien pat u briew kum u Paul u tip ba kane ka long kaba shisha bad ym don kaei kaei ha ka jingim jong u ka ban iaryngkat bad ka jing-donkam jong ka jingkhot ba phylla U Trai Jisu. Kumta u Paul u ong shaphang kiwei pat kiei-kiei : 'Nga ñiew ia ki tang kum ka synrum khnang ba ngan ioh ia U Khrist' (Phil. 3 : 8). Uwei u nong-Germany uba long u nonghikai ha ki skulbah u iathuh kawei ka jingiathuhkhana ban pyni kumno ba katei ka jingong u Paul ka long kaba shisha. Ha kawei ka por u leit jngoh kai ia ka nongbah Paris ha ri France bad u sngew marwei shibun eh hangta namar ba um nang kren ia ka ktien jong kata ka ri bad ba um don lok ruh. Ha ka hotel ba u sah u iakynduh ia uwei u rangbah na ri China. Ma u ruh kumjuh u sngewkynjah hangta ha ri nongwei namar ba um nang kren ia ka ktien French'. Kumta ki

pyrshang ban iakren para ma ki bad ki lah ban pyndonkam tang ia ka ktieh Phareng kaba malumala. Hynrei katba ki nang iakren ki shem ba baroh ar ngut ki dei ki Khristan. Uta u nong-Germany u iathuh ba hapdeng jong ki jingiapher baroh—ki jingiapher jong ka jaitbynriew, ki ktien bad ki rukom im ka mih ka jingsngewhun bad ka mynsiem jong ka jingiasyllok namar ki tip ba ki iadon bynta lem ha kaei kaei kaba khraw tam jong ka jingim jong ki, kata ka long ka jingieit ia U Trai Jisu bad ia baroh ba U la leh na ka bynta jong ki.

Dei ha ka aiom khriat jong ka snem 1938 haba ia ki hima jong ka pyrthei baroh la pyniakhlad kawei na kawei pat ryngkat bad ka jingpynkhreh thma kaba jur, ba ki rangbah bad kynthei kumjuh na kylleng sawdong jong ka pyrthei ki iawan lang ha ri India—ha Tambaram kaba hajan Madras ban iakren ia kiei kiei kiba iadei bad ka Balang Khristan. Kine ki briew ki la wan wat na kito ki ri kiba don hapdeng ka jingialehthma para ma ki, hooid wat na ki ri kum ka China bad Japan kiba don hapdeng ka saw ka sian jong ka thma. Hynrei ma ki baroh ki iathuh kumno ba ki la shem ba ka long kaba shisha ba don kaei kaei kaba tehsong lang ia ki—ka jingteh jong ka jinglong kawei ha U Khrist.

Kane ka jingpyrkhat kaba iar jingmut shaphang ka Balang shityllup ka pyrthei ka kyn-

thup ym tang ia ka jingjngai ki jaka hynrei ia ka jingjlan jong ka por ruh. Haba ngi pule ia ka history ka Balang ha ki snem kiba mynshuwa ngi sngewthuh ba kito kiba la long Khristan ha kita ki por ki iakynduh ia kijuh ki jingshem, bad man ka kynti ngi shem ba ki jingiathuhkhana shaphang jong ki ki iaisah ha kata ka rukom ban pynsngew ia ngi ba wat mynta ha kine ki sngi ngi ialong kawei lem bad ki. Ma ki ki la ioh rung sha ka jingim bymjukut. Katto katne ngut ki la shah ia ka jingiap jong ki martyr, hynrei ngi ngeit ba la ngim iohi shuh ia ki, pynban ki long ka bynta jong kawei ka Jingiasyllok ba khraw. Da shisha ki long ka bynta kaba kordor tam namar mynta ki la iohmad da lade ia kata ka jingjop kaba U Khrist U la kular na ka bynta kito kiba ngeit ha U. Ka dei kane keiñ ka jingmut haba ngi ong ha ka 'Jingphla Jingngeit, jong ngi 'Ngi ngeit ia ka Jingiasyllok ki riewkhuid.'

To ngin bat ia kine jingshisha kiba khraw shaphang ka Balang, bad ai ngin kynmaw ba kane ka Seng ka long kajuh ha ki pateng bynriew baroh bad ki ri satlak ka pyrthei. Te ngin sa nang ban ym pyrkhat bakla ba ka long tang ka kynhun kaba rit jong ki briew kiba im tang ban iakajia bad pynshitom jingmut iwei ia iwei pat ha la i nongkyndong jong ngi. Em ! ka long ka Balang shityllup ka pyrthei naba ka long ka jong U Khrist hi.

3. Khatduh eh, ka 'Jingphla Jingngeit' jong ngi ka ong ruh ba ka Balang ka long 'Apostolic.' Ia ka Balang kaba rim tam la pynlong da ki synran ia kiba la khot "Apostol" bad kane ka ktien ka mut 'kito ia kiba la phah.' Ia ki Apostol la phah da U Khrist hi bad haduh mynta U dang iai phah ia ka Balang sha ka pyrthei na ka bynta ka kam kaba kyrpang. Ngi la iohi ba ka Testament Bathymmai ka kren shaphang ka Balang kum ka 'Met' U Khrist, bad kane ka ktien "met" ka ai jingmut ia ngi khyndiat shaphang kane ba ngin pyni harum. Haba U Jisu U dang don ha kane ka pyrthei bad im hapdeng ki briew U pyndonkam ia la ka jong ka met ban dup ioh pyndep ia ka kam jong ka jingieit jong U ia ki briew. Haba U kwah ban pynkhiah iano iano U pyndonkam ia la ki kjat ban leit sha ka jaka ba uta u nongpang u don, U pyndonkam ia la ki kti ban ktah ia u, bad ia la u thylliej kumjuh ban kyrkhu kyrdoh bad ban pynkhiah ia u. Haduh mynta ka jingieit U Khrist ia ki briew kam shym duna ei ei, bad u dang kwah kumjuh ban kyrkhu ia ki. Ka mynsiem jong U ka dang trei kam, bad mynta haba U kwah ban pyndep ia la ka jong ka kam U pyndonkam ia ka Balang jong U. Ngi la iohi ha ki sla kiba sha khmat ba kata ka kynja kot tikir ka kren shaphang ki Khristan 'ba la pyniasoh lang da U Mynsiem Bakhuid ha Uwei U Khlieh Uba long U Trai Jisu.' Kane ka mut ba ka Balang kaba shisha ka ialeh ban im ka jingim kaba kohnguh lut nadong shadong ia U Mynsiem U Blei, ia U Myn-

siem U Trai Jisu bad ia U Mynsiem Bakhuid keiñ, kumta khnang ba ha ka jingim jong ka ka lah ban pyni ha ka rukom kaba shisha aiu U Trai Jisu U kwah ba yn leh ha ka pyrthei kaba mynta. Kawei na ki jingkular kiba khraw ba U Trai U la kular ha la ki jong ki synran ka long ka jingkular ia ka jingwan U Mynsiem Bakhuid ban ialam ia ki. : 'Hynrei U Nongpyntngen Uba U Mynsiem Bakhuid ia Uba Uta U Kpa Un phah ha ka kyrteng jong Nga Uta keiñ Un hikai ia phi ia kiei-kiei baroh, bad un pynkynmaw ia phi shaphang kiei kiei baroh kiba Nga la ong ha phi' (Ioan. 14 : 26). Ia kata ka jingkular la pyndep nyngkong eh ha ka por ba U Mynsiem U la wan hiar ha ka Balang ha ka sngi Pentekos (Ki Kam 2 : 1-4) Naduh kata ka por ia kata ka jingkular la nang iai pyndep thymmai shuh shuh ha ka jingim jong ka Balang ba la wan hiar pateng na ki Apostol kaba long kajuh ka Balang kum ha ka por ba U la seng nongrim ia ka.

Kine kiei kiei ki iarap ia ngi ban tip kaei ka Balang U Jisu Khrist, ban namar ba ki long kiba shisha ngi iohi ba, ban long u dkhot jong kane ka Balang ka long ka kabu kaba u briew u dei ban sngewnguh eh, hynrei ka long ruh ka jingkitkhlieh kaba khraw. Kam long ka kynja jingrai jingmut kaba mata madei kum haba iasoh bad kano kano kawei pat ka jait seng. Ka long ka jingrai jingmut kaba ngi pynlong kum ka jubab jong ngi ia ka jingkhot sngewbha jong U Trai hi, bad ngi rai jingmut da kaba dem rit

ia lade haduh katta katta namar ngi tip ba ma ngi hi ngim long kiba bitnam na ka bynta kine kiei kiei kiba khraw, hynrei ngi kloi ban shaniah lut ha U Kynrad Uba la khot ia ngi. Naba ka Balang ka long ka jong U shuwa ba kan long ka jong ngi.

Ki Jingpule ba Man la ka Sngi.

Sngi 1 : Ka jingkhot ia ki synran kiba nyngkong. Markos 1 : 16-20 ; 3 : 13.19.

„ 2 : Ka jingkhot ia u Paul. Ki Kam. 26 : 9-20.

„ 3 : Ka jingaeng nongrim ia ka Balang. Mat. 16 : 13-18.

„ 4 : Ka jingduwai jong U Trai na ka bynta ka Balang. Ioan. 17 : 1-16.

„ 5 : Ka jingduwai jong U Trai na ka bynta ka Balang. Ioan. 17 : 17-26.

„ 6 : Shibun ki dkhot kawei ka Met. I Kor. 12 : 12-27.

„ 7 : Uwei U Trai, kawei ka Jingngeit, kawei ka Jingbaptis. Eph. 4 : 1-16.

LYNNONG III.

Aiu ka Balang ka leh—(1)

Ha kane ka lynnong bad kawei pat ka ban bud ngin iapyrkhat kiei ki kam jong ka Balang U Jisu Khrist ha kiba ia uwei-pa-uwei na ki dkhot jong ka la khot ban leh ia la ka jong ka bynta.

1. Ka jingmane ia U Blei.

Ia ka ktien 'Balang' la pyndonkam ban mut ym tang ka Seng kaba khraw jong ki khristan, hynrei ka kynja ïing ruh ha kaba ki khristan ki iashem lang man ka taiew na ka bynta kata kaba ki ju khot 'ka jingiaseng'. Ha 'jingiaseng,' hapoh ka jingialam u Pastor (ne uno uno u nong-ialam), ki khristan ki iasoh lang ha kaba rwai ia ki jingrwai niam, ha ki jingduwai bad ha kaba pule bad pyrshang ban sngewthuh ia ka Baibl. Kane baroh ka long ka bynta jong ka jingmane ia U Blei, bad naduh ki sngi kiba mynshuwa eh kane ka la long ka bynta kaba kongsan tam ha ka jingim jong ka Balang. Haba iashem lang ban mane ia U Blei, ki khristan ki wad kumno ban ioh pynthymmai ia ka jingshaniah lut jong ki ha U Trai hi uba la ong : 'Khlem ma nga phim lah leh ei ei ruh em' (Ioan. 15 : 5).

Hangne ha ri India ki Hindu ruh ki don ki jingtei kiba kyrpang ba la ju khot ki *templ* ha kiba ki briew ki mane blei, hynrei ki leit sha

kine ki templ marwei marwei ha la ki jong ki jong ki por, marwei marwei ki iapyndep ia ka jingmane blei. Naduh ki por ba myn nyngkong ki khristan ki ju iawan lang ban mane ia U Blei. Kane kam long namar ba ki pyrkhat ba lah ban shem ia U Blei tang ha ki ïingmane. Ka Baibl ka hikai shai kdar ba 'U Blei Um shong ha ki templ ba la thaw da ki kti' (Ki Kam. 17 : 24). Kane ka mut ba u nongwad Blei uba shisha u lah ban shem ia U ha kano kano ka jaka bad ha ki por baroh. Na ka bynta kane ka daw u khristan uba shisha um klet ia la ki jingduwai ha ki pulit kiba jar jar jong u. Hynrei naduh myn nyngkong ki khristan ki la shem ba ha ban ngeit ha U Trai Jisu ka mut ban rung shapoh ka jingiasyllok kaba heh shibun eh, bad kim kwah ban pynkyrpang ia lade na kata ka jingiasyllok. Ka pdengduh jong kata ka jingiasyllok ka long U Khrist hi. Ngi ialong kawei hapdeng jong ngi dei namar ba ngi ialong kawei lem bad U. Kane ka mut ba ki khristan ki shem ia ka jingialonglok kaba da ngam jylliew shisha hapdeng jong ki haba ki iawad lang ia la u jong U Trai. Kane kaei kaei ka jia ha ka jingiamane lang ia U Blei. Ngi kynmaw ba ki khristan kiba nyngkong, da kaba sngewkmen ha kaei ba ki la shem ha U Khrist, ki ju iashem lang ban mane ia U Blei ha ki ïing jong ki kawei hadien kawei. Ngi la iohi kumno ha Rom haba ka long kaba ma ban long khristan ki ju leit noh jar jar lyngba ki surok kiba dum sha ki jaka kynjah ha kiba ki lah ban iasoh lang

ha ka jingmane ia U Trai jong ki. Ha ka Baibl hi ngi pule ia kine ki ktien : 'Khlem da iehnoh ia ki jingiaseng lang jong ngi' (Heb. 10 : 25). Kane ka hikai ia ngi ruh haduh katno ka long kaba donkam. Teng teng ha ki sngi Khristmas ne Easter lane ha kano kano ka por ba ki pynlong ka kynja jingkhawai, ngi iohi ba ki iingmane ki khapngiah. Shibun ki khristan ki iashong lang ha kajuh ka jaka. Kane ka long kaba bha bad kaba itynnat, hynrei U Trai Jisu U kwah ia ngi ban iawan lang hajuh kham bunsien bad da ka mynsiem kaba shisha, bad khamtam eh ban iashim bynta ha ka jingiasyllok ha kaba ma U hi U long ka pdeng duh jong ka. Ia kane ngi lah ban leh ha kaba iamane lang ia U. kumta khnang ba yn nang pynkhlaiñ bor ym tang ia ngi hi, hynrei ia ka Balang baroh kawei.

Kawei-pa-kawei ka iingmane ka ai ha ngi ka lad ban iashim bynta ha kane ka liang jong ka jingtrei ki briew jong U Jisu Khrist man ka Sngi U Blei. To ngin iapyrkhat mynta ia ki jingmut jong ki bynta kiba pher ba pher ha ka jing. mane ia U Blei kat kum ka jingialam jong u Pastor.

(a) *Ka Jingkhot kyrpad ia U Blei.*—Khlem artatien ngi la ju khmihthuh ba bun ki briew haba ki rung hapoh iingmane, ki pyndem jar jar ia la ki khlieh. Kane ka jingleh ka long kaba dei, bad ha kata ka minit kaba jar jar ngi kynmaw da kaba sngewtieng burom ba ngi rung

shapoh ka jingdon jong U Blei hi. Ym don u briew u ban shu rung kyrkieh khlem da pyrkhat, shapoh ka kamra ha kaba don u Syiem, u Lat Sahep ne u Raja ; pynban kine ki long tang ki briew kiba kum ma ngi hi. Kaba katno khamtam ngi dei ban rung da ka jingtieng burom bad kaba pyrkhat sha ka jaka ba U Blei U don. Kumta uwei-pa-uwei u nongmane Blei u dei nyngkong eh ban khot kyrpad jar jar ia U Blei, kata tang ban iarap ia lade hi ban sngewthuh ba U don lem hangta Hadien katto katne por u Pastor u sdang ia ka jingiaseng da kaba kren katto katne ki ktien kiba kum kine : "To ngin iamane ia U Blei". Kine ki pynsngew ha ngi haduh katno ka jingthmu jong ngi ka long kaba sngewkhia da shisha. Nangta kham bunsien bud sa ki ktien jingduwai katto katne, lane ki ktien jong ka jingrwai kaba nyngkong. Kine ki long ka jingkyrpad ia ka jingdon ryngkat U Blei bad ka jingialam jong U ha ka jingiaseng baroh kawei.

(b) *Ka Jingiaroh pyndonburom ia U Blei.*— Shisien ki synran ki kylli ia U Jisu kumno ki dei ban duwai. U jubab da kaba hikai ia ki ia kawei ka jingduwai kaba long ka nongmuna shi junom bad kaba ngi iai pyndonkam haduh kine ki sugi—ngi khot ia ka "ka Jingduwai U Trai". Ki ktien sdang jong kane ka jingduwai kim don jingkyrpad ei ei. Ki long ki ktien kiba pynpaw ia ka jingsngew jong ngi shaphang ka jingkhraw bad jingkhuid jong U Blei : "Ko Kpa jong ngi Uba ha bneng, long bakhuid ka kyrteng jong

Me". Uwei u nongiathuhlypa jong ka Testament Barim u iohi ha ka jingithuhpaw jong u ia ki angel ba ki mane ia U Blei bad ki da ong ruh : "U Bakhuid. U Bakhuid, U Bakhuid U Trai ki paid ; ka khyndew baroh ka dap da ka burom jong U" (Isaiah. 6 : 3) Dei namar ba u sngewthuh shisha haduh katno u bakhraw bad u bakhuid U Blei U long ba ka niam jong une u briew ka long kaba da ngam jylliew bad kaba shisha. Kumta ruh haba ngi wan ha khmat U Blei ngi dei ban kynmaw ia ka jingkhraw jong U. Kata kan iarap ia ngi ba ngin phai noh na kiei kiei kiba tad dor, ki bym larkam bad kiba shukor bad ba ngin pynleit jingmut sha kiei kiei kiba khraw ki jong ka bneng hi. Na ka bynta kane ka daw ha kaba sdang eh jong ka jingmane jong ngi ia U Blei. u Pastor u pyndonkam ia ki ktien jingduwai ban pynpaw ia ka jingkhraw bad jingkhuid jong U Blei, bad ha ka jingrwai sdang ma ngi pat ngi iashim bynta ha ka jingiaroh pyndonburom ia U Blei.

(k) *Ka Jingainguh ia U Blei.*—Lada uno uno u briew u ai ha ngi ka kynja jingai sngewbha ne jingiarap ka long ka dustur ba ngi kwah ban ong "Khublei" ia u. Ki don katto katne ngut ki briew ha kiba ngi kham kitram shibun eh ban ia ha kiwei pat : kum hane ka nuksa, ngim lah ban kheiñ ia ka dor haduh katno ki kmie ki kpa ki la leh na ka bynta jong ngi, ki la sumar ia ngi haba ngi long tang ki khunlung ki bym nang leh ei ei, ki la bsa bad pynkup jaiñ ia ngi haba ngi dang

long tang ki khynnah rit; hadien pat ki nang iarap shuh shuh ia ngi ban pynioh jingnang jingstad bad ban pynwad jingtrei lem. Ngım lah ban sngewburom ia uno uno u briew u bym ñiewkor ia la ki kmie ki kpa, bad ngi khmihlynti ba ki briew kin pynpaw ia la ka jingsngewnguh ha ki bun rukom. Hynrei ngi kham kitram bnn shah ha U Blei ban ia ha la ki kmie ki kpa, namar deı ma U Uba la pynlong ia kiei kiei baroh wat ia ka lyer kaba ngi ioh bad ia ka bor ba ngi ring bad pynhiar mynsiem ia ka. Ka long kaei kaei kaba nang pynshlei ia ki dohnud jong ngi ba ngin sangeh shipor bad pyrkhat shaphang ki jingai baroh kiba ngi iohpdiang ha la ka sngi. Lada ngi leh ia kane bunsien ngin nang long ki briew kiba sngewhun borabor bad ki bym khwan myntoi ei ei na ka bynta ia lade haba ngi pan ei ei na U Blei.

Haba ngi iasoh lang ha ka jingmane. ha kawei na ki jingduwai, u Pastor un pynpaw ia ka jingsngewnguh ia U Blei na ka bynta kiei kiei baroh kiba ngi la iohpdiang na U, na ka bynta ka jingim bad ka jingkoit jingkhiah, na ka bynta ka jingsumar sukher jong U bad ki lok ki jor. Katba ma ngi ruh ngi iashim bynta ha kane ka jingduwai jong ka jingainguh, kin don khlem pep kiei kiei kiba kham kyrpang kiba ma ngi hi shimet shimet ngi la iohpdiang na U Blei: kumta ngi shu duwai hi jar jar ha ka jing-ainguh jong ngi ia U. Ha kane ka rukom ka jing-ainguh jong ngi ruh ka ioh bynta lem ha ka jing-

ainguh jong ka Balang baroh kawei. Nalor kata baroh, ha kane ka jingduwai ngi kynmaw ia ka jingai kaba khraw tam—ka jingai ia U Trai Jisu hi bad ia baroh ba U la leh na ka bynta jong ngi. Khamtam eh dei ha ka jingiaseng ba ngi ainguh ia U Blei na ka bynta jong U, namar khlem ma U ka Balang hi kam don jingim.

(d) *Ka Jingphla.*—Haba ngi kynmaw katno U Blei U long Uba khraw bad Uba khuid, bad ia ka jingbha jong U baroh kaba U la leh na ka bynta jong ngi, ngim lah khlem da pyrkhat haduh katno ki briew kiba pher ma ngi pat ngi long. Lada khot sngewbha ia ngi ban leit bamja ha iing jongno jongno khlem artatien ngin sngewlehraiñ ban leit lem bad ki jaiñ kiba tngit lane khlem da thet bha shuwa ia la ki kti. Hynrei haba ngi wan ha khmat U Blei Uba khuid ngi sngewthuh ba don shibun kiei kiei kiba long kum ka jingbit ktieh ha ki jaiñ ne ki kti jongngi. Da kaba hok ngi dei ban mynjur ia ka jingshisha ba teng teng ngi la ailad ia ki jingpyrkhat ki bymdei ban rung hapoh ki jingmut jong ngi, kiba pynlong ia ugi ban sngewlehraiñ da shisha lada kiwei pat ki briew ki tip shaphang kiba kum kita. Ngi tip ba don ki ktien kiba ngi la kum kren bitar iano iano dang khyndiat por mynshuwa, lane kano kano ka jingiathuhkhana ba ngi la shu iathuh lamler—ki ktien ba U Trai Jisu Um sngewtynnat ba ngin pyndonkam. Ngi tip ruh ba ngim shym leh hok ha ki kattokatne kiei kiei. Ha ka jingiadei parabriew lehse

ngi la khwan myntoi tang ia lade. Ha ka jingshai kaba tlot jong ka sharak lantern baroh kiei kiei ki bym da khuid bha ruh kim i lei lei, hynrei lada wan rah mano-re-mano ia ka sharak *pomp* kaba heh ngi iohi haduh katno kiba jakhlia ki long bad ngi sngewlehraiñ na ka bynta jong ki. Ka long ha kata ka rukom kaba ngi wan ha khmat jong U Blei. Haba ngi kynmaw haduh katno U Blei U long Uba khuid, ngi sngewthuh ruh katno kiei kiei ki bym dei ban don pynban ki don lem bad ngi. Baroh ngi ialong kumjuh ha kane kaei kaei, bad ngi dei hok ban sngewlehraiñ ban wan sha U Blei Uba iohi bad tip lut ia kiei kiei baroh, hooid, ia kine ki jingbittngit ruh kiba snoh ha ngi.

Kaba U Blei U kwah ka long tang ba ngin leh hok ha kiei kiei baroh. Lada ngi shu leh mynleh ba ngi long kiba hok bad haba ngim long kumta, yn ym don jingsngewhun ei ei ha ka jingshakri jong ngi. Hynrei U Blei U kwah ia ngi ban long kiba shisha, ban long kiba shlur ban iathuh hangno ngi la bakla bad ban long ruh kiba hok ha ka jingkwah jong ngi ba ngin long sa shisien pat kiba khuid bad kiba khlem jingthoh dak ei ei. 'Lada ngi ong ba ngim don ka pop ngi shukor ia lade, bad kata ka jingshisha kam don ha ngi. Lada ngi phla ia ki pop jongngi U long Uba iaineh bad Uba hok, ba Un map noh ia kita ki pop jong ngi, bad ba Un pynkhuid ia ngi na ka bymhok baroh' (I Ioan. 1 : 8-9). Na ka bynta kane ka daw, shibynta na ka jingduwai

jong ngi ka long ka 'Jingphla', haba pyndonkam ia ki ktien kiba pynpaw ia ka jingdonkam jong ngi ia ka jingmap jong U Blei. Katba u Pastor u dang duwai ia kane ka jingduwai to ngin iit ia la ki dohnud ha kaba jar jar bad kaba shisha da kaba wallam ha khmat U Blei ia kiei kiei kiba donkam khnang ban ioh ia ka jingpynkhuid. Hadien kane ka jingduwai, u Pastor un pyndonkam ia kiwei pat ki ktien jong ka jingainguh bad kiba ai ha ngi ia ka jingsngewskhem ba la ngi la leh palat katno katno ruh U Blei U sngewlem ia ngi bad U wan wad ia ngi da U Jisu Khrist, bad U tyrwa ha ngi ia ka jingmap ei na ka bynta ka kyrteng jong U. Te lada ki ktien jong ngi ki long shisha ki bym shukor, kiba mih ym tang na ka rmiang shyntur jong ngi, ngin sa ioh ia ka jingsngewkmen kaba phylla ba ka jingmap ei jong U ka long shisha na ka bynta jong ngi. 'U long Uba iaineh bad Uba hok ban map ia ngi ia ki pop jong ngi, bad ban pynkhuid ia ngi.'

(e) *Ka Jingpynkyntang.*—U Blei U peit bha ia ngi bad u tip ba bunsien ngim ju lah ban bat hok ia kiei kiei kiba ngi la thmu ban leh. Hynrei U da kwah eh ia ngi ban long kiba da mut shisha ha ka jingthmu bad jingpyrshang jong ngi baroh. Kumta ym don jingmyntoi ban phla ia kaba ngi la leh bakla bad ban kyrpad ia ka jingmap lada ngi mut ban iaileh ia kijuh kiei kiei ynda ngi tang shu mih napoh iingmane. U Blei U spel lyngba ia ki dohnud jong ngi bad

ym lah ban shukor ia U da ki ktien kiba ngi kren. Lada ka jingphla jong ngi ka long kaba shisha dei ban kyrshan ruh ia ka da ka jingkut jingmut kaba shisha ba ngin pyrshang katba lah hadien nangne, ban iaid ha ka lynti ba U Trai Jisu U la khreh na ka bynta jong ngi. U kwah ba ngin im na ka bynta jong U, bad ha ki jingduwai jong ngi ngi pynthymmai ia kaba ngi la kular mynshuwa ban im na ka bynta ka jingshakri ia U. Ia kane ka bynta jong ka jingduwai jong ngi la ju khot 'Ka Jingpynkyntang'. Ngi aiti ia lade ha U Blei ba Un pyndonkam ia ngi.

(g) *Ka Jingpan ia ka Bor.*—Lada ngi tip bha shaphang ia lade, ngi tip ba ngim lah da shisha ban bat ia la ka kular da kaba ngi shaniah ha la ka jong ka bor. Ka Balang hi baroh kawei ka khlaiñ tang haba don ka bor jong U Khlieh jong ka Uba long U Khrist. kumta ha ka jingduwai jong ngi ngi iai kyrpad ia ka jingiarap jong U Blei ha bun ki rukom. Ngi kyrpad ia U ban nang pynkhraw ia ka jingngeit jong ngi, ban ai ha ngi ka bor ba ngin ym hap ha ki jingpynshoi, ban ai ruh ha ngi ka jingshlur bad ka jingiaineh kaba skhem. Haba ngi iakynduh ia kiei kiei kiba eh bad kiba pynnoh mynsiem ngi kyrpad ba Un ai ha ngi ka jingiasngewthuh jingmut bad kiwei pat ki paralok. kumta ha ki kam baroh ba ngi iatrei lem bad ki ngi lah ban kren bad leh ia kiei kiei kiba bitnam ia ka kyrteng U Jisu. Ka jingkyrpad jong ngi kam da

mut eh ba Un pyllait ia ngi na ki jingeh, namar ngi tip ba ki jingeh ki don ha ka pyrthei, hynrei ngi pan ia ka bor ba ngin jop ia kine ki jingeh. Ia kane ka bynta jong ka jingduwai jong ngi ha kaba ngi wad ia ka jingiarap jong U Blei ha ki bun rukom, na ka bynta ia lade bad na ka bynta ka Balang baroh kawei la ju khot 'Ka jingkyrpad' ne 'ka jingpan ia ka bor'.

(ng) *Ka Jingiasaid.*—Haba ngi duwai na ka bynta ka jingkyrkhu jong U Blei halor jong ngi hi, la kwah ruh ia ngi ban duwai na ka bynta kiwei pat U Jisu shisien u pyni ia ka dur jong ka jingiadei jong U lem bad la ki jong ki briew da kaba U ong ba ma U U long U dieng sohwaiñ bad ma ngi ki tnat jong U. Kumta kumba ka tnat ka lah ban seisoh tang haba ka iaineh ha u dieng sohwaiñ, ma ngi ruh ngi lah ban seisoh tang haba ngi iaineh ha U. Lada ngi don shisha ka jingiadei lem bad U kaba syndah kum ha kane ka rukom, ngim lah khlem da kynmaw ba U sumar sukher ia kiwei kumjuh kumba U leh ia ngi. U ieit ia ki khun jong U baroh bad U kwah eh ban iarap ia ki. U kwah ia ngi ban ia don bynta lem ha kane ka kam kaba pynpaw ia ka jingieit ia kiwei pat, bad kawei ka lad ha kaba ngi lah ban iashim bynta ka long ban kynmaw ia ki jingdonkam jong ki ha ki jingduwai jong ngi. Ngi kynmaw khamtam eh ia kiba duk, ba pang bad kito kiba shem jynjar ne jingdukha mynsiem. Ngi kynmaw ia ki paralok jong ngi bad kiwei pat ki parabangeit ha ka

Balang, ngi kynmaw ia la ka jong ka shnong, ia la ka jong ka jylla bad ka ri bad ia kito kiba don ha ka kyrdan jong ka jingkitkhlieh na ka bynta jong ki. Hooid, naba ngi tip ba Ujuh U Blei U la thaw ia ka pyrthei ngi kynmaw ia ki briew kiba don ha kylleng ki jaka, bad ngi ialeh katba lah ban pyniadei ia ka jingkwah bad jingduwai jong ngi lem bad kano kano ka jingpyrshang baroh kaba lah ban ring ia ka pyrthei khamjan sha kaei kaba U Blei U kwah na ka bynta jong ka. Ia kane ka jingduwai na ka bynta jong kiwei pat la ju khot 'Ka Jingiasaid', bad ka long ka jingiashim bynta ha ka kam kaba khraw kaba pynpaw ia ka jingieit bad sha kaba U Khrist U la khot ia la ka Balang.

Haba ngi don hapoh ïingmane ngi dei ban pyrshang ban sngewthuh ia kine ki bynta kiba pher ba pher jong ka jingduwai. Ngi lah ban iashim bynta ha ki bun rukom, nyngkong eh da kaba bud ha la ki mynsiem ia ki ktien ba u Pastor u pyndonkam; nangta pat teng teng haba ki ailad, da kaba iasoh lang ha kijuh ki ktien. Ka batai pat, ha ba kut jong ka jingduwai ngi lah ban iasoh lang ha ka ktien "Amen", kaba mut, 'Ai ba kan long kumta.' Naduh ki sngi kiba mynshuwa eh kane ka la ju long ka ktien da kaba ki nongwan jingiaseng baroh ki lah ban pyni ba ki iashim bynta ba la ialam da u Pastor ne uno uno u nongialam. Ia kane ka ktien ngi dei ban iaong lang, ym dei tang u Pastor hi marwei. Nalor nangta pat ngi iasoh

lang ha kaba rwai ia ki jingrwai. Ki ktien jong ki ruh ki long hi ka bynta jong ka jingduwai ia U Blei. Da ki ngi pynpaw ia ka jingiaroh, ka jingphla ne wallam ia ki jingkyrpad jong ka jingiasaid jong ngi ha khmat jong U.

Nalor ki jingduwai bad jingrwai don kiwei pat ki bynta jong ka jingmane lang ia U Blei bad ngi dei ban pyrshang ban sngewthuh ia ki.

(i). *Ka Jingpule ia ka Baibl.*—Ha ki jingduwai bad jingrwai ngi kren ha U Blei, hynrei ma U ruh U long Uba la kloi ban kren ei ei ha ngi. U la ai ha ngi ia ka *Baibl* bad lyngba jong ka U kwah ban kren ei ei beit ha ngi. Ka long kaba dei eh ba haba ka kynhun khristan ka iashem lang ban mane, ki dei ban iashahshkor lang ia ka khubor kaba wan na U Blei, bad kumta ha ka por ba long jingiaseng ngi iapule lang kawei ne artylli ki bynta na ka Kotbah. Kham bunsien ngi pule kawei ka bynta na ka Testament Barim, kaba long ka bynta jong ka Baibl ia kaba la thoh shuwa ka jingwan U Khrist bad kaba pynkhreh ruh ia ka jingwan jong U. Kawei pat ka bynta ka long na ka Testament Bathymmai kaba iathuh ia ngi shaphang U Trai Jisu hi bad ia ka lynti jong U ha kaba ngi dei ban iaid. Ka long borabor kaba bha eh ba ki briew kin rah ia la ki Baibl haba ki wan sha jingiaseng, khnang ba haba u Pastor u ong : 'To ngin iapule ia ka Ktien U Blei', ma ngi ruh baroh ngi lah ban iashim bynta lem bad u katba ma u u nang pule jam. Ha

kane ka rukom, ma ngi marwei marwei ngin lah ban sngewthuh kham bha ba ngi iashim la ka bynta ha kaba wad ban shem ia ka khubor jong U Blei, bad ngi leh ia kaei kaei kaba kham khraw ban ia kaba shu sngap ia kaei ba u Pastor u ong.

(ii). *Ka Jingiathuhkhana.*—Haba ngi poi sha kawei ka kyrdan jong ka jingiaseng u Pastor u ai ka jingkren. Shuwa ba un kren u pule kawei ka bynta kaba lyngkot na ka Baibl, kham bunsien tang kawei ka dkhot, bad u iathuh ia ngi ba kata ka long ka dkhot 'iathuhkhana' jong u. Kane ka mut ba ka jingkren jong u kam long tang ka kynja jingkren kaba shu iathuh ha ngi aiu u pyrkhat shaphang kata ka sobjek ba un kren hynrei ka long ka jingiathuhkhana ha kaba u pyrshang ban pynshai ha ngi ia ka jingmut jong kata ka bynta na ka Baibl. Kumta ka jingiathuhkhana kaba bha ka long shisha kata kaba iarap ia ngi ban sngewthuh ia ka khubor ka jong U Blei kaba don ha ka Kotbah. U Pastor u long n briew uba la pynlut da ki snem ha kaba pule bad shah hikai khnang ba u lah ban iarap ia ngi ha kine kiei kiei. Haba ngi poi sha kane ka bynta jong ka jingiaseng ngi dei ban shahshkor bad pynleit jingmut bha ryngkat bad ka jingduwai kaba jar jar hapoh la ki mynsiem na ka bynta ka jingiarap ka jong U Blei ia u Pastor. bad U Blei U lah ban iarap ia ngi ba lyngba ka jingiathuhkhana ngi lah ban sngewthuh kham bha ia kaei kaba U kren ha ngi.

(iii). *Ka Jingaingnh (ne Jingkynshew)*.—Hapdeng jingiaseng ngi ioh ka lad ban ai ia ka jingaisngewbha jong ngi ba la ju pdiang borabar da ki rangbah balang badha ka rukom kaba i shongkhia ki leit ban buh halor ka miej. Hangta u Pastor u shim ia ka bad ha ka jingduwai kaba lyngkot u kyrpad ia ka jingkyrkhu ka jong U Blei halor kita ki jingai sngewbha jong ki briew jong U. Ha kane ka jingai kaba rit ngi iohlad ban pyni da ka jingleh ba ngi kwah da shisha ban ai ia lade bad ia baroh ba ngi don sha U Blei. U Blei U long tang Uwei hi na Uba ngi iohpdiang ia kiei kiei baroh, bad U la pynkhamti ha ngi katto katne kiei kiei ia kiba ngi kam kum la ki jong. Ka long kaba bha ban kynmaw ba ym don kaei kaei ruh kaba long shisha ka jong ngi. Ka long tang kum kaei kaei ba la shu pynkhamti ha ngi ba ngi sumar bad pyndonkam bha ia ka na ka bynta Uta Uba la ai ha ngi. U Blei keiñ U la pynkhamti ha ngi ia kine kiei kiei ba ngi sumar ia ki. U Blei U khot sngewbha ia ngi ban wan rah ia la ki jong ki jingai khnang ba ngin lah ban ioh bynta ha ka kam jong ka jingshakri ia U. Lada ngin pyrkhat katno ka long kaba phylla ba yn khot sngewbha ia ngi da U Syiem jong ki syiem ban shim bynta ha ka kam jong U, ngin ym kwah ban ai ia kaei kaei kaba tad dor bad ka bymshisha. Ngin ym kwah ban ai ia kaei kaei kaba shongdor tang khyndiat—tang kat ka dor jong kawei ka naya peisa. Ka don ka jingiathuhkhana kaba sngewtynnat ha ka Testament Barim shaphang u Syiem David uba la kwah ban ai ki

jingai ha U Blei. Te la don kiba wan rah ha u artylli ki masi dab bad ki tiar shohkba kum ki jingai sngewbha, khnang ba u David pat un ai ia ki kum ka jingkñia sha U Blei. Hynrei u David u pynpaw ia ka jingkwah ban da siewdor ia ki. Kumta u ong : 'Lymne ngan ym ai ha U Trai U Blei jong nga da kata ka bym shongdor ei ei ia nga' (II Sam. 24 : 24). Kane ka long ka nuksa na ka bynta jong ngi. Lada ngim long kiba arsap ngin ai ia kata kaba da shongdor shisha, bad ngin ym sngewtynnat ban pynjahburom ia U Syiem Uba la khot sngewbha ia ngi ban shim bynta ha ka kam jong U da kaba shu brot ha U ia kaba rit tam ba ngi lah ban ai. Hynrei lada ngi ai shisha naduh la ka dohnud baroh ia kata kaba da shongdor ei ei ia ngi, te kam pher wat la ka long kaba rit ruh : Un pdiang ia ka bad Un theh ia la ka jingkyrkhu halor jong ka.

(iv). *Ka Jingkyrkhu Pynwai.*—Ha kaba kut jong ka jingiaseng, ha shuwa ba ngin mih noh na ïingmane, u Pastor u kren katto katne ki ktien jong ka jingkyrkhu. Ki long ki ktien kiba pyn. kynmaw ha ngi ia ka jingkular jong U Blei ban don ryngkat lem bad ngi shano shano ba ngi leit. Ka long ka jingpynkynmaw ia ka Balang baroh kawei ba 'Ka jingaiei U Jisu Khrist Uba U Trai, ka Jingieit U Blei Uba U Kpa, bad ka Jingiasyllok U Mynsiem Bakhuid' kin iaisah shaduh ki bymjukut—kat kum ka jingkular jong U kaba ma ngi ruh ngi pdiang.

Ki jingpule ba man la ka sngi.

Sngi 1 : Ka jingdonkam ia ka Jingmane lang ia U Blei. Heb. 10 : 19-25.

„ 2 : U Blei U don ha bneng, ma me te ha ka khyndew. I Ki Syiem 8 : 22-29.

„ 3 : Ka jinglongkhuid U Blei bad ki pop u briew.

„ 4 : Ka Jingkyntiew burom bad Jingiaroh Salm 148 ; Isa. 6 : 1-8.

„ 5 : Ka jingdonkam ia ka jingphla. I Ioan. 1.

„ 6 : Ka jingpynkyntang bad Jingainguh thang. II Sam. 24 : 18-25.

„ 7 : Ka Jingiasaid. I Tim. 2 : 1-8.

LYNNONG IV.

Aiu Ka Balang Ka Leh—(2)

2. Ka Jingsakhi.

Kane ka long ka kyrteng jong ka bynta kaba ar bad ba khraw jong ka kam ka balang. Ka mut ka jingiathuh ha kiwei pat ki briew shaphang U Trai Jisu. Dei U Trai hi nyngkong eh Uba la phah ia kito kiba ieit ia U ban leit sha ka pyrthei baroh bad ban iathuh ha kiwei pat shaphang jong U. Ha kata ka por, don tang

khyndiat ngut eh ki briew kiba la tip ia U. Don kham khyndiat shuh shuh kiba shaniah ha U; hynrei U buh ia la ka jingshaniah ha kita ki khyndiat ngut, bad ha shuwa ba yn sa rong noh ia U sha bneng, U phah ia ki ba kin leit sha ki bakut jong ka pyrthei ban iathuh ha ki briew shaphang jong U (Math. 28 : 19). U la kular ruh ba kaba ki leh ia kane kin shem ba Ma U hi U don ryngkat lem bad ki ha ki por baroh, namar U ieit ia ki briew baroh bad ka kam jong U ka dei ban nang iaid shaphrang haduh ba baroh kin tip shaphang jong U. Kine ki khristan kiba nyngkong ki la kohnguh ia kata ka hukum, bad tang hapdeng khyndiat snem ki la poi sha bun tylli ki ri kiba jngai. Kat sha ba ki leit ki phla shaphang jong U. Ka Kitab ki Kam ki Apostol ka iathuh kumno ka jingtrei ka la sdang. Ka iathuh khamtam eh kumno u Paul u leit sha ki ri kiba jngai, u ialap ia ka Gospel da ka jingshlur. Kiwei pat ki Apostol ki leit sha kiwei pat ki ri. Ngi ngeit ruh ym slem hadien nangta, u Apostol Thomas U poi shaduh ri India ryngkat bad kajuh ka khubor ba bha. Ter ter naduh kata ka por ki khristan ki iai iathuh ha kiwei pat ki briew ia ka daw jong ka jingkmen jong ki.

Mutdur ba don ka aiom kaba shit bad ka tyrkhong ha kawei ka distrik haduh ba ka jah kaba don harud kawei ka shnong ka la ngad lut khait. Mutdur ba wat ki pung ruh ki la rkhiang khait, bad ki briew kim lah ioh um

shuh ban dih. Te ha lyngkha, ha kawei ka sngi phi shem ia kawei kaei kaei kaba phylla ka bym pat ju lap da uno uno uwei pat u briew mynshuwa. Phi shem ia kawei ka umpohliew kaba itynnat jong ka um kaba sngur khlir khlir kaba kyrsoi napoh khyndew. Ngam tharai phin shu ieng lyngoh hangta khlem da mareh bran bran ban leit iathuh ia kane ka khubor ba bha ha ka shnong baroh kawei. Hato phin ym leh kumta ? Ki khristan ki la shem ia kawei ka jingshem kaba phylla tam ha ka pyrthei. Ki la shem ia U Jisu Khrist bad ia baroh ba U la leh na ka bynta ki briew. Ka long kaba phylla haduh katta katta ba ia kaei ba U ai ha ngi la khot 'Ka Um ka Jingim.' Hoid ka long kaba phylla da shisha, bad ka kamram ki khristan ka long tang ban shu leit sha ka pyrthei ban iathuh ha kiwei pat shaphang kane. Da shisha, dei na ka bynta kane ka kam ba U Jisu U phah ia ka balang jong U. U kyntu ia la ka jong ka balang ban sakhi ia U.

(*a*). U sakhi ha ïing kashari u iathuh ia kaba u tip baroh da kaba kren. Ha kajuh ka rukom u khristan u iathuh ha ki briew shaphang U Trai Jisu da kaba kren shaphang jong U. Don katto katne ki briew ba U Blei U kwah ba kin aiti lut ia la ki jong ki jingim sha ka kam jong ka jingpynbna ia kane ka khubor ha kiwei pat. Kawei ka daw kaba pynlong ia ki khristan ban ai jingainguh da ki peisa tyngka ka long na ka bynta ban kyrshan ia kine ki briew ia kiba U la

khot, khnang ba kin ioh ka por kaba biang ban lum jingtip, bad ban pynkhreh ia lade ba kin dup lah ban pyndep hok ia kane ka kam, bad nangta ban long ruh kiba laitluid khlem kino kino kiwei pat ki jingpynwit, ban ialap ha kiwei pat ki briew ; khamtam ia kito kiba leit sha kiwei pat ki ri la ju khot ki 'mishoneri.' Ia kiwei pat la ju khot ki 'ebanjelist', kaba mut, kito kiba ialap ia ka Khubor Babha. Hynrei U Trai Jisu U kwah ia kwei de kumjuh ba kin phla ia U. Ha ki jingim jong ngi ngi iashem shibun kiwei pat ki briew ki bym pat ju iohsngew shaphang kata ka umpohliew kaba phylla. Ma ngi kum kiba la tip aiu U Jisu U la leh, ngi dei ban kwah dik dik ban phla ia U ha kano kano ka por ba ngi ioh lad. Ha uwei u briew uba kwah ban bud ia U, U Jisu U ong : "Leit phai sha la ïing, bad to iathuh katno kiei kiei kiba khraw ha U Blei U la leh na ka bynta jong me" (Lk. 8 : 39). Ha kajuh ka rukom u khmihlynti ba ngin phla ia U ha ki ïing ki sem jong ngi bad ki marjan marpa baroh.

Teng teng ka balang jong ngi ka shna ki 'plan' kiba kyrpang na ka bynta ban leit ialap ha kiwei pat ki briew. Lehse lah ban pynbeit ba kan don kawei ka taiew kaba kyrpang ba lah ban khot: 'Ka Taiew Jingphla' lane ha kano kano kawei pat ka rukom. Ha ki por kiba kum kita ngi dei ban shim ia ka kabu ban leh ia la ka jong ka bynta. Lada ngim lah ban kren ei ei da lade hi, ngi lah ban iaai mynsiem lem ia kito kiba lah

ban leh kumta da kaba ialeit ryngkat bad ki bad da ki jingrwai jong ngi. Ha kiwei pat ki por ha ki jingiakren iakhana jong ngi ngin ioh lad ban iathuh ha ki lok jong ngi khyndiat khynsoit shaphang U Kynrad jong ngi. Lane ngi lah ban shu iawer ia ki ban leit sngap ia u Pastor jong ngi ne ia uno uno uba iathuh shaphang U Jisu lada ma ngi hi ngim nang ban batai shibun shaphang jong U. Nalor kita baroh ai ba ngin ym buhrieh hangno hangno ba ngi long ki jong U bad ba ngi shaniah ha U. Ka pon kawei ka jingjia kaba sngewsih ha ka Gospel kaba iathuh shaphang uwei u synran uba sheptieng bad lehraiñ ban kam ia U Jisu kum la U jong U Kynrad (Lk. 22 : 54-62). To ngin kut jingmut ba ngin ym leh ia kaba kum kata lano lano ruh.

(b). Bunsien kaba ngi kren, da ka ktien kam kit jingmut shibun kum kaba ngi leh da ka kam. Lada ngi kren ia kiei kiei kiba sngewtynnat hynrei ba ki jingleh jong ngi ngim bud ia ki, ka long kaba suk ba ki briew kin kyntait ia ki ktien jong ngi. La don shisien uwei u briew uba bun ktien blab blab. U ai ki buit kiba bha ba bha ia kiwei pat ki briew, hynrei ia lade u im ka jingim kaba thala. U ju pynmong ia ka jingsngew jong ki parabriew, u pynsyrwa kai ia ka peisa tyngka ha kaba dih kiad bad shukor ia ki briew. Te ka jia ha kawei ka sngi haba u pyrshang ban aibuit ia uwei u briew, uta u briew u phaiktien kumne : "Kaei kaba phi long ka kren jam than eh kat haduh ba ngam lah iohsngew shuh aiu ba phi

ong". Lada ki briew ki tip ba ngi long ki khristan, te kin peitthuh ia ka iaid ka ieng jong ngi bad kin rai na kata ka mut aiu ban long u khristan. U Trai Jisu U im baroh shilynter na ka bynta kiwei pat ki briew. hooid haduh ba la don ba kren shaphang jong U ha kine ki ktien : 'U leit kylleng U da leh ba bha' (Ki Kam. 10 : 38). U kwah ia ngi ruh ban im kum kata ka jingim ka bym khwan myntoi ei ei ia lade. Kumta lada ki lok ki iawer ia ngi ban iasoh kti lem bad ki ha ki kam runar, kam lehbeiñ ia ki parabriew, to ngin kiar noh na ki. Ha ka jingtrei jong ngi lada don ba tyrwa ba ngin bam tyngka, lane lada don ba aibuit ba ngin pan peisa na ki briew na ka bynta ban pynleh lem ia kano kano haba ka long pynban ka kamram jong ngi hi ban leh ia kata, ai ba ngin ym shahshkor ia ka jingaibuit kaba kum kata. Lada ngi kular ei ei, to ngin bat hok ia kata. Lada ngi iathuh ei ei ha ki briew ai ba kin sngewshaniah ba kaba ngi kren ka long kaba shisha. Lada ngi pyrshang borabor ban long kiba hok ha kine ki rukom, ka lah eh ban long ba ki briew kin sdang ban ithuh ba kane ka long shisha ka jingim kaba iadei bad ka mon U Khrist. Ha ki sngi ba mynbarim, haba don shibun ka jingiapait iapra bad jingiakajia hapdeng parabriew, la shem ba ha ka balang khristan ki briew jong ki hima bad ki jait ba pher-ba-pher, ki kynrad bad ki mraw, kiba riewspah bad ba duk ki iaim lang sahlang kum ki lok kiba ha syndah eh. Te katto katne ngut ki briew kiba iohi ia kane, ki ong lem bad ka jingsngewlyngngoh kaba

khraw: "Khmih kumno kine ki khristan ki iaieit iwei ia iwei pat". Haba ki briew ki lah ban kren kumta shisha shaphang ka balang, ngi tip ba hangta ka balang ka sakhi ia U Jisu Khrist, ym tang ha ka ktien, hynrei ha ka kam bad ka jingim kumjuh.

(k). Wat haba ngi iawan lang ban *mane* ia U Blei, ngi pynlong ka kynja jingsakhi. Haba ki briew ki iohi ba ki khristan ki iashem lang ban mane ia U Blei man ka Sngi U Trai kin sdang ban kylli ia lade kaei kaba pynlong ia kane baroh, bad kin wan jngoh da lade hi ban dup shem ia ka daw. Lada ka jingmane jong ngi ka long kaba shisha ha ka jingtiengburom ia U Blei bad ha ka jingjar jar, u briew uba na shabar ruh uba don hangta un mad ia ka jingshisha jong ka, bad un ialeh ban nang sngewthuh khambha shaphang jong ka. U Paul u thoh shaphang kane ha kawei na ki shithi jong U kumne: "Lada baroh ki da iathuhlypa, bad u da wan hapoh uno uno ruh u bymngeit lane u bymnang, la pynkynduh ia u da baroh, la bishar ia u da baroh, kumta te yn pynpaw ia kiei kiei ruh kiba rieh ka dohnud jong u, kumta ruh da kaba dem khrup un mane ia U Blei, u da phla ba U Blei U long da shisha hapdeng jong phi" (I Kor. 14; 24-25). Ha ka kot jong u, "Christ's way to India's heart", U Bishop Pickett u iathuh shaphang kawei ka nongkyndong jong ki briew ba la ñiew poh jait hynrei kiba la kylla khristan. Ki mane tista ia U Blei hapoh uwei u dieng kat haduh ba

katto katne ngut napdeng ki riewhehjait ki wan sha u nonghikai jong ki bad ki kyrpad ia u ban hikai ia ki ruh shaphang U Jisu, namar, ki ong ba ki la iohi da lade hi ba kito kiba la kylla khristan ki tip shisha ia U Blei—hooid kumba la kren da u Paul hi

3. Ka Jingshakri.

Ka bynta kaba lai jong ka kam ka Balang ka long ka '*Jingshakri.*' U Jisu U kren shaphang ka jingthmu jong ka jingwan jong U sha kane ka pyrthei ha kine ki ktien: "Nga la wan khnang ba kin ioh jingim bad ba kin ioh kyrha ruh ia ka" (Ioan. 10: 10). Shisha ha ka jingim U Jisu ngi iohi kumno U im ban iarap ia kiwei pat. U iarap ia kiba kyrduh bad U pynkhiah ia kiba pang ba shitom. U ai jingkyrmen ia kiba duk bad U pyntngen ia kiba pait dohnud. Bad baroh na ki ki lah ban phla ba U la ai shisha ha ki ka jingim kaba kham dap kyrhai. U leh ia kata baroh khlem kano kano ka jingpyrkhat ban ioh myntoi ia lade, hood wat haduh kaba kut haba U la donkam ban aiti noh ia la ka jong ka jingim hi. Nangta ha kaba kut haba U ai ia ki hukum ba khatduh ha u Petros U kylli ia u laisien laiwat la u ieit ne em ia U bad haba u Petros u phla ba u ieit ia U, laisien laiwat U Jisu U ai ia ka hukum kaba ong, "Bsa ia ki langbrot jong Nga" (Ioan 21 : 15-17). Kane ka mut ba lada ka jingieit jong ngi ia U Jisu ka long kaba shisha, ngin pynpaw ia kata da kaba shakri ia kiwei pat kumba

ma U U la leh. U la pyni ia kane ruh haba U batai shaphang ka 'Jingbishar kaba khatduh' bad U ong ba kito kiba ioh ia ka jingpynksan dei namar ba ki la bsa ia kiba thngan, ki la pynkup jaiñ ia kiba lyngkhuid, ki la leit jngoh ia kiba pang bad kiba don ha ïingbyndi, katba kito ia kiba la rai pynrem kim shym leh ia kane baroh (Mt. 25 : 31-46). Kine kiei kiei ki pyni haduh katno U im jingmut na ka bynta ban shakri bad iarap ia kiwei pat. U ong ba ka balang ka long ka '*met*' jong U, bad kumta ngi lah ban sngewskhem ba ka mon ba ieit jong U ka long haduh mynta ban ialam ia la ka balang sha ka kam jong ka jingshakri kaba kum kata.

(a). Kane ka mut ka jingkloi ban iabeh sha kito kiba donkam ia ka jingiarap hapoh ka balang hi. Naduh ki sngi ba mynshuwa eh, ki khristan ki ialeh ban peit ba ym dei ban don uwei ruh u parabangeit u ban shah thngan (Ki Kam 4 : 34-35). Kim shym shem ba ka long kaba suk ban leh ia kane ha ka rukom kaba dei. Kumta ki thung hynñiew ngut k rangbah na ka bynta ka kam kaba kyrpang ban peit ba ki briew kiba donkam shisha ki ioh ia ka jingiarap (Ki Kam. 6 : 1-6). Ha ki pateng jong ka baroh, ka balang kam ju klet ia kane ka jingkitkhlieh, kumta ba ki khristan kiba da donkam shisha ki ioh jingiarap na ka balang. Teng teng shimet shimet ki ju ai jingiarap ia kiwei pat ki briew, bad teng teng kane ka jingleh ka long kaba dei, hynrei ka kham bha shibun ba ka

balang baroh kawei lyngba jong kito kiba tip bad sngewthuh hangno ka jingdawa kaba shisha ka don, kan āi ia ka jingiarap da kaba leh sian ha ka mynsiem jong ka jingieit U Khrist. Na ka bynta kane ka daw, kawei-pa-kawei ka balang ka ju don ka '*Jingkynshew Baduk*' lane 'Ka fund na ka bynta kiba duk'. Ym don uwei ruh, la u duk katno katno u bym lah ban iashim bynta ha kane ka kam kaba pynpaw ia ka jingsngewlem ia kiwei pat, da kaba u ai ia kaba u lah baroh sha kane ka jingainguh.

Don kiwei pat ki rukom da kiba ka balang ka shakri ia kito kiba donkam ia ka jingiarap, bad ngi dei ban pyrshang ban tip ia baroh ba ka balang jong ngi ka leh. Ka lah ban long ka jingkyrshan ia ki hospital bad ki dispensari, lane kaba shna ki iingshong na ka bynta ki tymmen bad ki khunswet. Ka lah ban long ka jingiarap ia ki briew kiba duk ban pynnang pynstad ia ki khun jong ki, lane ha kino kino kiwei pat ki rukom da kaba pyrshang ban pyndep ia ka hukum U Trai Jisu, "Bsa ia ki langbrot jong Nga". Haba ngi wan ban long ki dkhot jong ka balang ngi dei ban ialeh ban tip bad sngewthuh ia kiei kiei baroh ba ka balang ka leh, bad ban long kiba la kloi ban ai bad ban shakri, ha kane ka rukom khnang ba ngi lah ban shim ia la ka jong ka bynta ha kaba pura ha ka.

(b) U Jisu Um ju sngewhun mynno mynno ruh ia ka jingshakri kaba dei tang na ka bynta

la ki jong ki briew. U ong : 'Lada phi ieit ia kita kiba ieit ia phi, phi iohnong aiu ? hato ki nongkhrong kim leh kumjuh ? (Math. 5 : 46). Hooid, ka long kaba shisha ba lajan ha baroh ki kynhun, ki briew ki kham pyrkhat bad iarap tang ia la ki jong ki lok. Hynrei U Jisu U pynkynmaw ia ngi ba U Blei U phah ia u slap, bad U pynmih ia ka sngi jong U halor ki briew baroh—kiba bha bad ba sniew kumjuh, bad U kwah ia ngi ban don ka jingieit kaba kum ka jong U—ban leh kumba ma U U leh. Ban leh ia kane ngi dei ban long kiba kloi ban iarap hangno hangno haba ngi lah ban leh kumta, la uta uba donkam ia ka jingiarap u long ne um long u khristan ruh. Ka pharshi u nong-Samaria ba bha ka ai jinghikai ia ngi shaphang kane, namar u briew uba la sangeh ha lynti ban iarap ia uta uba la shah shoh ha ki nonglute um dei na ka jait ka kynja jong u. Lyngba kane ka jingiathuhkhana ngi iohi ba ym don pud kiba pyrkhing ban khanglad ia ka jingshakri jong ngi ha ka kyrteng U Jisu. Kumba U Trai hi U la wan na ka bynta ki briew baroh bad U kloi ban iarap wat ia kito kiba la kyntait ia U, kumta ruh U kyntu ia ka balang khristan ban im ha ka pyrthei na ka bynta ban shakri ia ki briew baroh, bad na ka bynta ka jingbha ka jaitbynriew baroh kawei.

(c). Khatduh khatwai, to ngin kynmaw ba ka jingshakri ha ka kyrteng U Jisu ka long ka jingshakri kaba ngi dei ban da pynlut ei ei ha ka por, ha ka jingshahshitom bad ha ka peisa tyngka

kumjuh. U Jisu U la ai *ia lade*, wat la ha ki por kiba U bun kam haduh katta katta bad Um don por wat ban bam ia la ka jamiet jastep, hooid, la haduh kaba kut wat haba U la dei ban aiti noh ia la ka jingim hi 'U khun U briew Um shym la wan ban ioh shakri, hynrei ban long U shakri bad ban ai ia la ka jingim ban long ka jingsiewspah ia kiba bun' (Math. 20:28) Kane ka long ka nuksa ka jingim jong U, bad ngi lah ban bud ia ka tang lada ngi kloi ban da siewdor ei ei na lade hi ha kata kaba ngi leh. Kum ha kane ka rukom, lada ngi ong ba ngin shakri ha ka balang, lehse da kaba hikai ha ka klas Skul Pynpaw ne da kaba iasoh bad ka Seng Christian Endeavour ne kano kano ka Seng Samla, ngim dei ban leh ia la ka bynta tang ha ki sngi kiba suk ba suk. Lada ngi la kular ban shakri, to ngin bat hok ia kata ka jingkular la ka long ha ki sngi kiba therjur u slap ne ha ki sngi kiba shit tyrha, la ka long ha ki sngi kiba ngi sngewthait ne ha kiba u paralok jong ngi u kwah ban ialam kai noh ia ngi ban leit iabam khana. Bad haba la ong ia ngi ban ianoh ia la ka bhah da ki peisa-tyngka khnang ba ka kam jong ka balang kan iaid shaphrang, to ngin ym kheiñ kaei kaba rit tam ba ngi lah ban ai, hynrei ai ia kaba ngi lah baroh, bad haba ngi la khlei ia la ka juban to ngin bat hok ia ka. To ngin ñiew ruh ba ka jingai jong ngi sha ka balang ka long ka jingteh jutang bad U Blei kaba kyntang eh ia kaba ngim dei ban pynkheiñ wat la teng teng ka mut ba ngi dei ban leh pyrshah wat ia ka mon la jong. U Kyn-

rad uba khot ia ngi mynta U la wan ban ai wat ia la ka jingim ban shakri ia ki briew, bad ngin long ki nongbud ba shisha jong U tang lada ka jingshakri jong ngi ka long kaba ngi dei ban da siewdor ei ei na lade hi. Ka dei kane ka jingshakri kaba long na ka bynta ka pyrthei baroh, bad U kyntu ia ka balang jong U ban leh ia kane.

Ki Jingpule Ba Man La Ka Sngi

Sngi 1 : Ka Jingsakhi—Ki nongtrei na ka bynta ka aiom ot. Math. 9 : 35-38.

„ 2 : Ka Balang ka sakhi. I Thess. 1 : 2-8.

„ 3 : Ka Jingsakhi kaba da ki ktien. Ki Kam. 17 : 16-34.

„ 4 : Ka Jingsakhi kaba da ki kam. Ki Kam. 4 : 5-22.

„ 5 : Ka jingsakhi kaba da ka Jingmanelang ia U Blei. I Kor. 14 : 23-25.

„ 6 : Ka Jingdonkam ia ka Jingshakri. Math. 25 : 34-46.

„ 7 : U Jisu U la im ia ka ban shakri. Ioan. 10 : 7-16.

LYNNONG V.

Ka Ktien U Blei—Ka Baibl.

Ngi la iohi ba ka balang ka long ka seng ia kaba la pynlong ym dei eh da ka jingiakut jong ki dkhot jong ka, hynrei da ka jingleh jong U Blei hi. U la khot sngewbha ia ki dkhot sha kane ka seng bad ma U, U long U Nongthaw bad U Trai jong ka. Hynrei ngi lah ban kylli kumno te ka lah ban long ba U Blei U leh ia kaei kaei kaba kum kane. Ngi sngewthuh ia ka jingtrei jong U ha kaba U phah ia u slap lane pynlong ia ka sngi ba kan tyngshaiñ. Ngi tip ba la ki briew ki bet ia u symbai, uta u symbai un ym mih lano lano ruh lymda U Blei U pynlong ia u ban mih. U Blei U treikam ha kum kine kiei kiei, bad ka jingtrei kaba kum kane ka long kaba itynnad eh bad ba phylla, bad ngi iohi ba ka jingtrei jong U ka long kumjuh bad ki jaitbynriew baroh. Katto katne ngut ki briew ki duwai ha U Blei bad ki ainguh ia U na ka bynta ka jingai jong U ia u slap bad ia ka jingtyngshaiñ jong ka sngi katba kiwei pat kim ju pynleit jingmut ei ei shaphang kata baroh. Hynrei U Blei U phah ia u slap bad U ai ia ka jingshai jong ka sngi ha baroh. Pynban kane kam long kajuh kum kaba U khot sngewbha ia ki briew ban shaniah ia lade ha U bad haba U wallam ia ki shapoh ka seng jong ki briew jong U. Hangno ngi te ngi lah ban shem ba U leh ia kane ?

Ka Baibl ka hikai ia ngi ba U Blei U treikam lyngba 'Ka Ktien jong U'. Ma ngi baroh ngi pyndonkam ia ki ktien man ka sngi bad ngi tip ba ki lah ban long kiba donkam shibun eh. Ka shait long bunsien ba ngi lah ban tip bad sngewthuh ia ki lok jong ngi da ki ktien ba ki kren. Lyngba ki ktien ka jingieit ka mih bad ka nang khraw. Ki ktien jong u nongkren uba nang ki lah ban pynkhih ia ka jingmut jong ki phew hajar ngut ki briew ban leh ia kano kano ka kam sha kaba U khot ia ki ban leh. Ki don ki jingiathuhkhana shaphang ki riewhok jong ka ri India. Kine ki jingiathuhkhana ki iathuh ia ngi haduh katno ki ktien jong kita ki briew ki long kiba donbor. Tang ar ne laitylli ki kyntien ha ka shithi ne khubor saitar (telegram) ki lah ban pynkylla ia ka jingkmen sha ka jingsngewsihlane ia ka jingsngewdukha sha ka jingsngewsuk kynjai. Ki ktien ki long kiba donkam shibun eh, hynrei ngi tip ba ki lah ban long kiba donkam shisha tang lada kim long kiba lamler, kata ka mut lada ngi lah ban sngewshaniah tylli lut ba kaei kaba ki iathuh ia ngi ka mih shisha na ka dohnud jong uta u briew uba ai ia kata ka khubor. Lada ngi don kata ka jingsngewshaniah, te da ki ktien kiba u thoh ne kren, uta u briew u lah ban ialam ia ngi bad ngi sa nang ban tip kham bha ia u kum la u jong u lok hi. Teng teng ka jingsngewshaniah kaba kum kata ka kam don, bad ki briew ki dawa ia kawei pat ka bah-khala, ka soskular jong u sakhi lane ka jingiakut ka ban da iasoi kyrteng namar ki pyrkhat ba ka jing-

iakular tang ha ki ktien kam biang. Kaba kum kane ka jingduna ia ka jingsngewshaniah ka pynlong ia ka ktien ba u briew u kren kaba tlot bor bad kaba khlem nongrim. Hynrei U Jisu U la hikai ia ngi ban pynlong ia ka ktien ba ngi kren kaba lah ban shaniah. Kumta U ong : 'To ai ba ka jingkren jong phi kan long kaba "Hooid, Hooid: Em, Em" (Math. 5 : 37). Da kane U Jisu U mut ba ki ktien kiba ngi kren ki dei ban mih naduh ka dohnud jong ngi bad ban long nadong shadong kiba lah ban shaniah.

Kane ka long kaba shisha shaphang ka Ktien jong U Blei hi—kaei kaba U kren kam long kaba bakla. Kane ka mut ba 'Ka Ktien U Blei' ka long ha ka jingshisha U Blei Hi Uba da leh ei ei. Kaei kaba U kren ka dawa ia ka jingkohnguh jong ngi bad ka pyni ruh ha ngi Uba kumno U Blei U long. Ia kane la pyni shai kdar kat kumba ngi shem ha ka Baibl haba ka khot ia U Jisu hi 'U Ktien jong U Blei' (Ioan. 1 : 14). Kane ka long kaba shisha namar ym don kawei pat ka jingjia ha ka jingiathuhkhanapateng baroh shilynter ha kaba ngi iohi shai kdar ba U Blei (HI) U leh ei ei kumba ngi shem ha ka jingim U Jisu, bad ym don hangnohangno hawei pat ba ngi lah ban iohi shynna Uba kumno U Blei U long. Dei namar kane ka daw balei ka Baibl kaba kren shaphang ki kam jong U Blei kum ka 'Ktien' jong U, ka ong ba ha U Jisu Khrist ka Ktien jong U Blei ka la 'kylla doh'. Ngi iohi ia U Blei hi bad ngi tip aiu U leh,

ha U Jisu Khrist. Ngi la lah iohi ba U Jisu U wan sha ngi kum U Kynrad bad U dawa na ngi ia ka jingkohnguh kaba nadong shadong. Haba U Thomas u iashem bad U Jisu u dem ngon bad u ong: 'U Trai jong nga bad U Blei jong nga' (Ioan. 20 : 28). U Paul uba la pynshitom beiñ ia ki khristan u pyndem ia la ka khmat bad u ong; 'Aiu ka dei ia nga ban leh, Ah Trai?' (Ki Kam 22 : 10). Ha kajuh ka rukom haba ki briew ki la wan ban tip ia U Trai Jisu ki shem ba U long U Kynrad jong ki jingim jong ki ia Uba ki dei ban kohnguh—Ha U ki iohsngew ia ka hukum bad ka jingkular jong U Blei. U Khrist U long ka Ktien jong U Blei hi.

Mynta ngim lah shuh ban iakynduh ia U Trai Jisu ha surok, ne ha shnong ha thaw kum haba U dang long U briew ha kane ka pyrthei. Hynrei ngi dang lah ban iashem ia U ha ki sla jong ka Baibl. Kaba phylla shaphang kane ka Kitab ka long kaba bun bah ki briew kiba la pule ia ka lem bad ka jingthrang kaba jur bad ka jingngeit ki la nang ban tip bha ia U Trai Jisu kat haduh ba ki la sngewskhem kumba long U Thomas bad U Paul—kumba ki da iakynduh markhmat shisha bad U. Lyngba ki ktien ba la shon ha kane ka Kitab ki sngew ba U Jisu U dang im bad ba U kren ha ki ryngkat bad ka hukum ba ki dei ban kohnguh, hooid kaba don lem bad ka jingkular kaba kham phylla ban ia kano kano kawei pat ha ka pyrthei. Haba ki pule ia ki sla jong kane ka Kitab ki iohsngew ia ka 'Ktien'

jong U Blei hi. Khyndiat snem mynshuwa ha ri Greece, uwei u khynnah samla u bym da tip shibun shaphang U Trai Jisu u tam ia kawei ka sla jong kane ka Kitab katba dang kit ia ka da ka lyer, bad haba u pule ia ka u tip ba don mano-re-mano uba kham palat ia u briew uba kren ha u. U ialeh ban tip shuh shuh bad kumta u shem jingpynim ha U Jisu Khrist. Hangne ha ri India, shibun ki briew ki tip shaphang uwei u nongthoh jingrwai ba pawnam eh uba kyrteng u N. V. Tilak, bad don kiba tip ba dei da kaba pule ia ki sla jong kane ka juh ka Kitab ba la ai ha u dano-re-dano hapoh rel, ba ma u ruh u la shem ia ka lynti U Jisu Khrist. Dei ha ka Baibl ba mynta ngi iashem ia U Jisu, ngi tip aiu U Blei U kren ha ngi. Dei ha ka Baibl ba ngi shem ia ka 'Ktien' jong U Blei.

Lada ngi pyrkhat mynta shaphang ka Baibl, ngi pyrkhat ia ka kum kawei ka Kitab kaba heh ba la shon khah bha, kham bunsien ha ki artylli ki lynter pynieng. Hynrei kane ka Kitab ka don shibun ki bynta. Bunsien ngi iohi ki kot lyngkdop kiba kyrpang kyrpang, bad ngi tip ki long ki bynta jong ka Baibl. Ki don ki *Gospel* bad ki *Salm* bunsien ba la ju die kyrpang kyrpang bad ha ka dor kaba tat shibun eh. Nangta ka don ka Kitab kaba kham heh, bad bun na ngi ngi don ia ka. Bunsien la ju shon kyrpang ia ka bad la khot ia ka 'Ka Testament Bathymmai'. Kane baroh ka mut ba ka Baibl shisha kam long tang kawei ka Kitab, hynrei ka jingpynlong jong

shibun ki kitab kiba iapher, bad ba la lum lang kum ia ki kitab jong ka kamra buhkot (Library). Ha ka jingshisha ki don baroh hynriew phew hynriew tylli ki bynta kiba iapher jong ka Baibl. Don napdeng jong ki kiba jrong katba kiwei pat kiba lyngkot shibun, kum ki shithi hi. Ia ki bynta ba iapher jong ka Baibl la thoh da ki bun ngut ki briew kiba pher ba pher. Ka don ruh ka jingiajngai kaba da ki spah snem hapdeng ka jingthoh ia kaba nyngkong tam na ki bad ka jingthoh ia kaba khatduh eh. Haba ka long kumta, ngim dei ban sngewphylla ban shem shibun kiei kiei kiba iapher ha ki bynta kiba pher ba pher. Ki *jingiapher* da shisha ki don. Pynban wat haba don ki jingiapher ka long kaba dei ban shon lang ia ki baroh bad ban khot ia ki da kawei ka kyrteng, ka 'Baibl.' Namar hapdeng ki jingiapher jong ki baroh ki don lang kajuh kawei kaei kaei. Baroh ki iathuh shaphang U Blei bad shaphang Ujuh U Blei ia Uba ngi tip bha ha U Jisu. Dei kane kaba pynlong ia ka Baibl kaba pher na kiwei pat ki Kitab Bakhuid baroh. Hooid, ki ruh ki don kiei kiei kiba kren shaphang U Blei ne shaphang ki 'blei,' hynrei dei tang ha ka Baibl ba ngi tip shaphang U Blei bad U Kpa jong U Trai jong ngi U Jisu Khrist.

Ka long kaba shisha ba don ki jingiapher hapdeng ki bynta ba pher ba pher jong ka Baibl. Don na ki kiba pyndumbuit shisha, bad ki riewstad ki la pynlut shibun ka por ha kaba wad jingtip shaphang jong ki. Hynrei kine kim long

kiba da donkam eh, namar kaei kaba donkam ka long kata kaba iathuh shai ha ngi shaphang U Blei bad ia ka rukom ba ki briew ki tip shaphang jong U. La don uwei u briew uba ai ha ngi ka nuska ban pyni kumno ba lah ban don artylli ki jingsawa kiba iapher, hynrei tang kawei na ki ka long kaba donkam. Haba ngi pynriew ia ka *Gramaphone* ngi lah ban iohsngew ia ka sur jingrwai kaba sngewthiang, hynrei ha kajuh ka por, lada ngi pynshahshkor, ngi lah ban iohsngew ba u pin u pynmih ia ka jingsawa kaba riew khrat-khrat bad kaba sngewjli ban sngap katba u nang shon ia ka pliang *Gramaphone.* Ym don riewpyrkhat u ban pynshahshkor ia kata ka jingsawa. Ngi sngewtynnat ban sngap ia ka jingrwai ba bang ba ka Gramaphone ka ai ha ngi. Ha kajuh ka rukom lyngba ka Baibl ngi lah ban iohsngew ia ka Khubor jong U Blei hi—bad dei ia kata ka khubor ba ka Baibl ka ai ha ngi. Kiei kiei kiba pyndumbuit ia ngi ki don ha ka tang namar ba U Blei U pyndonkam ia ki briew kiba don shibun ki jingduna ha kaba ai ha ngi ia ka 'Ktien' jong U, hynrei kim shym pher ei ei na ka jingriew khrat khrat jong u pin ka Gramaphone. Lada ngi shahshkor bha shisha, ngin shem ba baroh shilynter ka long ka jingiathuh-khana shaphang Ujuh Uwei U Blei ba la iathuh ha ka Baibl naduh ba sdang haduh ba kut. Kumba la ong mano re, 'Ka Baibl ka phla ia U Blei kumba shiphew ngut ki khun jong kawei ka kmie kaba bha ki iathuh ia kiei kiei kiba iapher

shaphang jong ka ; hynrei baroh ki pynshisha ia kajuh ka jingphla'.

Ia ki 66 tylli ki kitab ba iapher jong ka Baibl la lum lang ha ki artylli ki jingpyniabynta ba kongsan ba la ju khot : "Ka Testament Barim" bad "Ka Testament Bathymmai". Ka ktien "Testament" ha ka Baibl ka mut ka soskular ne jingiakut kaba teh ia U Blei bad u briew. Ha ka Testament Barim ngi shem ba U Blei U kyntu ia ki briew jong U ban leh ei ei khnang ban pynsngewbha ia U ; bad ma U pat U kular ei ei na ka bynta jong ki lada ki kohnguh ia U. Ka Testament Bathymmai ka iathuh kumno ba U Blei ha U Jisu Khrist U la wan tyrwa ei ia ka jingpynim ha ki briew haba ma ki pat kim shym lah ban bat ia la ka jutang ha ka jingiatehkular kaba nyngkong. Kumta ka jing-iapher kaba khraw kaba don hapdeng kine artylli ki bynta ka long kane : Ia baroh kaba don ha ka Testament Barim la thoh shuwa ban kha ia U Jisu, katba ia ka Testament Bathymmai pat la thoh hadien ka jingiap bad jingmihpat jong U. Ha ka Testament Barim ki nongthoh ki angnud ia kaei ka ban dang jia hadien, ki da khmihlynti hir hir ba ha kawei ka sngi U Blei Un sa pyni-thuh kham shynna ha ki Ialade bad ia ka mon jong U. Ki khmihlynti ia ka jingwan U Trai Jisu. Ki nongthoh jong ka Testament Bathym-mai pat, ban pyndep ia la ka kamram, ki iathuh kumno U Jisu U la wan, bad aiu U la leh. Ki iathuh ruh kumno ngi dei ban im haba ma U U

la wan bad U iai im shaduh ki bymjukut. Ngi im ha ka snem ba la kheiñ da ki dak H. K. (A. D.) kiba mut 'ha ka snem jong U Trai'; kane ka long ba ia ki snem la kheiñ ter ter naduh ka por ba U Jisu U wan sha ka pyrthei. Ia ki snem kiba mynshuwa kata ka por la kheiñ da ki dak S. K. (B. C.) kiba mut 'Shuwa U Khrist.' Ka jingwan jong U te ka long ka jingpyniabynta hapdeng ka Testament Barim bad Bathymmai.

Mynta ngin iapeit kham bniah ia ki bynta kiba pher ba pher jong ka Baibl :

I. Ka Testament Barim.

Ki don 39 tylli ki kitab ha ka Testament Barim. Ka jingheh jong ki ka iapher shibun eh kawei na kawei pat. Lah ruh ban pynbeit ia ki ha la ki jong ki jong ki kynhun ha kane ka rukom :—

(*i*) *Ka Histori*—Katto katne ki kitab kiiathuh shaphang ka ri bad ki briew jong ka. Ka long ka ri kaba rit shibun eh. Ki khot ia ka 'Palestine,' bad ia ki briew jong ka la khot ki Israel'·ne ki 'Jiw'. Ki long ki briew kiba nyngkong eh ban iehnoh ia ka jingmane ia ki bun ki blei bad ha ka jaka jong ki, ban mane tang ia Uwei U Blei Uba shisha. Ki mane ia U, bad ki khot ia U 'Jehobah'. Kine ki kitab ki iathuh shibun ia ngi shaphang kine ki briew, hynrei ym

dei eh shaphang kaei ba ki leh. Ki kham iathuh ha ngi shaphang ka jingngeit jong ki ia ka jingleh jong U Blei na ka bynta jong ki bad lyngba jong ki. U Blei U la pynkhreh lypa ia ki baroh shilynter khnang ba ha kawei ka sngi U Jisu U lah ban mih napdeng jong ki, bad Un pynpaw ia U Blei ha ki briew ha ka rukom kaba janai. Ia ka histori kaba kham bun shaphang kine ki briew ngi shem ha kine ki Kitab: Joshua, Ki Nongbishar, I & II Samuel, I & II Ki Syiem, I & II Khronikl, Esra, Nehemaiah bad Esther.

(*ii*) *Ka Hukum*—Kiwei pat ki kitab ki iathuh ia ngi shaphang ka 'Hukum' jong U Blei. Ha kine ki kitab ka don ka jinghikai shaphang kumno ba U Blei U kdew ha la ki briew ia ka rukom im ba ki dei ban im, bad ia ka rukom iaid rukom ieng kaba pynsngewbha ia U. Ki iathuh ia ngi kumno ki briew ki tip nyngkong eh ia kane na U Blei hi, bad ki iathuh ruh shai kdar ha ngi shaphang ka rukom im ba U Blei U dawa na ki briew baroh. Ka bynta kaba ngi tip bha ka long ki 'Shiphew Hukum' ia kiba la ju iaspel bad pyrshang ban bud da ki khristan haduh mynta. Ngi shem ia kine ki hukum ha ka kitab jong ka hukum hi. U Blei Um kwah ba ki briew kin leit tista tang sha iingmane bad ban pynlong ki jingduwai. U im jingmut ban pyrkhat shaphang ka iaid ka ieng jong ki ha ka jingiadei bad ki paralok, hooid ha ki jingiadei bad kiwei pat ki briew ha ka jingim kaba man la ka sngi; bad ka Baibl ka iathuh ia ngi ka mut aiu kaba ong 'Ka

Jingim Babha'. Sawtylli ki kitab kiba nyngkong jong ka Baibl ki ai ha ngi ia ka Hukum U Blei.

(*iii*) *Ka Poetri*—Ngi shem ruh ia ka poetri ha ka Baibl. Shibun ki jingrwai poetri ki don ha ka kitab Salm. Ngi tip ba don shibun ki riewhok ha ka ri India kiba iaroh ia U Blei lyngba ka poetri kum ha ki *abhang* jong u Tukaram. U nongthaw poetri uba long khristan uba kyrteng u N. V. Tilak u la thaw shibun ki jingrwai poetri ban iaroh ia U Blei. Kine ki jingrwai poetri jong u ki long ki jong ka kitab Salm, lane kum ki jingrwai ba ngi pyndonkam ha Iingmane. Ki jingrwai Salm ki long kiba sngewtynnat haduh katta katta bad ki kynthup ia ki jingpyrkhat kiba sngewieit shaphang U Blei. Ki briew ki pyndonkam ia ki haduh kine ki sngi ha kylleng ka pyrthei, khamtam eh ha ka jingmane Blei jong ki khristan. Kiwei pat ruh ki kitab jong ka Testament Barim ki don ki jingthoh ha ka rukom jingrwai (peotry). Katto katne na ki ki dap da ka jinghikai kaba maian shibun eh. Kum ka kitab u Job ne Eklesiastis lane kito kiba don ki aiñ ba dei ia ka jingim ba salonsar kum ka kitab ki Proberb. Kawei pat ka kitab ka dap da ki jingrwai kiba sngewthiang bad la khot ia ka 'Ka Jingrwai u Solomon'.

(*iv*) *Ki Nongiathuhlypa*—Khatduh eh, ki don ruh ki kitab ba la ju khot ki kitab jong ki 'Nongiathuhlypa'. U Nongiathuhlypa u long u briew uba don ka Khubor na U Blei ban iathuh

ha kiwei pat. Ki nongiathuhlypa jong ka jaitbynriew Israel ki pyrkhat shibun shaphang kaei kaba jia ha ka ri jong ki bad kumno ki briew ki im. Ki iathuhkhana ban pynkynmaw ia ki briew shaphang kaei ba U Blei U kwah ia ki ban leh, ban maham jur ia ki shaphang kaei ka ban sa jia lada kim kohnguh ia U Blei, bad ban iathuh ha ki ia kiei kiei kiba U Blei Un sa pynjia khlem pep. Kumta ba ka jingiathuhkhana ne jinghikai ki nongiathuhlypa ki iarap ia ki briew ban tip Uba kumno U Blei U long, bad la ki thoh bad kren na ka bynta kita ki briew kiba im la slem bah mynshuwa, kaei kaba ki kren ka long kaba shisha haduh kine ki sngi, bad mynta ngi dang ring jinghikai na ki khnang ban tip kham bha ia U Blei. Ki iarap ia ngi bad sngewthuh ia ka hukum U Blei, bad dei ma ki kiba da sngewthikna shisha ba U Jisu Un sa wan ban pynpaw shynna ia U Blei.

II. Ka Testament Bathymmai.

Ha ka Testament Bathymmai ki don 27 tylli ki kitab ba iapher. La thoh ia ki baroh hadien ba U Jisu U la wan, da ki briew kiba ngeit bad shaniah ha U.

(*i*) *Ki Gospel*—Ia ki saw tylli ki kitab kiba nyngkong la khot 'Ki Gospel'. Ka ktien 'Gospel' ka mut ka 'Khubor Babha'; bad baroh sawngut ki nongthoh jong kine ki kitab ki kwah ban iathuh ia ka Khubor Babha ba U Jisu U la

wan. Ki iathuh shaphang ka jingkha, jingim, jingiap bad jingmihpat jong U na ki baiap. Ki iathuh shaphang ka jinghikai jong U bad ki kam kiba bha bad ba phylla kiba U la leh. Ngi tip bha na kine ki kitab shaphang kaei kaei baroh kaba iadei lem bad ka jingim U Trai Jisu.

(*ii*) *Ki Kam Ki Apostol*—Hadien ba U Jisu U la kiew noh sha bneng, ki nongbud jong U ki iasoh lang kawei ha kata ka *Balang* kaba nyngkong. Shen shen U Mynsiem U Blei U wan hiar halor jong ki, bad hapoh ka jingialam jong U ki leit kylleng ka pyrthei, ki da pynbna shaphang U Jisu bad pynwan kham bun shuh-shuh ki briew ki ban ngeit ha U. U Loukas, u nongthoh jong kawei na ki Gospel, u thoh ruh shaphang kine ki sngi ba dang lung jong ka balang ha kane ka kitab ba la ju khot : 'Ki Kam Ki Apostol'.

(*iii*) *Ki Shithi*—Shibun ki briew ki pdiang ia ka Khubor haba ki iohsngew ia ka jingialap ki Apostol, bad ha bun tylli ki shnong bad kylleng ki jaka la pynlong ki kynhun jong ki riew-ngeit. Teng teng ia kine ki 'khristan' la pyn-dumbuit da ki kynja sobjek kiba donkam ia ka jingpynshai. Kim sngewthuh bha aiu U Jisu U kwah ia ki ban leh, lane kumno ki dei ban im, lane U Blei U long Uba kumno. Kumta, ban iarap ia ki, ki nongialam jong ka Balang ki thoh sha ki da ki shithi ban batai pynshai shaphang kine kiei kiei bad ban ai ha ki ka jinghikai

ba thymmai. Shibun napdeng kine ki shithi ki sah haduh mynta kum ka bynta jong ka Testament Bathymmai. Ki dap da ka jinghikai ba sngewtynnat shaphang ka jingim khristan. Ia ki la khot ki 'Shithi' bad kham bun na ki la thoh da u Paul. U Apostol Petros, u Ioannis bad kiwei pat ruh ki la thoh ia ki shithi kiba don mynta ha ka Baibl.

(*iv*) *Ka Jingpynpaw*—Khatduh eh, ngi shem ia ka kitab kaba pher na baroh, bad ha ki bun rukom ka long kaba shitom ban sngewthuh. La thoh ia ka ha ka por ba ki khristan ki shah pynshitom jur ha ki kti jong kiwei pat ki briew; bad u nongthoh u kwah ban ai mynsiem lem bad ban pynshlur ia ki. U iohi ia ka jingithuhpaw kaba u sngewthuh shai ba ka dei ban jialong bad kumta u thoh shaphang kita ki jingithuhpaw jong U. Don ki ktien ba U pyndonkam ia kiba ngim lah ban shemphang. Hynrei ha kita kiei kiei kaba pyndumbuit ia ngi pynban ngi iohi kumno U Blei ha ka rukom kaba phylla, u pynpaw ha une u briew ba U Jisu U long tang marwei hi U Syiem Uba shisha U ban sa long U nongjop; kumta ba wat ha ki sngi kiba eh tam ki nongbud jong U kim dei ban sngewsheptieng.

Ngi dang shu lah iohi ia ki jait ba pher jong ki kitab baroh kiba pynlong lang kawei ka Baibl. Ia kine ki bynta ngi lah ban khot—histori, peotri, shithi bad kumta ter ter, hynrei ha kawei

ka rukom ma ki ki pher na kano kano kawei pat ka jait kitab. Kata ka long ba U Blei haduh mynta U pyndonkam ia ki sla jong kine ki kitab ban kren ha ki briew kiba ngeit ha U. Lyngba jong kine ki sla, haduh mynta ngi dang iohsngew ia ka khubor jong U—ia ka Ktien jong U hi. Ka Baibl kam dei ka kot jadu aiu re kumba don ki briew kiba pyrkhat shaphang jong ka. Ym lah ban pyndonkam ia ka da kaba buh hapoh syngkhlieh ne hajan jong ngi kum ban pynkhaw-eit ia ki ksuid ki khrei. Lada ngi pyrshang ban pyndonkam ia ka ha kata ka rukom kam lah iarap ei ei ruh ia ngi. Ka rukom ban pyndonkam ia ka ka long ban pule keiñ ia ka. Dei ban pule suki jai bad da kaba pynleit jingmut khnang ban sngewthuh ia ka khubor jong ka. Haba ngi pule ia ka ha kane ka rukom ryngkat bad ka jingduwai kaba naduh ka dohnud ba U Blei Un pynpaw ia la ka jong ka jingmut, bunsien ngin shem ia kaei kaei kaba ktah shisha ia ngi. Ngin shem ba ki ktien jong kane ka kitab i kumba ki im biang. Ki ktien ba la thoh bun spah snem mynshuwa kin paw kyndit kumba ki kren beit beit ha ngi hi. Ki kren ruh lem bad ka *bor* kaba uno uno u briew um lah ban don, namar ki long ki ktien jong U Blei hi kiba kren ha ka dohnud jong ngi. Ka Ktien U Blei ka long kaba im bad kaba donbor, bad kaba kham nep ban ia kano kano ka waitlam arliang syrti, bad kaba pei haduh kaba pynkhlad ia ka jingim bad ia ka mynsiem, ia ki mat bad ia ki khleiñ shyieng ruh, bad kaba bishar ia ki jingmut bad ki jingthmu ka

dohnud (Heb. 4 : 12). Dei lyngba ka Ktien jong U ba U Blei haduh mynta U dang iai kner ia la ki kti ban bat ia kito ia kiba U khot bad U hukum.

Ki Jingpule Ba Man La Ka Sngi.

Sngi 1 : Ka Jingdonkam jong ka Ktien. Math. 5 : 33-37.

„ 2 : Ka Ktien jong U Blei kaba pynlong ia kiei kiei. Salm 33 : 1-9.

„ 3 : Ka Ktien U Blei kaba donbor. Isa. 55 : 6-11.

„ 4 : Ka Ktien U Blei kaba im. Rom. 15 : 4 ; Heb. 4 : 12-13.

„ 5 : Ka Ktien kum ka Nongialam. II Pet. 1 : 19-21.

„ 6 : U Khrist, U Ktien jong U Blei. Ioan. 1 : 1-9.

„ 7 : U Khrist, U Ktien jong U Blei. Ioan. 1 : 10-18.

LYNNONG VI.

Ka Ktien U Blei—Ki Sakrament.

Ha ka jingim khristan kaei kaei kaba donkam eh ka long ka jingiasyllok jong ngi bad U Blei. Ka long kum ka jingialonglok, la shisha ka kit jingmut kham palat ban ia ka jingialonglok parabriew. Haba ngi don u paralok, kam iarap shibun lada ngi shu tip shaphang jong u. Ngi lah ban tip na kiwei pat ki briew ba u paralok jong ngi u la pass ia ka eksamin, lane u la ioh ne um pat ioh jingtrei, lane u koit u khiah ne u pang. Hooid, ngi sngewbha ban tip ia kine kiei kiei shaphang jong u. Hynrei ka jait khubor kaba kum kane shaphang jong u kam pynhun satia ia ngi katba ngim pat iakynduh hi markhmat ia u ne ioh pule ia ka shithi kaba u phah beit sha ngi hi.

Kaba phylla ka long ba kat U Blei, U Syiem Uba khraw bad U Nongsynshar halor kiei kiei baroh U kloi ban wan iakynduh bad ngi. U wad lad haduh ban da ioh ktah ia ngi, ban ai hukum ei ei ia ngi, ban pynshaitbor ia ngi bad ban ialam ia ngi ha ki bun rukom. Ha ka lynnong kaba V, ngi la iohi ba U leh ia kane lyngba ka Ktien jong U ha ka Baibl. Haba ngi pule ia ka da kaba ñiewkor shisha, ngi sngewthuh ha kaba jylliew tam ka dohnud jong ngi ba U Blei U kren beit beit sha ngi. Hynrei don kiwei pat ki rukom ba

U Blei u wan iashem bad ngi ; kiba kongsan na kine dei ki 'sakrament'

Ha ka sakrament U Blei Um trei kam tang lyngba ki ktien, hynrei lyngba ki dak ki shin kiba da paw tyngkreiñ. Ki long ki rukom lehniam ba la ju rakhe da ka balang. Hooid, ki ktien ki long kiba donkam shibun eh. Da ki lah ban batai bad leh shibun kiei kiei. Hynrei la katta ruh, ki ktien kim lah ban pynpaw lut ia ka jingmut jong kiei kiei baroh. Ngin pyni da ka nuksa, ki ktien kim lah da lei lei bad pynsngewthuh ia u briew ka mut aiu haba ngi ong : 'Ka um ka long kaba jhieh', lada um pat ju mad da lade hi ia ka jingjhieh. Ngi lah ban batai ia u kata ka mut aiu tang da kaba wieh ia ka kti jong u plup hapoh um ; te un sa sngewthuh ym da ka jingbatai jong ngi, hynrei da kaei kaba u shem hi da lade. Bunsien don kiwei pat ki rukom ba ki briew ki kham lah ban sngewthuh ban ia haba shu kren da ka ktien. Sa kane kawei pat ka nuksa lada u paralok jong ngi u don ha kano kano ka jingsngewsih ne jingshitom, kan kham iarap shibun lada ngi leit ban shong ha syndah jong u bad ban bat ia u na ka kti khnang ban pynpaw ia ka jingsngewlem kaba shisha ban ia kaba ngi shu kren ki ktien sngewsynei. Kumta ruh U Blei U wan sha ngi, ban kyrkhu ia ngi, ym tang ha ki ktien, hynrei ha ki dak ki shin bad ki jingleh kiba da paw tyngkreiñ, ha ki sakrament keiñ. U long Ujuh U Blei Uba wan iashem iangi, U Kpa ia Uba ngi tip ha U Jisu Khrist Uba long ka

Ktien ba im jong U hi. Hynrei U tyrwa ha ngi ia ka jingkular bad jingkyrkhu jong U, bad U buh ia la ka jong ka kti halor jong ngi ha kawei pat ka rukom jong ki sakrament.

Ki khristan ki la pyndonkam ia kine ki sakrament naduh ki sngi ba mynshuwa eh. Ym slem hadien ka jingmihpat U Jisu ki sdang ban iawan lang hajuh, ym tang na ka bynta ban iaduwai bad ban ioh jinghikai, hynrei ban 'iakdiah ia u kpu'. Kane ka long ka bynta jong kawei na ki sakrament. Ha kajuh ka rukom, ha ki por bad ki ri baroh, ki khristan ki la ju rakhe ia kine ki sakrament bad ki iohpdiang ia ki jingkyrkhu jong U Blei lyngba jong ki. Namarkata, haba ngi iashim bynta ha ki, ngi iasoh lang ha kawei kaei kaei kaba long ka bynta jong ka jingim ki khristan ha ki pateng bynriew baroh.

A. Kaei Ka Sakrament ?

Ban sngewthuh kaei ka sakrament ngin iasngap aiu ba la ong shaphang kane ka ktien laispah snem mynshuwa da ka kynhun ki Phadri ha ri Bilat ba ngi shem ha ka kot : '*The Shorter Catechism*' (ka kynja kot tikir kaba lyngkot). Ki ong kumne : "Ka sakrament ka long ka jinglehniam kaba khuid ba la buh da U Khrist ha kaba, da ki dak ia kiba lah ban tba bad iohi ia U Khrist bad ia ki jingmyntoi jong ka jutang ba thymmai la pyni, la shonshap bad la pyndei ha kiba ngeit." Ia kawei-pa-kawei ka ktien ba la

pyndonkam hangne la da jied bniah bha, bad ngi dei ban pyrshang ban sngewthuh ia ki baroh.

(*i*) '*Ka Jinglehniam Kaba Khuid*' : Kane ka mut ka niam ka rukom ba la rakhe tista bad ha ka rukom ba la pynbeit thikna bha. Ka long kaba *khuid* namar kam long ka jong ki kam ba thala thaleiñ jong kane ka pyrthei ; hynrei ka jong kiei kiei kiba iadei bad U Blei.

(*ii*) '*Ba la buh da U Khrist*' : Kine ki niam ki rukom ki long kiba kyntang khamtam eh namar ba U Jisu hi U la kyntu ia ngi ban rakhe ia ki. U phah ia la ki synran ba kin leit pynbna ia ka Khubor Babha Jong U ha ki briew kylleng ka pyrthei. Bad U ong ha ki ba haba ki briew kin ngeit ia ka khubor jong ki bad kin wan ban aiti ia lade ha U, ia ki dei ban pdiang kum ki jong U da ka Jingbaptis (Math. 28 : 19). Pat ruh, haba U iabam jamiet lem bad ki synran jong U ha kata ka premmiet ba khatduh jong ka jingim jong U, U leh katto katne kiei kiei bad u ong : 'To leh ia kane ban kynmaw ia nga' (Louk. 22 : 14). Kumta da kaba kohnguh ia ka hukum jong U ngi rakhe ia ka Sakrament ka Jingbaptis bad ka Jingkhawai U Trai.

(*iii*) '*Ki dak ia kiba lah ban tba bad iohi*' : Kine ki ktien ki mut kaei kaei kaba ngi da iohbat da ki bor jingsngew jong ngi kum kaba iohi da ki khmat, kaba ioh ktah da ki kti bad kaba iohmad da u thyllieij. Ha ki sakrament U

Blei U wan sha ngi lyngba ki ktien bad lyngba ki dak ruh ia kiba ngi lah ban iohi da ki khmat bad iohbat da ki kti jong ngi. U Blei U pyndonkam ia ki khnang ba U lah ban wan sha ngi. Ngi tip ba lah ban leh shibun kiei kiei lyngba ki dak ki shin. Ban pyni nuksa, lada ngi iohi ia ka kynthei Hindu kaba don *dak saw* ha ka shalang-mat jong ka ngi tip ba kam dei ka briew kaba la iap tnga. Ka dak ka iathuh ia ngi kumta. Lada ngi kwah ban pyni ba ngi ñiew burom iano iano, ngi ai ia la ka kti kamon bad ngi ong: "Khublei". Ka long ka rukom jong ki dkhar haba ki rung shapoh ïing jongno jongno kham-tam shapoh ïingmane, ban pynpaw ia la ka jingñiewburom bad ka jingñiewkor da kaba iehnoh ia ki juti shabar. Haba ngi iohi ia ka diengphna halor tnum ïing, ngi tip ba kata ka long ka ïing khristan. Ha ka niam khristan don shibun ki dak kiba kum kita, bad ha ki sakrament U Trai Jisu U pyndonkam ia kiei kiei kiba ngi ju tip ju bna—ia ka um, u kpu bad ka waiñ ban dup ioh wan sha ngi, ban hikai ia ngi, ban pynsan pynrangbah bad ban kyrkhu ia ngi.

(*iv*) '*La pyni*': U Jisu U jied ban pyndon-kam ia kine ki dak khnang ban pyni aiu-re-aiu ha ngi ha ka rukom kaba shai. Teng teng ha nongkyndong, ngi iathuh ha ki briew ia ka jingiathuhkhana kaba na ka Baibl. Ka lah ban long ka jingiathuhkhana shaphang U 'nong-Samaria Babha'. Ki iah ban ym sngewthuh bha ia ka. Kumta ngi pynlong kawei ka jingialehkai

drama kaba rit ban iarap ia ki ba kin iohi aiu ba la da jia shisha. Da kata ka drama ngi '*pyni*' ia kaei kaba ngi la lah iathuh ha ki. Pat ruh, haba u briew u kwah ban kdew ia ka lynti ka ban ialam ia ngi sha kawei pat ka shnong u lah ban ringdur kum ka kynja map na ka bynta jong ngi—lem bad ki laiñ ban pynithuh ha ngi ia kaei kaba u la batai. Ha kajuh ka rukom, ki dak ba la pyndonkam ha ki sakrament bad ha kane ka jinglehniam baroh kawei ki pyni ha ngi ia U Khrist hi ha ka dur kaba thymmai. Ki pyni ruh ia kaei ba U la leh na ka bynta jong ngi bad aiu U dang leh haduh mynta.

(*v*) '*Ba la shonshap*' : Shuwa ba ngin leit thep ia ka shithi ha ïingdak, ngi da tah stamp halor jong ka. Bad namar ba don ka stamp ka ïingdak kan kit ia ka shithi jong ngi sha u briew uba ngi phah khlem da pan peisa ei ei shuh na u. Kane ka long namar ba ma ngi hi ngi la siew lypa ia ka peisa sha ïingdak, bad ka stamp ha ka dong jong ka 'envelope' ka long ka shap kaba iathuh ia u nongrah shithi ba la lah siew ia ka peisa. Kata ka long kaba la tip thikna, bad ym donkam kylli ei ei shuh shaphang jong ka. Haba arngut ki briew ki iateh kular ei ei, ki pyni ba ka jingiateh jutang jong ki ka long ka ban iaineh da kaba iasoi la ki kyrteng ha ka kotsada. Ka jingsoi kyrteng jong ki ka long ka shap. Teng teng khnang ban pynlong ia ka jingiateh kular jong ki kaba kham skhem shuh shuh, ki leit shaduh ïing kashari bad ki thied kawei ka kotsada kaba la

don lypa ka stamp ne ka kynja muhor. Nangta ki iasoi la ki kyrteng ha khmat u riewsorkar uba shon ruh ia la ka muhor ha kata ka kotsada khnang ban pynlong ka kular bym lah shuh ban pynkheiñ. Kawei pat ka nuksa ka long ka sati ba u briew u pyndeng ha ka shympriahkti jong ka tnga jong u ha ka por ba ki iathoh shongkurim. Kane ka long ka shap jong ka jingkular jong u ban leh hok bad ban iaineh lem bad la ka tnga. Kumta ruh ka sakrament kam pyni tang ia kaei ba U Khrist U leh na ka bynta jong ngi, hynrei ka long ruh ka muhor, ka shap ka jingiateh jutang jong u lem bad ngi. Ngi tip ba U long da shisha Uba iaineh. Bad namar ba U la ai ha ngi ia kine ki dak ba lah ban tba bad iohi, ngi tip ba man ka kynti ba ngi pyndonkam ia ki ma U ruh U pyndonkam ia ki kum ban pynthymmai sa shisien pat ia ka jingteh jutang jong U lem bad ngi, bad ban pynsngewskhem ia ngi ba ngin iohpdiang ia ki jingai jong U. Lyngba kine ki dak, U Khrist Jisu U pynshisha ha ngi ha ka rukom kaba thikna bha, ba kaei ia kaba la pyni ka long da shisha, na ka bynta jong ngi.

(*vi*) *Ba la pyndei* : Kine ki ktien ki ialam ia ngi kham jngai shuh shuh. Ki iathuh ia ngi ba ha ka sakrament don kaei kaei kaba da jia shisha. Don ki briew kiba kren shaphang ka "Jingdon Ba Shisha" jong U Khrist ha ka sakrament. Ia kine ki ktien la da pyndonkam bha hi keiñ, namar U Trai Jisu U wan iashem ia ngi da shisha

ha ka sakrament. Hooid, U wan iakynduh bad ngi ha ki bun rukom—lyngba ka Baibl, ha ka por ba ngi mane ia U bad ha kiwei kiwei de ki rukom. Hynrei ma U hi U la ai ha ngi ia kane ka rukom kaba kham kyrpang, ba ngin iashem ia U ha ki sakrament kiba U la buh. Ha ka sakrament ngi iashem ia U Khrist hi. Ngi iashem ia U Trai Uba don ki jingkular bad ka hukum ban ai ha ngi. Nalor nangta, ngi iohpdiang ruh kum la ka jong ia baroh ba U la leh na ka bynta jong ngi, khamtam eh ha kaba U la iap na ka bynta jong ngi. Kane ka pyni ia ka jingmut haba ong: 'Ki jingmyntoi jong ka jutang ba thymmai,' kiba long—ka jingmap ia ki pop, ka jingpyniasuk bad U Blei bad ka bor ba thymmai kaba mih na ka jingiasyllok lem bad U. Hadien pat ngin sa iapyrkhat kham bniah shaphang kine ki jingmyntoi ba la wan rah ha ngi ha ka rukom kaba dap pura lyngba ki sakrament.

(*vii*) '*Ha kiba ngeit*': Kine ki ktien ki pynkynmaw ia ngi ba ma ngi ruh ngi don la ka bynta ban leh. Teng teng ki briew i kumba ki pyrkhat shaphang ka sakrament kum ka kynja jadu aiu re ka ban trei la ka kam wat lada u briew um pynleit jingmut ei ei, lane, la u ngeit ne um ngeit. Ngi dei ban kynmaw ba kaba donkam shisha ka long ka jingiashem jong ngi bad U Trai Jisu hi. Ka jingiashem lang borabor ka donkam arngut ki briew kiba peitmat bad kiba iahap jingmut ban iakren shaphang kano kano ka sobjekt. Ngm lah da lei lei ban *iashem* ia u briew uba

iohthiah ! Ngim lah ban batai ei ei ia u briew uba kum uta, hynrei tad haduh ba un da don ha ka jinglong kaba tipbriew kum uba la khie na kaba iohthiah. Ha kajuh ka rukom, la U Trai Jisu U kwah eh ban wan sha ngi bad U tyrwa ha ngi ia ka jingiasyllok lem bad U, pynban kata ka jingkwah jong U kan ym seisoh ei ei lymda U ioh ia ka jingshaniah bad jingpynleit jingmut jong ngi baroh ha ka jingngeit. Ka Testament Bathymmai ka kren shibun shaphang ka jingngeit bad uwei-pa-uwei u nongthoh ha ka u mynjur ia kine ki ktien : "Khlem ka jingngeit ka long ka bym lah ban pynsngewbha ia U : namar Uta Uba wan sha U Blei u dei ban ngeit ba U long......" (Heb. 11 : 6). Haba U Jisu U leit sha Nasareth Um shem uwei ruh uba ngeit ha U, bad U la ong, 'Um lah ban leh kambah hangta' (Mk. 6 : 5). Ka long kaba shisha haduh mynta ba Um lah ban leh kambah ei ei na ka bynta jong ngi ha ka sakrament, lymda ngi ngeit ha U bad ha kaei kaba U la kular. Haba ngi wan rah ia u khunlung na ka bynta ban ioh jingbaptis, ka jingsynreit ia ka um bad ka jingiai ong ia kijuh ki ktien ba la ju pyndonkam ha ka por ba pynbaptis kim myntoi ei ei ruh em ; ka long pynban kumba krenbeiñ blei lymda ki kmie ki kpa ki da ngeit shisha ha ka jingkular jong U Blei na ka bynta la u jong u khun. U Paul ruh u maham ia ngi ban ym shim bynta ha ka Jingkhawai U Trai lymda ngi la ñit shuwa ia la ki dohnud bad ngi sngewskhem ba ngi da ngeit shisha : 'Naba Uta uba bam bad uba dih, u bam bad u dih ban

wallam ka jingbishar ha lade hi lymda u khmih-thuh ia la ka met" (I Kor. 11 : 29).

B. Artylli Ki Sakrament.

I. Ka Jingbaptis : Ia ka jingbaptis la rakhe tang shisien ha ka jingim jong ki briew. Ka long ka khyrdop da kaba ngi lah ban rung sha ka jingim khristan, bad ngi rung ruh tang shisien hi. Ha ka jingbaptis, ka dak kaba paw shabar ka long ka jingsynreit da ka um ne pynngam hapoh um ryngkat bad kaba pyndonkam ia ki ktien : "Nga pynbaptis ia phi ha ka kyrteng jong U Kpa, bad ka jong U Khun, bad ka jong U Mynsiem Bakhuid". Ha ka Testament Bathymmai ngi shem artylli ki rukom kiba shai bha kiba pynpaw ia ka jingmut jong kane ka sakrament.

(*i*) *Ka Jingsait Khuid* : Ka pop ne kaei kaei kaba sniew kaba snoh ha ngi ka long kum ka jingthoh dak—ka dak kaba jakhlia ia kaba dei ban sait khuid noh. Ka jingshem jong ngi hi ka iathuh ia ngi haduh katno ka long kaba shitom ban lait na kiei kiei kiba thala kiba shait snoh ha ngi. Haba ngi la kum leh bakla, ka sahkut hapoh ki dohnud jong ngi ka kynja jingsngewsih kaba shu iai pynshitom jingmut na ka bynta kata kaba ngi la leh bymdei. Ngi kynnoh pop ia lade, hynrei ngim lah ban pynwan pat ia kata sha kaba bha, namar ka long ka jingthohdak kaba ngim lah shuh ban pyndam. Ka Khubor Babha jong U Jisu ka long ba U lah bad U mon ruh ban pynim

ia la ki briew na ka pop bad ban pynkhuid ia ka dohnud jong ki na ki jingbit tngit kiba rynjaiñ. Kumba ngi pyndonkam ia ka um ban pynkhuid ia ki met jong ngi, kumta ruh la pyndonkam ia ka um (ha ka jingbaptis) ban *pyni* ia ka jing-pynkhuid U Jisu ia ki dohnud jong ngi. Ym tang katta, hynrei U Trai jong ngi U la pyndonkam ia kane ban shonshap ia ka jingkular jong U ban pynkhuid ia ngi. Bad haba don ka jingngeit kaba skhem na ka liang jong ngi, kane ka jialong shisha.

(*ii*) *Ka Jingkha Arsien* : Ha ka Testament Bathymmai ka don ka jingong kaba sngewkhia shibun eh shaphang kaei kaba dei ban jia shuwa ba u briew un shem ia ka jingim kaba shisha—dei ban da *kha pat* ia u, ban kylla long u briew uba thymmai U Jisu hi U la hikai shaphang kane (Ioan. 3 : 3), bad u Apostol u ong : 'Lada uno uno u briew u don ha U Khrist u long u jingthaw uba thymmai' (I Kor. 5 : 17). U Paul hi u ong shaphang ia lade ba 'u la iap' lem bad U Khrist. Ka jingkylla ka la long kaba khraw haduh katta katta kat haduh ba u Saul uba rim, u briew uba la ju long mynshuwa um don shuh mynta. U la long mynta u briew uba thymmai, bad u hikai ba kane kaba jia ha ka jingim jong U ka long ruh kaba shisha na ka bynta kiba ngeit baroh. La pyni ruh ia kane ha ka jingbaptis. Ia u briew uba shah pynbaptis la synreit ne pynngam hapoh um. Kane ka long ka dak kaba pyni ba u la iehnoh nadong shadong ia ka jingim kaba

rim la kum haba u briew u iap. U mihpat sha ka pyrthei kumba U Khrist ruh U la mihpat na ka jingtep sha ka jingim kaba thymmai. Bun ki briew kiba long hindu ki wad ia kane ka jingpynthymmai da kaba leit sum ha ki um ba la ñiew ba khuid ia ki. Da kane ka jingleh ki kyrmen ba kin ioh ia ka jingpynkhuid bad jingpynthymmai pat. U khristan um wad tang ia ka um, hynrei u pyndonkam ia ka da kaba kohnguh ia ka hukum U Khrist ryngkat bad ka jingngeit kaba tylli lut ba dei U Khrist hi Uba pynlong ia u uba khuid bad Uba ai ha u ia ka jingim kaba thymmai. Namar kane ka long kaba shisha, kumta ka jingbaptis ka wan tang shisien ha ka jingim u briew, naba kano ka long ka jingsdang jong ka jingim kaba thymmai sha kaba U Trai U la khot ia ngi, bad ngim lah ban iai leh shuh ia ka kumba ka met jong ngi kam lah ban kha arwat.

Ki briew kiba shah pynbaptis haba ki la rangbah ki sngewthuh kaei kaba jia ha ki. Ki pdiang ia ka jingieit U Khrist Uba la aiti ia lade na ka bynta jong ki, kum la ka jong hi ; bad ki kular, da ka jingaiei U Blei ban rung sha ka jingim kaba thymmai. Hynrei ki khristan ki dei ban ngeit ba ka jingieit U Blei ia ki ka long ruh ka jingieit *ia ki khun* jong ki. Da shisha ka Baibl ka pyni shai kdar haduh katno U Jisu U ieit ia ki khynnah. Haba U kren shaphang jong ki U ong : "To shah ia ki khunlung ban wan ha nga, wat khang ruh ia ki, naba ia kiba kum kita

long ka hima U Blei" (Mk. 10 : 14). Naduh ki sngi kiba mynshuwa eh ka jingieit U Blei ka paw borabor lem bad ki khynnah. Kumta ruh ka long naduh ki sngi ka jinglong khynnah jong ki la donkam ia ka jingaiei jong U khnang ban sumar bad iada ia ki na kaba iaid sakma. Kumta ki kmie ki kpa kiba long khristan ki wallam ia la ki khun sha ka Balang U Jisu Khrist da kaba sngewbha eh; bad da ka jingbaptis la pdiang ia ki kum ki jong U naduh ba ki dang rit eh. La pdiang ia ki khynnah kiba kum kita haba ki kmie ki kpa ne kiba sumar ia ki, ki phla ia la ka jingngeit da kaba pdiang ia ka jingkhot sngewbha bad ka jingkular jong U Trai.

II. Ka Jingkhawai U Trai : Ha ki sla ki ban bud, ha kane ka kot ngin sa iapyrkhat kham bniah shaphang ka sakrament jong ka Jingkhawai U Trai. Ki dak kiba shabar kiba paw ha ka ki long u kpu bad ka waiñ—ka jingbam bad ka jingdih. U kpu bad ka waiñ ki pynkynmaw ia ngi ba ha ka jingim jong ngi kaba mam la ka sngi ngi donkam ban bam ban dih. Kumta ruh ngi donkam ban bsa ia ka jingim ba kynja mynsiem jong ngi. Ka Jingbaptis ka long tang shisien namar ba ka long ka khyrdop da kaba ngi rung lyngba sha ka jingim kaba thymmai. Hynrei ia ka Jingkhawai U Trai pat ngi rakhe bunsien namar ka long ka jingbam jong ngi ban tei ia kane ka jingim kaba thymmai. Lyngba jong ka U Trai Jisu U wan bad U iai wan ban thaw thymmai bad ban pynkhlaiñ ia

ngi na ka bynta kata ka jingim sha kaba U la khot ia ngi.

K. Balei ngi rakhe ia ki Sakrament ?

Ha kaba sdang jong kane ka kot ngi la kylli ia lade balei ngi donkam ban long ki dkhot jong ka balang bad ba ngim dei ban long ki nongbud kiba marwei marwei jong U Khrist. Kumta mynta ngin pyrshang ban sngewthuh balei ngi dei ban rakhe ia ki sakrament jong ka Balang. Don katto katne ki nongbud U Jisu Khrist ki bym rakhe ia kine ki sakrament, kum ka 'Society of friends' bad ka 'Salvation Army'. Balei te ha ka Balang jong ngi pat ngi shu dang iabat ia ki sakrament ?

(i) Nyngkong eh, ngi iohi ba lyngba ki spahsnem ba la leit noh ka Balang ka la ju rakhe ia ki sakrament lait noh tang khyndiat tylli ki kynhun khristan kiba rit eh. Kane ka nuksa kaba khraw kaba paw ha kawei-pa-kawei ka ri bad kawei-pa-kawei ka spahsnem ka long kaba donkam eh ia ngi. Dei ban da don ka nia kaba khlaiñ ka ban pynlong ia ngi ban iehnoh ia kaba rakhe ia ki sakrament. Kane ka long kaba donkam ; hynrei don kiwei pat ki daw ruh.

(ii) Ka don ka hukum bad ka nuksa U Jisu. Ia U hi la pynbaptis haba U sdang ia la ka jong ka kam, bad naduh kaba mynnyngkong ki synran jong U ki pynbaptis ia ki briew kiba wan

sha U (Ioan. 4 : 12). Hadien ba ki synran jong U ki la sdang ban ialap ia ka Khubor Babha ki sngewthuh thikna ba ka long ka mon jong U ba ia kiba ngeit baroh dei ban pdiang da ka jingbaptis. Ka don ruh ka dkhot kaba iathuh ia ngi haduh katno ki sngewskhem ha lade ba ka long da shisha ka mon jong U (Mt. 28 : 19). Shaphang ka Jingkhawai U Trai ngi tip ba U la ong shai : "To leh ia kane ia ka ban kynmaw ia nga" (Lk. 22 : 19). Lada ngi kwah shisha ban bud ia U Trai Jisu bad ban kohnguh ia U, ngim lah ban ialeh pyrshah ia ka hukum bad nuksa jong U.

(iii) Ha ki sakrament ngi wan ha syndah jong U hi. Namar ba U la buh ia ki sakrament, man ka teng ba ngi shim bynta ha ki ngi dei ban kynmaw ia U. Man ka teng ba ngi shim bynta ha ki sakrament ngi kynmaw ba ka jingim khristan jong ngi baroh kawei ka sdien ha U. Ia ngi la ialam pat sha Uta Uba long ka pdengduh jong kiei kiei baroh. Kane hi ka biang ban bat ia ngi ba ngin long ki briew kiba U lah ban shaniah. Ka long kaba shisha ba ngi kynmaw ia U ha kiwei pat ki rukom, kum ha kaba pule ia ka Baibl ne iasoh ha ka jingmane ia U Blei ha iingmane. Hynrei teng teng ki briew, khlem da pynleit jingmut, ki shu pule ia kajuh-pa-kajuh ka bynta na ka Baibl lane duwai borabor na ka bynta kijuh kiei kiei. Kane ka pyni ba ki kham ai jaka ia kine kiei kiei ha ki jingim jong ki ban ia U Trai hi. Ban pyni nuksa, don ki briew kiba kham shon jur shaphang ka jingtrei U Mynsiem

Bakhuid bad ka rukom kaba kham pher ha kaba U pynpaw ia lade kumba ngi shem ha ka Kitab ki kam Ki Apostol (Ki Kam. 2 : 1-4). Hooid, kane kaei kaei ka long kaba phylla, hynrei kam dei tang ma ka hi kaba donkam ha ka niam khristan. Don kiwei pat ki briew kiba shon jur ia ka jinghikai jong ka Testament Barim shaphang ka sngi Sabbaton, hynrei bunsien ki klet aiu ba U Jisu U kren shaphang jong ka. Lada ngi shu shaniah tang ha kaei ba la thoh ngi lah ban shah ialam bakla kum ha kine ki rukom ba la kdew haneng. Hynrei ha ki sakrament ym dei da ki ktien ba la shu thoh, hynrei da ki jingleh. Bad la ialam pat ia ngi sha U Khrist Uba long ka pdengduh jong kiei kiei baroh. Wat hangne ruh lah ban mih ki jingbakla. Hynrei haba ngi rakhe ia ka sakrament da kaba ñiewkor, ia ngi da shisha la ialam shajan eh jong U Uba long U Trai halor kiei kiei baroh. U Prophesor Brunner u ong : "U briew u lah ban batai ia ki ktien jong ka Jingthoh Bakhuid ha kata ka rukom ba ki ktien ki kren pynban da khongpong ia ka jingmut ba ki don. Hynrei ainguh ia U Blei ba ki sakrament ki kren da lade hi, ym da ka ktien u Pastor."

(iv) Ha ki sakrament ngi iashem ia U Jisu Khrist. Dei ha ki ba U pynpaw lut ha ngi ia la ka jong ka jingieit. Ha baroh artylli ki sakrament, bad khamtam eh ha ka jingkhawai U Trai ngi kynmaw ba U la iap na ka bynta jong ngi. U pyni ha ngi ba ka jingdaplut ka

jingkhraw ka burom jong U ka paw ha kaba U aiti noh ialade halor ka Diengphna, bad ngi tip ia kata na U hi. Ngi iashem ia U ha ka jingieit ba janai jong U ia ngi. Nangne ruh ka mih ka jingieit jong ngi ia U bad ka jingkhum ka jing·iaieit jong ngi iwei bad iwei pat

(v) Ngi phla keiñ : ha ka jingbaptis ngi leh ia kaei kaei kaba da paw ha madan. Ka long kumba deng ia ka takma. Ngi pyni hangno ba ngi ieng bad ngi phla ha ka pyrthei shaphang ka jingieit kaba U Khrist U la ieit ia ngi. Nangta pat, ha ka Jingkhawai U Trai kumba u Paul u ong : "Ngi pynpaw ia ka Jingiap U Trai" (I Kor. 11 : 26). Ki briew kiba iohi ia ki khristan ba ki rakhe ia ki sakrament, ki mutdur na kine ban tip Uba kumno U Kynrad ha Uba ki khristan ki shaniah, bad aiu U la leh na ka bynta jong ki.

Ki Jingpule Ba Man La Ka Sngi.

Sngi 1 : Ka dak jong ka Jingotsher.
Jen. 17 : 1-19.
" 2 : Ka dak jong ka Niam ka Jinglait.
Eks. 12 : 1-20.
" 3 : Ki Maw ba pynsah Jingkynmaw.
Josh. 4 : 1-9.
" 4 : Ka Jingkular ia ka Jutang Bathymmai.
Jer. 31 : 31-34.
" 5 : Ka dak jong ka Jingbaptis. Math. 3: 1-18.
" 6 : Ka Jingbaptis ha ka Balang ba mynnyngkong. Ki Kam. 16 : 19-34.
" 7 : Ka Jingbaptis kum ka dak jong ka Jingkha Arsien. Kol. 2 : 10-13.

LYNNONG VII.

Ka Jingbuh Ia Ka Jingkhawai U Trai.

U Jisu U shong ha ri Palestine, ka ri jong ki Jiw. Ki Jiw ki mane ia Uwei U Blei Uba shisha ia Uba ki khot 'Jehobah', bad ngi tip shaphang ka niam na ki na ka Testament Barim kaba long shibynta na ka Baibl. Kat kum ka rukom jong kane ka niam ki ju rakhe bun tylli ki jait jingkhawai hapoh ka snem. Kumba long ha ri India ki Musulman ki rakhe ia ka jingkhawai-niam kum ka 'Ramzan'; ki Hindu pat, ia ka 'Darasa', 'Devali' bad kiwei kiwei. Ma ngi ki khristan ruh ngi rakhe pyndonburom kum ia ki 'Khristmas' bad 'Easter'. Na ka bynta ki Jiw pat, ka Jingkhawai niam ba kongsan eh jong ki ka long ka 'Niam ka Jinglait'. Ki Jiw ki rakhe ia kane ka jinglehniam haduh mynta mynne ha kajuh ka por ba ngi rakhe ia ka Easter.

Ban ioh rakhe ia kane ka jingkhawai niam ki Jiw baroh shiïing shisem ki ju kwah ban leit sha ka nongbah ba khraw tam jong ka ri jong ki, ha kaba la tei ia ka Temple jong ki, kaba long ka Nongbah Jerusalem keiñ. Ka long ka ri kaba rit, kumta bun ki briew ki lah ban leit sha Jerusalem da kaba suk. Hynrei wat kito kiba la leit thaw shnong ha kiwei pat ki ri, bunsien ki pyrshang ban wan lang sha Jerusalem na ka bynta ka 'Niam ka Jinglait'. Ngi tip ba ki kmie ki Kpa U Jisu ki ju leit shato man ka snem. U Loukas u iathuh ia ngi shaphang kane, bad u thoh ia ka

sien kaba nyngkong eh ba U Jisu U leit ryngkat lem bad ki haba U dang 12 snem ka rta (Loukas 2 : 41). Lehse ma U ruh U leh borabor kumba ki kmie ki kpa jong U ki la ju leh. La kumno kumno ka long kaba thikna ba U sngewtynnat ban rakhe ia kane ka Jingkhawai. Bad ha kaba kut jong ka jingim jong U, U da kwah eh shisha ban rakhe ia ka sa shisien pat lem bad ki lok jong U, ha Jerusalem.

Ngi tip ba don shibun ki ïing kiba bat ia ka rukom ban iawan lang hajuh baroh shiïing shisem ha ka por Khristmas, bad ban leh ia kane ki donkam ban da iaid jngai shibun eh. Ha kajuh ka rukom ki Jiw ki ju iawan lang hajuh na ka bynta ka Niam ka Jinglait. Ha ka sngi Jingkhawai kaba kyrpang ki ju iashem lang baroh shiïing shisem lane kham bun tylli ki ïing ban bud ia ki rukom kiba naduh mynhyndai. U Jisu Um don la ka ïingkhun ïingtnga, hynrei U don ki synran kiba long ki lok ba ieit thep mynsiem jong U hi, bad ka jingthmu jong U ka long ban rakhe ia kane ka Jingkhawai lem bad ki. Dei ha ka por ba U don ha Jerusalem bad ba U rakhe ia kata Jingkhawai ba ki Nongshun jong U ki la kem ia U bad ki la pyniap ruh ia U. Hynrei shuwa ba kin kem ia U, U la wan rah ia ka jingmut kaba thymmai ha ka Niam ka Jinglait, bad U buh artat ia la ka jong ka sakrament.

Ia ka jinglathuhkhana shaphang ka jingsdang jong ka Niam ka Jinglait la iathuh ha ka

kitab Eksodos (Eks. 12 : 1-20). Ka long ka jingkhawai ban pynsah jingkynmaw. Kaei kaei kaba ki kren bad leh ha kata ka jingkhawai kan pynkynmaw biang ia ki shaphang kaei kaba la jia slem bah mynshuwa.. Ka jingjia kaba khraw ba dei ban kynmaw ka long ka jingpyllait ia ki na ri Ijipt. La bat ia ki khun Israel kum ki mraw hangta ha ri nongwei kumba sawspah snem. Ha ka history jong ka juk kaba mynta ngi pule shaphang kumno ba ia ki Negro la shu ring jyndat na ki ïing jong ki ha Africa, bad la ialam noh ia ki da kaba shu lehbor sha shiliang jong ki duriaw bah ban long ki mraw ha ri America ; bad ki la sah hangta haduh ba kin da ioh biang ia la ka jinglaitluid. Ha kajuh ka rukom ki Jiw ki la long ki mraw ha ri nongwei hapoh u syiem jong ka ri Ijipt. Hynrei ha kaba kut hapoh u nongialam baradbah jong ki, u Moses, la pynioh pat ha ki ia ka jinglaitluid. Nyngkong eh la ialam ia ki sha ka ri khlaw ba long shrah, bad nangta shaduh ka jaka kaba dei ban long ka ri jong ki. Ym don kawei pat ka jingjia ha ka histori jong ki kaba kham khraw ia kane ka jinglaitim kaba phylla na ri Ijypt—ban long pat ki briew kiba laitluid ha la ka jong ka ri, bad ki tip ba kata baroh ka la jialong da ka kti U Blei hi. Namarkata, pateng-la-pateng ki mane bad shakri ia U Blei Uba la iarap ia ki ha ka rukom kaba phylla eh. Khamtam eh man ka snem haba ki rakhe ia ka Niam ka Jinglait ki kynmaw ia kane ka jingpyllait kaba na ri Ijypt

ryngkat bad ka Jingsngewnguh kaba khraw ia U Blei.

Ha ka miet jong ka Niam ka Jinglait kawei-pa-kawei ka ïing Jiw ka shim bynta ha kaba bam ka jingbam kaba kyrpang ba la da pynkhreh khnang, bad ki bam ruh ha ka rukom kaba kham pher. Nyngkong eh u khlieh jong ka ïing u duwai ka jingduwai ainguh ia U Blei na ka bynta ka jingpyllait ia ki briew jong U, hadien nangta ki iasoh lang ha ka jingrwai iaroh ia U Blei. Hadien kane pat, ki iabam lang ia ka jingbam kaba pynkynmaw ha ki ia ki por ba la leit noh. U kpu ba ki pyndonkam u long "uba khlem thiat". Une u pynkynmaw ia ki kumno ba ki la dei ban iehnoh kyrkieh eh ia ka ri Ijypt ha kata ka miet ba la pyllaitluid ia ki. Ryngkat bad u kpu ki bam ruh ia ki jhur kthang namar ka jinglongmraw kaba ki la iehnoh ka long kaba kthang da shisha. Ki bam ruh ia ka doh khun langbrot namar kane ka la long ka jingbam jong ki kpa tymmen jong ki ha kata ka miet ba ki la lait na ri Ijipt, bad ki la synreit ia ka snam khun langbrot ha ki dieng shawkad jong ki ïing jong ki kum ka dak ban pyni ba ki long ki ïing jong ki Jiw. Ha kata ka miet ka jingjot kaba khraw ka la hap halor ki ïing jong ki nong-Ijipt haba la iap noh ki khun nyngkong jong ki. Hynrei kane ka jingpynjot ka la *'iaidlait'* ia ki ïing jong ki Jiw. Dei na kane ka jingjia ba la ioh ia ka kyrteng 'Ka Niam Ka Jinglait'. Ha ka por jong ka jingkhawai u

khun khatduh jong ka ïing un kylli ia ki kmie ki kpa ia ka jingmut jong kane ka jinglehniam baroh, bad ha ban jubab u kpa un batai da kaba iathuh ia ka jingiathuhkhana shaphang kumno U Blei U la pyllait im ia ki briew jong U (Eks. 12 : 27). Ha kaneka rukom, pateng-la-pateng bynriew ki Jiw ki kynmaw aiu ba la lah jia mynshuwa. Ha ka por ba ki iabam jingbam, u khlieh jong ka ïing un ai ha iwei-pa-iwei kat kiba iadon hangta khyndiat u kpu ba la pynkhreh kyrpang, bad ha kaba kut u sam lem ha ki ia ka 'Khuri waiñ' kaba ki khot : 'Ka khuri jong ka jingkyrkhu'. Nangta u ainguh ia U Blei sa shisien pat na ka bynta ka jingbha jong u baroh kaba U la leh na ka bynta jong ki. Bad ha kaba wai noh artat ki iarwai biang ia ka jingrwai iaroh ia U Blei. Haduh mynta ngi tip ia kine ki jingrwai namar ki don ha ka Baibl, ha ka kitab Salm 114-118.

Dei ha kane ka sngi jingialehkmen ba U Jisu U la wan sha Jerusalem ban iashim bynta lem bad ki synran jong U. Ha kata ka nongbah Um don la ka jong ka ïing, hynrei U don ki lok jong U. Ki Gospel ki iathuh ia ngi kumno ba U la thmu lypa na ka bynta jong ki baroh ban iadon lang hajuh ha ka jaka kaba kynjah ha kaba yn ym don jingsheptieng ia kano kano ka jingpynwit. Ngi pule ia ka jingiathuhkhana ha ka Gospel u Markos ha kaba la iathuh ia ngi ba U phah arngut na ki briew jong U ban nangleit sha khmat sha kata ka nongbah. U iathuh ha ki ba kin shem ia ka ïing jong u lok jong U da kaba

bud ia uwei n briew uba rah ia u khiew um. Ngi tip baroh ba lajan borabor dei ki kynthei kiba ju leit sha pung ban tong um, bad kam long kaba shitom ban ithuh ia uta uba U Jisu U mut haba U la ong shai ba kin bud ia *u briew* uba rah ia u khiew um. Ki shem biang biang ia u. Bad haba ki bud ia u sha ïing, u trai ïing u pyni ha ki ia ka kamra kaba haneng ha kaba ki lah ban pynkhreh na ka bynta kata ka jingkhawaimiet. Don ki briew kiba pyrkhat ba u Markos u tip lut ia kiei kiei baroh namar dei ha ka ïing jong ka kmie jong u hi ba kata baroh ka la jia. Ngim lah ban ong thikna shaphang kane. Hynrei katto katne kiei kiei ha kane ka jingiathuhkhana ki pyni ba ka lah eh shisha ban long ha ka ïing u Markos uba dang samla bha ha kata ka por, ba U Jisu U la ioh ia ka jingkhot sngewbha bad ia ka jaka kaba jar jar ban iadon lem bad ki lok jong U ha kata ka miet kaba khatduh. (Mk. 14 : 12-16).

Tang u Ioannis u iathuh ia kawei ka jingiathuhkhana kaba sngewtynnad shaphang aiu ba la jia ha kata ka janmiet haba ki la iadon lang. Ka long ka dustur ha kata ka ri, haba ki briew ba la khot sngewbha ki wan rung shapoh ïing na ki surok kiba jakhlia, mano-re-mane dei ban wan rah um ban iarap ia ki ban said bad pynpyngngad ia ki kjat jong ki Hynrei napdeng jong ki synran ym don uwei ruh uba la kloi ban pynshitom ia lade ban leh ia kane na ka bynta jong kiwei pat. Kumta U Jisu da lade hi U ieng joit,

U wan rah um, bad kawei de ka jaiñ ñiad. U dem ia la ki khohsiew bad U sait ia ki kjat jong ki synran jong U. Ym don kawei pat ka jingiathuhkhana kaba kham sngewtynnad ha ka pyrthei ka ban iathuh ia ngi ba u kynja riewkhraw shisha U kloi ban leh ia ka kam kaba poh tam na ka bynta jong kiwei pat ki briew. Ki dei ki 'riew khim jingmut kiba pyrkhat ba kan pynpoh dor ia ki ban leh na ka bynta jong kiwei pat ia ka kam kaba ki ñiew ba kam long kaba donburom. Hynrei ha kane ka jingleh U Jisu U iathuh shai ba U ai ha ngi ka 'nuksa' (Ioan. 13 : 12-15). Ym dei tang katta, hynrei hangne ngi ioh ka nuksa kaba pyni kaei kaba U la kloi ban leh na ka bynta jong ngi baroh, wat ia kata kaba dawa lut na U—kaba dawa ia ka jingim jong U hi. Kumta katba ki dang iashong ban bam ia kata ka jingbam miet, ki synran ki la iohi lypa ia kane kaei kaei kaba khraw da shisha (Ioan. 13 : 1-15).

U Loukas u iathuh ia ngi ba U Jisu U la kwah eh ban shim bynta ha kata ka Niam ka Jinglait bad ki synran jong U (Louk. 22 : 15). U tip ba kaba kut jong ka jingim jong U ka lajan, bad U kwah ban ioh katto katne kynta kiba kynjah lem bad ki lok ba syndah eh jong U. Khlem artatien U la kynmaw biang biang ruh kumno U Blei U la pynim ia ki briew jong U na ka jinglongmraw ha ri Ijipt. U kynmaw ruh lehse ba ha kata ka miet la pyniap ia ki khun langbrot bad la synreit ia ka snam jong ki ha ki

dieng shawkad kum ka dak ban pyni ba kata ka ïing ka dei ka jong ki Jiw. U Jisu U tip ba ka don ka jinglongmraw kaba kham khraw ban ia kata kaba ha ri Ijipt ha kaba ki briew ki im. Ka long ka jinglongmraw hapoh kiei kiei kiba sniew hapoh ka pop keiñ. Bad ka jingangnud jong U ka long ban pyllait ia ki briew na kata ka jinglongmraw (Ioan. 8 : 36). Tang da kata ka lad, ki briew kin sa lah ban shakri ia U Blei ha ka jingshisha bad ha ka mynsiem jong ka jingkmen, da kaba im ruh ka jingim kaba dap kyrhai ia kaba U Blei U la mut khnang na ka bynta jong ki. U Jisu U la kloi ban aiti noh ia la ka jong ka jingim, bad ban pynjaw ia la ka jong ka snam khnang ba ki briew kin ioh ia kane ka jinglaitluid. Kine ki jingpyrkhat kin jyn dala don khlem pep hapoh ka mynsiem jong U katba ki dang iashong bam ha kata ka janmiet. Nangta U shim ia kiei kiei kiba ngi ju tip ju bna (u kpu bad ka khuri), U ai ha ki ka jingmut kaba thymmai khnang ban iarap ia ki briew jong U ba kin sngewthuh ia kaei ba U ai ha ki bad ba kin dup kynmaw ha ki sngi kiba hadien habud.

Ia kaei ba U Jisu U leh, la iathuh saw sien ha ka Baibl. Baroh lai tylli ki Gospel kiba nyngkong ki iathuh ia kane (Math. 26-26 ; Mk. 19 : 22-25 ; Lk. 22 : 14-20) : bad u Paul pat u thoh shaphang jong ka sha ka Balang kaba ha Korinth, u da pynkynmaw ha ki ia ka jingmut jong ka sakrament (I Kor. 11 : 23-26). U Loukas bad u Paul ki iathuh ia ngi kumno ba ha

ka rukom kum u khlieh jong ka ïing U ainguh nyngkong eh ia U Blei, bad hadien nangta U shim ia u kpu bad U ai ha ki. Kane ka long ka rukom ba la ju leh da u khlieh jong ka ïing ha ka niam ka jinglait. Hynrei hangne U wan rah ia kawei pat ka jingmut kaba thymmai. Ha ka jaka ba Un pynkynmaw ia ki shaphang ka ri Ijipt bad ka jinglait jong ki na kata ka ri, U ong pynban : 'Kane ka long ka met jong Nga kaba long na ka bynta jong phi, to leh ia kane ia ka ban kynmaw ia Nga' (I Kor. 11 : 24). Naduh kata ka por, haba bam ia u kpu ha kane ka jingkhawai, ki khristan ki leh ia ka ban kynmaw ia ka jingpyllait kaba thymmai—ka jingpyllait na ka pop keiñ, bad ki kynmaw kumno U Khrist U la ai ia la ka jong ka met ban pynlwet ia ka khnang ban pynioh ha ngi ia kane ka jingpyllait na ki pop jong ngi.

Hadien pat U shim ia ka khuri bad U ai ha ki ; hynrei ha kaba leh ia kane U iathuh ha ki ba yn sa pynmih ia ka snam jong U na ka bynta jong ki. Bad U kyntu ia ki ba kin wad ia kane ka jingmut kaba thymmai ha ka waiñ. 'Kane ka khuri ka long ka jutang kaba thymmai ha ka snam jong nga' (I Kor. 11 : 25).

Kine ki long ki hukum ba la ju kohnguh da ki khristan ha ki pateng bynriew baroh, haba ki shim bynta ha ka sakrament jong ka Jingkhawai U Trai. Ngi iohi kumno ba U Trai Jisu U la ong shai ha la ki jong ki synran ba ki dei ban

rakhe ia kane ka jingkhawai ha ka rukom ba U la leh ia ka. U iathuh ruh ha ki ba haba ki leh ia kane ki dei ban leh ia ka na ka bynta ban kynmaw ia U. Dei namar kane ka daw balei ba ha ki jingiaseng ai sakrament haduh mynta ngi shu pyndonkam ia u kpu bad ka waiñ. Haduh mynta ngi dang iasoh lang ha ka jingainguh bad jingrwai iaroh kumba U Jisu hi U la leh. Haduh mynta ngi ju iawan lang ha kawei ka jaka ban ioh ia ka jingiasyllok parabangeit kumba ki synran kiba nyngkong ki la iashong lang ha ka kamra kaba haneng. Bad U Jisu U la pyndep ia la ki jingkular ha ka jingim jong kiba bun ki riewngeit kiba la shem ia ka jingmut kaba jylliew bad ka jingkyrkhu kaba khraw na ka bynta jong ki hi, ha kawei-pa-kawei ka bynta jong ka sakrament. Ka long ka kamram jong ngi mynta ban ialeh katba shong la ka bor, ban sngewthuh ia kata ka jingmut, bad ban wan sha ka sakrament da kaba ap kyrmen ha ka mynsiem kaba sngewrit, ba ka jingkyrkhu ka don hangta na ka bynta jong ngi ruh.

Ki Jingpule Ba Man La Ka Sngi.

Sngi 1 : Ka jingbuh ia ka Niam ka Jinglait. Eksodos 12 : 21-39.

„ 2 : Ka jingrwai iaroh jong ka Niam ka Jinglait. Salm 114 & 117.

„ 3 : U Jisu U pynkylla dur ia ka Niam ka Jinglait. Lk. 22 : 14-20.

Sngi 4 : Ka jingshakri U Jisu kaba pynpaw ia ka jingieit. Ioan. 13 : 1-15.

„ 5 : U Jisu U seng nongrim ia ka jingkhawai U Trai. I Kor. 11 : 23-28.

„ 6 : U Jisu U hikai shaphang 'ban im ha U'. Ioan. 15 : 1-9.

„ 7 : U Jisu U hikai shaphang 'ban im ha U'. Ioan. 6 : 52-59.

LYNNONG VIII.

Ka Jingmut Jong Ka Jingkhawai U Trai—(i)

Ki Khristan kiba im ha ki pateng bynriew baroh ki la shem ia ka jingmut kaba iar shibun eh ha ka sakrament ka Jingkhawai U Trai. Hooid, ki la shem ba ka long kaba iar haduh katta katta, bad ki shem ba kam long kaba suk ia ki ban jied kawei ka kyrteng kaba lah ban pynpaw lut ia ka jingmut ba dap pura jong ka kat ban pynsngewhun ia ki. Ki la pyndonkam bun tylli ki kyrteng kiba pher ba pher, bad kan iarap ia ngi lada ngin iapeit ia kine ki kyrteng bad wad ia ki jingmut jong kawei-pa-kawei na ki :

1. '*Ka Jingkhawai U Trai*'—Haba ngi pyndonkam ia kane ka kyrteng, ngi kham pyni shai ba kane ka long ka Jingkhawai 'sah-jing-kynmaw'. Ia ki Jiw, ka Niam ka Jinglait ka

long ka jingkynmaw ia kaei ba U Blei U la leh na ka bynta jong ki ; bad U Jisu U pynkylladur noh ia kata sha kawei pat ka jingkhawai kaba thymmai kaba long ka jingkynmaw ia kaei ba ma U U la leh na ka bynta ki briew jong U, da kaba ong : 'To leh ia kane ia ka ban kynmaw ia nga' (Louk. 22 : 19).

(a) Nyngkong eh, kane ka mut ba ngi kynmaw ia U *Jisu hi*, bad ba ma U U long ka tynrai duh jong ka niam jong ngi. Shibun ki briew ki iaroh ia ka jinghikai U Jisu. Kum kane ka nuksa, u Mahatma Gandhi borabor u ju pynkynmaw aiu U Jisu U hikai ha 'Ka jingiathuhkhana halor U Lum'. Don shibun ki briew kiba pyrkhat ba ka tynrai duh jong ka niam khristan ka shong ha kata ka jinghikai—kaei ba U Blei U kwah ia ki briew ban leh. Hynrei '*Kaei ba U Jisu U la leh na ka bynta jong ngi*' ka kham donkam ban ia kaei ba U kwah ia ngi ban leh. Ka niam khristan kam sdang na ngi hi da kaba pyrshang ban leh ia ka mon U Blei. Hynrei ngi pyrshang ban leh ia ka mon jong U namar ba ngi tip aiu U la leh na ka bynta jong ngi.—baroh ka sdang na ka jingieit jong U ia ngi. Ngi iohi shynna ia kata ha ka jingwan jong U Jisu hi : 'Ngi ieit ma ngi ia U, naba U la ieit shuwa ia ngi, (I Ioan. 4 : 19). Ha U Jisu ngi iashem ia U Blei hi ba U wan sha ka pyrthei na ka bynta jong ngi, bad dei hangne ba ngi shem ia ka tynrai jong ka Gospel : "U Blei U la ieit katta katta ia ka pyrthei katba U la aiti noh ia

U Khun ba la kha marwei" (Ioan. 3 : 16). Kumta ha ka sakrament ngi kynmaw ia U na Uba, ka jingim baroh jong ka balang ka sdang.

(b) Ka mut ruh ba ngi kynmaw ia '*ka Jingiap U Jisu*'. U Paul u pyni shai ia kane da kaba ong : "Katno katno sien ruh ba phi iabam ia une u kpu, bad phi iadih ia kane ka khuri, phi pynpaw ia ka jingiap U Trai, tat ynda Un wan" (I Kor. 11 : 25). U la pynlong ia kane ka jingkhawai ha ka miet ba yn die noh ia U shaduh ka jingiap hi. Kumta ngim lah ban rakhe ia ka khlem da kynmaw ia ka jingiap jong U. Ha ka jingiap jong U, U pyni shynna ha ngi ia ka jingieit kaba kumno U don namar U la ong da shisha: "Ym don uba don ka jingieit kaba kham khraw ia kane, ba uwei u buhti noh ia la ka jingim na ka bynta ki lok jong U" (Ioan. 15 : 1.) U Jisu U la buhti noh ia la ka jingim wat na ka bynta ki nongshun jong U, bad U pyni ha ngi ba ym don kawei pat ka jingieit ha ka pyrthei kaba lah ban ianujor bad ka jingieit U Blei. Kane ka la pynlah ia ki briew ban sdang ban hikai ba 'U Blei U long ka jingieit' (I Ioan. 4 : 8).

Ki briew ki la pyrkhat shibun shaphang U Blei shuwa ba U Jisu Un wan, hynrei ka jingpyrkhat ba kongsan jong ki shaphang jong U ka long ha ka dur jong U Syiem Uba khraw Uba don ka bor ban leh kat ia kano kano kaba U kwah. Ki ngeit ba ka 'bor' ka long kaei kaei kaba khraw tam ha ka pyrthei, bad ha ka por ba U

Jisu U iap ki rkhie beiñ ia U da kaba ong: 'U la pynim ia kiwei, ialade pleng Um lah ban pynim: lada U long U Syiem ki Israel, to Un hiar mynta na ka diengphna, te ngin ngeit ha U' (Math. 27 : 42). Kane ka la ju long ka rukom pyrkhat, namar ki briew ki sngewsarong than kat haduh ba la pynlong ia ki bunsien ban pyrkhat ba ka bor ka long kaei kaei kaba khraw tam, bad kin da iakylli pyrthew shuh kane baroh ka mut aiu shisha. Hynrei haba ngi la ithuh ia U Jisu, tip ruh na U ba don kawei pat kaei kaei kaba kham phylla, bad kata ka long ka jingieit. U hikai shaphang jong ka ha la ki synran ha kaba U sait ia ki slajat jong ki, bad U pynpaw ia ka ha ka rukom kaba phylla tam ha ka jingiap jong U hi na ka bynta ki briew. Kane ka jingieit ka la ialam ia ki briew ban sngewthuh ia ka Gospel, namar dei kane ka jingieit kaba long hi ka Gospel. U Paul u sngewskhem bha shaphang kane bad haba U leit sha Korinth U ong: "Nga la kut jingmut ban ym tip ei ei ruh hapdeng jong phi, hynrei tang U Jisu Khrist, bad ia U ruh ba la sahnarphna" (I Kor. 2 : 2). Dei namar ba U Jisu U la iap ba mynta ngi mane ia U ha ka mynsiem kaba sngewrit, lem bad ka jingtieng burom, kumba u N. V. Tilak u la mane ia U ha ka jingrwai: 'Me la ju iohi ia U Trai, U Khrist ba la sahnarphna ?' Kumta haba ngi iasoh lang ha kaba bam ia ka sakrament ka Jingkhawai U Trai, ngi kynmaw ia U Jisu, bad ngi kynmaw ba U la iap na ka bynta jong ngi.

(k) Ngi kynmaw ruh ia ka daw *balei U Jisu U la iap.* Ma U hi U la ong shaphang u kpu bad ka waiñ, "......ka met jong nga ia kaba la ai noh na ka bynta jong phi......ka snam jong nga ia kaba yn sa theh noh na ka bynta jong phi......" (Louk. 22 : 19-20). U pdiang ia kata ka lynti jong ka jingiap na ka bynta jong ngi. Kumba u Paul u la ong : 'U la ieit ia nga, bad u la aiti noh ia lade na ka bynta jong nga' (Gal. 2 : 20). Ha ka Niam ka Jinglait ki Jiw ki kynmaw ia ka jingpyllait ia ki na ka ri Ijipt, Ha kata ka jinglaitluid ba ki la ioh la pyniap uwei u khun langbrot ha kawei-pa-kawei ka ïing, bad ia ka snam jong u la kyllan ha ki jingkhang jong ki ïing jong ki Jiw ban long ka dak kaba pyni ba dei ban iada bad pyllaitim ia ki. U Jisu U tip ba ki briew ki don hapoh ka jinglongmraw kaba kham shitom ban ia kata kaba ha ri Ijipt, bad kane ka iadei salonsar ia ki briew baroh, ym tang ia ki Jiw hi. U kloi ban leh ia kaei kaei baroh khnang ban pyllait ia ki na kata ka jinglongmraw. Ka jingieit jong U ka long kaba palat liam kat haduh ba U kloi ban shim da lade ia ka jaka jong u khunlangbrot ban ai noh ruh ia la ka jong ka snam ka jingim.

U la kloi ban shah iap. Ki nongshun jong U ki la kem bad pyniap ia U. Lada U la mon, U lah eh ban lait na ka jingiap. U la lah eh ban lait lada Um shym la leit sha Jerusalem, hynrei U la leit shata da kaba thew khnang (Louk. 9 : 44, 51). Wat ha ka kper hi, U la lah eh ban lait,

namar U la ong ba ym don jingeh ei ei lada Un duwai 'ba ki angel kin wan ban iada ia U bad ban pynliem ia ki nongshun' (Math. 26 : 53). Hynrei U tip shai ba kata kam long ka lynti jong U Blei, kam long ka lynti jong ka jingieit kaba janai ia ki briew baroh, kumta U la shah ia ki ban kem ia U. 'Ka khuri ba U Kpa jong nga U la ai ha nga hato ngan ym dih ia ka ?' U Jisu U la mon hi ban shah iap.

Kumta ngi iohi ba, ha ka jingiap jong U halor ka diengphna, U Jisu U aiti noh ia la ka jingim da ka mon sngewbha ban long ka jingkñia kaba janai. Ka jingkñia kaba ai jingmyntoi ka long kata shisha kaba da shongdor eiei. Haba ngi tip lyngba U Jisu U Blei U long Uba kumno, ngi tip ba Um kwah ia ka jait jingkñia ba ki briew ki ju ai da kaba pyniap ia u syiar ne u khunblang. Kumba ka Baibl ka hikai : 'Namar ka bym lah ia ka snam ki masi kyrtong bad ki blang ban kit noh ia ki pop !' Ka jingkñia ba U Blei U kwah ka long ka jingai jong ngi ia lade ha ka jingkohnguh kaba sngur bad kaba janai ia U : 'Nga kyrpad ia phi.........ban aiti noh ia ki met jong phi kum ka jingkñia ba im ba khuid bad ba pynsngewbha eh ia U Blei' (Rom. 12 : 1). Kane ka long ka jingkñia kaba janai ; hynrei kaba sngewsih ka long ba ngi shem ba don shibun ka jingbymbiang ha ngi. Kane kam pynlah wat ia uwei ruh na ngi ban shakri ia U Blei ha kane ka rukom kaba janai. Ka jingkhwan myntoi bad kiei kiei kiba tngit ki shu iai snoh ha ngi,

bad kumta ka jingkñia jong ngi kam long kaba janai. Hynrei U Jisu U la pyndep ia kane ka jingkñia kaba janai, namar ym don kano kano ka pop kaba snoh ha U, bad U la kohnguh ia U Blei wat haba U la donkam ban leit shaduh Kalbari hi. Ka long kaba bakla ban ong ba U Jisu U la pyndep ia kane ka jingkñia *ha ka jaka jong ngi*, namar ma ngi hi baroh ngi dei ban paw ha khmat U Blei kumba ngi long, namar ym don uwei pat u ban mih bujli ha ka jaka jong ngi. Hynrei U la ai noh ia lade *na ka bynta jong ngi* khnang ba ngi lah ban wan shajan jong U Blei, haba da ka jingngeit ngi kam kynti ia kata ka jingkñia jong U Khrist kum ka jong ngi hi. Namar da ka jingkñia kaba janai jong U, U la plie ia ka lynti kaba ialam ia u briew sha U Blei. Wat haba ngi la long ki nongshun bad ki nongpop U la leh na ka bynta jong ngi ia kaei kaei kaba ngi lah ban dawa kum ka jong ngi hi da kaba shaniah ha ka jingieit jong U ia ngi.

Ki Jiw ki pyrkhat ba ka snam ka long ka jingim jong uno uno u jingthaw ba im. Kumta kaba pynmih ia ka snam ka mut ruh kaba pynmih noh ia ka jingim. U Jisu namarkata U la ai noh ia la ka snam—ia la ka jingim—na ka bynta ki briew da kaba ong. 'Naba kane ka long ka snam jong nga kaba ka jong ka jutang ba thymmai, ia kaba yn sa pynmih noh na ka bynta kiba bun ia ka ban map ki pop' (Math. 26 : 28). Ka pop jong ngi kam long kaei kaei kaba rit ia kaba lah ban pyndam noh da kaba shu ong ba ngi

sngewsih na ka bynta jong ka. Ka long kaei kaei kaba rem dor shibun kat haduh ba ka dawa ia ka jingkohnguh bad jingknia jong U Khrist hi khnang ban siew ia ka dor jong ka. Ka long kaba eh ban sngewthuh, hynrei lyngba jong ka, ka jingshisha ka paw tyngkreiñ ba U la iap *na ka bynta jong nga*, hooid U la iap na ka bynta ki pop jong ngi' (I Kor. 15 : 3). Kumta ha ka sakrament, u kpu bad ka waiñ ki hikai ia ngi ba U la ai ia la ka met, bad pynmih ia la ka snam na ka bynta jong ngi khnang ba yn pynim ia ngi na ki pop jong ngi.

(2) Ka 'Komunion' (kynnoh *Komiwnion*) : Ia kane ka ktien ruh la ju pyndonkam bunsien ha ka ktien Phareng. Ka iathuh ia ngi ba ngim kynmaw tang ia kaei kaba la jia, hynrei ngi kynmaw ruh ia kaei kaei kaba jia mynta hi kumne. Kane ka ktien ka mut 'jingiasyllok', hynrei ka jait jingiasyllok kaba kham kyrpang bad kaba don ka jingmut kaba jylliew shibun eh.

(a) Ka mut ka jingiasyllok lem bad U Jisu hi. Haba U iakren bad ki synran ha kata ka miet U Jisu U batai shaphang jong ka ba ka long kum ka jingiasoh hapdeng u dieng bad ki tnat. U kren shaphang u diengsohwaiñ, u dieng uba don kynrei bad uba kordor shibun eh ha kata ka ri, hynrei kaei kaba U kren ka iadei lem bad ki jait dieng baroh. Lada ngor noh ia ka tnat na u dieng, bad kata ka tnat ka thiah ha khyneew ngi tip ba ka tlor bad iap noh shen shen, bad ym

don soh uba lah ban mih na ka. Dei tang haba ka iaineh ha u dieng, ba ka kjit ia ka jor bad ia ka jingim bad ba ka lah ban sei soh. Ha kane kajuh ka rukom U Jisu U ong ba tang ma U hi U lah ban ai ha ngi ia ka bor bad ka jingim ban pynlah ia ngi ba ngin im ka jingim kaba iadei bad ka mon jong U. Hooid U la ong ruh : 'Naba khlem Ma Nga phim lah leh ei ei ruh em' (Ioan. 15 : 1-6). Kane ka iathuh ia ngi kumno ba ngi dei ban shaniah lut ia lade ha U Trai Jisu.

Ha kawei pat ka por U pyndonkam ia kawei pat ka nuksa ban pyni ia kane, ha kaba U iathuh ia ki briew kiba bud ia U ba ka jingbam jong ngi kaba ha la ka sngi ka lah ban pynlong ia ki met jong ngi kiba koit ba khiah, hynrei kam lah ban bsa ia ki mynsiem jong ngi. Hynrei U ong ba ma U hi U lah ban ai ka jingbam ban bsa ia ka mynsiem. Ka jingbam kam long kaei kaei kaba shabar jong ngi ha kaba ngi lah ban shu shong shaniah kum halor ka shuki Ka long kaei kaei kaba pynkhlaiñ ia ngi na shapoh jong ngi hi, bad U Jisu U tyrwa ha ngi ia kane ka bor ba shapoh jong ka mynsiem. 'Ka jingbam kaba iaisah sha ka jingim bymjukut' (Ioan. 6 : 27) Kane kaba U tyrwa ka long ka bor jong U hi, hooid, ka long ka jingim jong U hi. Ha ka sakrament U shim ia u kpu, bad U sam ha ki da kaba ong : 'Kane ka long ka met jong nga'. Bad katba ngi dang pdiang ia une u kpu uba long ka jingbam ia ki met jong ngi, U ai ia lade ha ngi ban long ka jingbam na ka bynta ki mynsiem jong ngi.

Kam long kaba bakla ban ong ba don 'Ka Jingdon kaba shisha' jong U Jisu ha ka sakrament. Kane kam mut satia ba u kpu bad ka waiñ ki kylla doh kylla snam shisha, lane ba kata kaba rung shapoh ka nierbah jong ngi ka lah ban kylla dur ei ei na ka bynta jong ngi ha ka rukom kumba leh jadu. U Jisu U la hikai shai ba khlem ka jingngeit baroh ka long kaba lehnohei. Hynrei haba U shong ryngkat bad la ki jong ki synran, ki ioh ka jingiasyllok kaba shisha lem bad U, namar ki lah ban iohi bad ban iohsngew ruh ia U, bad ka kti jong U ka lah ban ktah ia ki. Ha kine ki rukom kiba paw shabar U wan sha ki, U ktah ia ki mynsiem jong ki bad U bsa ruh ia ki. U la thaw ia ka lad, ba mynta, la ngim lah shuh ban iohi bad iohsngew ia U ha kata ka rukom, pynban ngi dang lah ban iashem ia U. Bad ngi sngewthuh ba kata ka jingiashem jong ngi ka long lyngba kiei kiei kiba paw shabar, bad dei na ka bynta kane ka daw ba U la ai ha ngi ia u kpu bad ka waiñ. Haba ngi pdiang ia kine ki dak da ka jingngeit, ngi rung shapoh ka jingiasyllok kaba ha syndah eh lem bad U Khrist Uba im.

(b) Ka ktien '*Komunion*' ka mut ruh ka jingiasyllok ki parabangeit. Ki briew kylleng ka pyrthei ki tip ba ka jingiabam jingbam lang ha kawei ka jaka ka long ka dak jong ka jingialang lok bad jingiasyllok. Kane ka long kaba shisha khamtam eh haba iadih lang na kajuh ka khuri. Ngi tip ia kane khamtam hangne ha ri India hapdeng ki Hindu, haba ki briew kiba dei na kajuh

ka jait ka kynja ki kloi ban ia bam lang hajuh hynrei ym bad kiwei pat ki briew. Haba U Jisu U ai ia ka waiñ ha ki synran jong U, U ong : 'To dih phi baroh na kane' (Math. 26 : 27). Ha kane ka rukom ka mih ka jingiasyllok hapdeng jong ki. Kumta naduh myn nyngkong ki khristan ki la shem ha kane ka Jingkhawai ia ka dak jong ka jinglong kawei hapdeng jong ki. Ki khristan kiba nyngkong ki ju iasoh lang ha kata ka 'Komunion' jong ka jingiabam lang kaba ki ju khot, ka Agape', kaba mut *'Ka jingkhawai jong ka jingiaieit.'*

Ka jingmut jong ka jingiasyllok ka nang long kaba kham jylliew shuh shuh haba ngi kynmaw ba baroh ngi wan tang kum ki briew ba la khot sngewbha da U Jisu Khrist hi. Don shibun kiei kiei kiba pyniakhlad ia ka jingiadei jong ngi parabriew—uwei uba riewspah, uwei pat ubaduk uwei uba nang ba stad, bad uwei pat ubym nang thoh nangtar—uwei u kren ia kawei ka ktien, bad uwei pat u kren da kawei pat ka jait ktien kaba iapher—uwei u long u shakri, bad uwei pat u kynrad, uwei u long na kawei ka ri, bad uwei pat u dei na ka ri kaba iapher. Pynban haba ngi wan lang kum ki briew ba la khot sngewbha da uwei u kynrad kine ki jingiapher baroh kim long ei ei ruh em, namar ngi wan tang namar ba U la khot ia ngi ; bad ka jingkhot sngewbha jong U ka kham khraw ban ia kine ki jingiapher kiba rit baria ia kiba ngi klet noh. Kane kam kut tang hangta , hynrei kan long ruh kaba pynjah burom

tam ia uta uba la khot sngewbha ia ngi bad uba la ieit eh ia ngi baroh lada mangi kiba iawan ngi thaw jingiakajia pyrshah uwei ia uwei pat. Haba ki iashim bynta ha ka sakrament, ki khristan kiba nyngkong ki ju iaduwai lang kumne : " Kumba ia une u kpu ba la kdiah la pynsaphred halor jong u lum bad haba la lum lang ia ki lyngkhot lyngkhai jong u u la kylla long uwei, kumta ruh ai ba ka balang jong Me kan long kaba shitylli ba la lum lang na kiba kut jong ka pyrthei hapoh ka hima jong Me." Wat haduh kine ki sngi, haba u Pastor u khot sngewbha ia ngi ban shim bynta ha ka Jingkhawai U Trai, u pynkynmaw ia ka mon jong U Khrist da kaba ong : "Ma phi kiba don ka jingiaieit bad jingsbun lem bad ki paramarjan........."

Hadien ka thma bah kaba ar, uwei u Ophisar na ri Phrans (France) u pynlut ia ka por jong u baroh ha kaba trei na ka bynta ban ioh ka jingiadeilok bad ka ri Germany. U iathuh ia ngi ba kane ka la sdang ha kawei ka sngi haba u leit bam ia ka Jingkhawai U Trai ha ïingmane. Hangta ha ïingmane u shem ia uwei u Ophisar na ri Germany uba dem khohsiew marsyndah jong u, u da iashim bynta lem ha kata ka sakrament. Haba u sngewthuh ba baroh arngut ki long kumjuh—tang ki briew ba la khot sngewbha da U Khrist Jisu, kata ka mynsiem jingiashun kaba la ju don mynshuwa ka iap noh syndon ha poh ka dohnud jong u, bad naduh kata ka khyllipmat u kut jingmut skhem ban pynlut ia la ka

jingim na ka bynta ban pynioh ia ka jingiasyllok bad jingpyniasuk lem bad ki German. Kumta ka jingiasyllok jong ngi kan long tang lem bad U Khrist hi marwei, hynrei lem bad ki briew jong U baroh.

(k) Nalor nangta, kane ka '*Komunion*' kam long tang bad ka kynhun jong ki khristan kiba mane ia U Blei ha kawei ka ïingmane. Ka long kaei kaei kaba phylla lada ngi leit na kawei ka jaka sha kawei pat, ban shem ha nongsor ne nongkyndong, ha ki ïingmane kiba heh ne ïingtrep kiba rit, ba ma ngi baroh ngi lah ban mane ia Ujuh U Trai bad ba ngi long ki jong U hi. Ha ka '*Komunion*' ngi kynmaw ba ngi long ka bynta jong kata ka jingiasyllok khristan shitylllup ka pyrthei. Ngi kynmaw ruh ba ngi long ka bynta jong ka jingiasyllok kaba la iaid lyngba ki pateng bynreiw bad bun tylli ki spah snem. Ma ngi ruh ngi don ka bynta lem bad kito ki khristan kiba nyngkong ha *Korinth* kiba iohsngew nyngkong eh ia ka shithi u Apostol Paul ba la pule ha ki. Ngi pynkynmaw biang ba ha ka sngi ba u Stephan u la iap u khmied ia la ki khmat shajrong bad u 'iohi ia ka burom jong U Blei' (Ki Kam. 7 : 55). Kane ka iathuh ia ngi ba kito ki riewkhuid jong U Blei kiba la khlad noh na kane ka pyrthei ki la rung shapoh ka jingim bymjukut lem bad U Blei, bad hangta la pynjanai ia ka jingiasyllok jong ki lem bad U. Ka bynta jong ngi ruh ka long ha kane ka jingiasyllok ba khraw. Bad ngi ialong kawei lem bad ki

khaistan kiba im ha ki pateng bynriew baroh lyngba kane ka jingiasyllok lem bad U kaba ngi dang ioh haduh mynta.

(d) Kane ka pynkynmaw ia ngi ba ma ngi ruh ngi khmihlynti hir hir ia kata ka jingiasyllok kaba janai kaba ha bneng hi sha kaba ki riewkhuid ki la ioh ban rung, bad ka ban sa long janai pura haba ka jingsynshar U Khrist kan tap lut ia ka pyrthei na kut shakut. U Trai Jisu Um kwah ia ngi tang ban kynmaw ia U, bad ban rung shapoh ka jingiasyllok lem bad U, hooid lem bad ki riewkhuid jong U mynta hi, hynrei ba ngin khmihlynti ruh ia kata ka ia ha kaba yn sa pyndep janai ia ka. Ma U hi U khmihlynti ia kane ka ban sa wan, bad U ong : 'Ngan ym bam shuh na kane, tad ynda ba yn pyndep ia ka ha ka hima U Blei' (Louk. 22: 16). U khmihlynti ia ka sngi ha kaba U Blei da shisha Un synshar lut bad ha kaba ki jingjynjar bad ki pop jong ka pyrthei kin sa wan noh. Ki Jiw ki pyrkhat shaphang kata ka sngi kaba janai kum 'Ka jingwan jong ka hima', bad teng teng ki kren shaphang jong ka kum ka jingkhawai kaba khraw bad kaba dap da ka jingkmen. Ym artatien ei ei ba U Jisu U pyrkhat shaphang kane haba U buh ia ka jingkhawai jong U, bad U ong ia ngi ban bat ia ka kum ka jingiateh jutang, ka jingkular kaba thikna bad ka jingmad lupa ruh ia kata ka jingia syllok kaba janai ha ka hima U Kpa jong U sha kaba U khot ia ngi. Dei namar
man ka teng ba ngi iasoh ha

pyndonkam ia kito ki ktien kiba ong: '......haduh ba Un wan', bad ngi khmihlynti da kaba sngewskhem bha ia ka por ha kaba yn sa pyndep ia kine ki ktien.

Ki Jingpule Ba Man La Ka Sngi.

Sngi 1 : Ka jingieit U Blei ha U Jisu. I Ioan. 4 : 7-10, 14-19.
„ 2 : Ka jingieit ka long kaei kaei kaba khraw tam. Louk. 9 : 51-56.
„ 3 : Ka jingthew ia ka jingieit U Blei. Rom. 5 : 6-11.
„ 4 : Balei U Jisu U donkam ban iap. Louk. 22 : 14-20.
„ 5 : Ka jingkñia kaba janai. Heb. 10 ; 1-18.
„ 6 : Ka jingiasyllok bad U Jisu. Philippi 3 : 7-12.
„ 7 : Ka jingiasyllok ki khristan. Eph. 4 : 25-32.

LYNNONG IX.

Ka Jingmut Jong Ka Jingkhawai U Trai—(2)

3. '*Ka Sakrament*'—Ha ka lynnong vi ngi la iapyrkhat shaphang ka jingmut jong ka sakrament hapoh ka Balang. Ngi la iohi ba don artylli

ki niam ki rukom kiba kyntang ba la khot da kane ka kyrteng: Ka Jingbaptis bad ka Jingkhawai U Trai. Hynrei haba ngi pyndonkam ia ka ktien 'Sakrament' na ka bynta ka jingkhawai U Trai, ka don ha ka kawei pat ka jingmut kaba kham kyrpang. Ka ktien 'Sakrament' ka wan na ka ktien Latin kaba mut: 'Ka jingsmai'—ka Soskular kaba kyntang shibun eh. Haba uno uno u shipai Roman u leit pyniasoh ia lade bad ka kynhun shipai jong u patsha, u donkam ban da iateh kular ba un ym shetkylla ia la u patsha hynrei ban leh hok na ka bynta jong u wat haduh ka jingiap hi. Ia kane ka soskular ki khot: 'Sakramentum' (kynnoh *Sakramentom*). Ha ka Jingkhawai U Trai ngi pynlong ka jingteh kular bad U Blei—ma ngi hi ngi kular ei ei ia U, bad ma U ruh U pynpaw ia la ka jingkular ha ngi.

(a) To ngin iapyrkhat nongkong eh, shaphang ka jingkular jong U Blei ha ngi. U Jisu hi U pyrkhat shaphang kane haba U pyndonkam ia ki ktien: 'Kane ka khuri ka long ka jutang kaba thymmai ha ka snam jong nga' (Louk. 22: 20). Kane ka ktien 'jutang' ka thew ruh ia ka soskular, kham bunsien, ka jingiateh kular hapdeng arngut ki briew. Ia kane ka ktien la pyndonkam khah khah ha ka Baibl, namar ha ka jingshisha ka long kajuh kum ka ktien 'Testament'. Ha ka Baibl, kane ka ktien ka mut ka jingkular jong U Blei ia la ki briew.

Ha ka Testament Barim ngi pule shaphang ki jingkular ba khraw jong U Blei ha u Abraham, bad hadien pat lem bad ki khun ki ksiew jong u kiba long ki briew ba la jied jong U Blei. U Blei U ai ha ki ia ka hukum jong U, bad ki dei ban kohnguh ia ka (kumba ngi la iohi ha ka lynnong v, I (ii), U da kular ruh ia ki ba lada ki kohnguh, ma U hi Un long U Nongda Nongker bad U ban ai jingim ia ki. Kumta ka jingkular jong U ka shong ruh ha ka jingbat hok jong ki ia la ka kular ban kohnguh ia U. Kaba sngewsih ka long ba ki Jiw man ka teng ki pynkhieñ ia la ka kular bad klet ia ka hukum U Blei. Ki iai hap ha ka pop, kumba ngi shem ba ki briew ki ju iai leh borabor. Nangto, da ka 'Jutang Barim' ia ki la pynrem bad ki long ki briew kiba khlem jingkyrmen. Te, dei haba kane ka la jia, ba katto katne ngut napdeng ki nongiathuhlypa ki sdang ban sngewthuh kham bha ia U Blei. Ki iohi ba haba ki briew ki bakla, bad kim lah iarap ei ei shuh ia lade, U Blei ha ka jingieit jong U Un dang plie ia ka lad na ka bynta jong ki. Dei U Jeremaiah uba la iathuh shai kdar shaphang kane ka jingkular ba sbun jong U Blei. U ong ba U Blei Un thaw kawei pat ka '*Jutang*' kaba thymmai ban mih bujli noh ia kata kaba rim bala pynkheiñ da ki briew jong U (Jer. 31 : 31). U Blei Un plie ia ka lad kaba thymmai. Haba U Jisu U wan sha ka pyrthei, U wan ban iathuh ia ngi ba ma U hi U la wan rah ia kata ka 'Jutang' kaba thymmai—ka 'Testament Bathymmai' keiñ. Kaei kaba U wan rah ka long ka jingkular

jong U Blei hi ba U la pynlong ha ka jingieit na ka bynta jong ngi kiba la pynkheiñ ia ka hukum jong U. Ki briew ki la leh pop bad ki la phet jngai na U Blei bad kim lah shuh ban pynbha pat ia lade lano lano ruh Ka long thik ha kajuh ka rukom kum haba ngim lah ban maramot ia kaei kaei kaba itynnat haba ngi la pynkhein bad pynsniew dur ia ka. Hynrei U Jisu U la wan, bad kumba ngi la iohi, U shim halor lade ia ka bainong ka pop jong ngi. U la aiti noh ia lade kum ka jingkñia kaba janai jong ka jingkohnguh; bad U la kyntu ia ngi ban ngeit ba ia kata kaba ngim lah shuh ban leh da lade, ma U hi U la leh bad U la plie biang ia ka lynti kaba ialam ia ngi sha U Blei. U wan rah ia kane ka jingkular jong U Blei khnang ba Un iohpdiang ei ia ngi. U plie rynghang ia ka jingkhang kum ka jingai sngewbha jong U ia ngi khnang ba uno uno uba da sngewsih shisha ia la ka pop, bad uba kwah shisha ban bret noh syndon ia ki, u lah ban wan sha U ha ka mynsiem kaba sngewskhem bha. U Khrist U la iap ban pynlong ia kane ka jingkular kaei kaei ka bym|bakla shuh. U shonshap ruh ia ka da la ka jong ka snam ia kaba U la pynjaw halor U lum Kalbari. Kumta haba ngi shim ia u kpu bad ka waiñ, ngi pdiang ia kata ka '*Jutang*', hooid ka jutang jong ka jingkular jong U ia ngi.

Ia kane ka liang jong ka '*Sakrament*' la nang pyni shynna shuh shuh ha kawei pat ka kyrteng ba la ai ia ka sakrament, bad ba la pyndonkam la slem hangne ha ri India. Ha ka dong ba sha-

phang shathie jong ka ri India ka don kawei ka Balang ba la ju khot, 'Ka Balang Syrian'. Ka long ka tnad Balang Khristan kaba rim tam ha ri India, bad ki briew ki ngeit ba la seng nyngkong eh ia ka da u Thomas, u synran U Trai Jisu. Ha kata ka Balang ia ka sakrament la khot da ka kyrteng: 'Ka Qurbana Bakhuid' kaba mut: 'Ka Jingai Sngewbha Bakhuid'. Kumta ha u kpu bad ka waiñ ki iohi ia ka jingai ba sbun jong U Blei ha ki briew, hooid ka jingai ia U Jisu Khrist hi ba Un pyndam noh ia ka jingpalat bad ia ka bor jong ka pop kaba snoh ha ngi, bad ba Un plie ia ka lynti kaba thymmai bad kaba im kaba ialam ia ngi sha U Blei.

(b) Hynrei haba ngi shim ia ka sakrament, ngi jubab ia kata ka jingkular bad ka jingai jong U Blei da kaba ngi kular ei ei ia U pat. Ban pdiang ia u kpu bad ka waiñ ia kiba U tyrwa ha ngi ka dei ban mut ba ngi pdiang ia U kum la U jong U Nongpynim bad U Trai jong ngi. Ngim lah ban ioh pdiang ia ka jingai jong U ha ngi kaba long ka jingmap ei bad ka jingim ba thymmai pat, lada ngi wan lem bad ka jingthmu ha ki dohnud jong ngi ban shu iai leh ia kiei kiei kiba long pyrshah ia ka mon jong U. Kumta haba ngi shim ia u kpu bad ka waiñ, ngi plie ia la ki jong ki dohnud sha kata ka jingkular ba sbun jong U ban pynthymmai ia ngi da kaba ngi kutjingmut skhem ba ha ka bor jong U ngin ialeh ban im ka jingim kaba iadei bad ka mon jong U. Khlem kane ka jingthmu kaba hok, baroh ka long kaba

lehnohei. Dei namar kane ka daw haba u Pastor u khot sngewbha ia ngi ban iashim bynta ha ka sakrament u pyndonkam ia ki ktien kiba kum kine : "Ma phi kiba kylla kaba mut da shisha ia la ki pop, bad kiba don ka jingiaieit bad la ki paramarjan, bad kiba la kut jingmut skhem ban im ka jingim kaba thymmai da kaba kohnguh ia ki hukum jong U Blei, bad ban iaid naduh mynta ha ka lynti ba khuid jong U..............".

Bunsien ki briew ki kwah ban nang pynskhem shuh shuh ia la ka jingkular da kano kano ka kynja dak ne jamin. Kum kane ka nuksa : Ka don ka jingiathuhkhana ha ri Skotland shaphang katto katne ngut ki briew kiba la kular ban ialeh haduh ka jingiap na ka bynta ban ioh ia kaei kaei, bad ban teh kham skhem ha lade ia kata ka jingkular, ki soi ia la ka kyrteng ym da ka sia hynrei da ki khulom ba la wieh ha ka snam jong ki hi. Ngi wan ha ka mynsiem kaba thrang da shisha, ryngkat bad ka jingkular ba ngin iaid ha ka lynti jong U Blei, ha ka bor ba U la kular ban ai ha ngi. Ban pynioh ha ngi ia kane ka bor, U teh ia la ka jutang ha u kpu bad ka waiñ kiba long ki dak jong ka met bad ka snam U Trai Jisu. Na ka liang jong ngi pat, ngi teh ia la ka jutang da kaba pdiang ia kine ki dak bad kam ia ki kum la ki jong—kaba long ka dak jong ka snam jong U ia kaba U la theh noh na ka bynta jong ngi ban ialam ia ngi sha ka jinglong thymmai jong ka jingim.

4. *Ka 'Iukharist'* (Eucharist) Hangne ngi ioh ka kyrteng kaba la rim shibun eh. Dang pyndonkam ia ka haduh mynta ha bun tylli ki tnat jong ka balang. La shim ia ka na ka ktien Grik 'Eucharisto' kaba mut : "Nga ainguh", bad ka pynkynmaw ia ngi ba ka Jingkhawai U Trai ka long ka por jong ka jingkmen bad jingainguh.

(*a*) Ha kaba ainguh, ngi bud ia ka nuksa U Trai Jisu hi, namar ha ki jingthoh baroh kiba iathuh ia ngi shaphang ka jingbuh jong U ia kane ka jingkhawai la ong ba 'U da ai nguh' (*Louk.* 22 : 19). U shim ha ki kti jong U ia U kpu bad ka waiñ ka jingbam bad jingdih, bad ha shuwa ba Un pyndonkam ia ki, U kynmaw ba ngi iohpdiang ia ki jingai baroh na U Blei bad kumta U ainguh na ka bynta jong ki. Bunsien ngi klet ia ka jingshisha ba ym don kaei kaei ruh kaba long ka jong ngi hi. Baroh ka long kaba U Blei, ha ka jingieit jong U, U la ai ha ngi ; hynrei ngi pyrshang pynban ban knieh kynthet ia kiei kiei bad ban ong ba ki long ki jong ngi—ngi long thik kum ki khynnah kiba lalot. Hynrei U Jisu Um klet ; bad U pynkynmaw ia ngi ruh ba ka jingshai jong ka sngi, bad u slap, bad baroh kaba mih na ka sla khyndew ki long ki jingai kiba kordor jong U Blei ; bad U ainguh na ka bynta jong ki. Bad kumta shuwa ban sdang bamja bad khamtam eh shuwa ban sdang ia ka jingiaseng Jingkhawai U Trai, ka long kaba bha ban da ainguh kumba U Jisu U la leh.

(*b*) Hynrei ngi kynmaw ruh ba U Jisu U la buh ia ka Jingkhawai U Trai ha ka jaka jong ka Niam ka Jinglait. Ka Niam ka Jinglait ka long ka Jingkhawai ba khraw jong ki Jiw ban kynmaw bad ban ainguh ia U Blei na ka bynta ka jingpyllait jong U ia ki na ka jinglongmraw ha ri Ijipt. Kumta ha ka jingiaseng Jingkhawai U Trai ngi pyndap ia la ki dohnud da ka jingkmen kaba khraw, ban ainguh eh ia U Blei Uba la tyrwa ei ha ngi ia ka jingpyllait kaba na ki pop lyngba U Jisu Khrist.

(*k*) Kumta don artylli ki jait jingainguh ha ka jingiaseng Jingkhawai U Trai. (*i*) Ngi ainguh ia U Blei Uba long U *Nongthaw*, namar U la ai ha ngi ia kaei kaei baroh kaba ngi donkam na ka bynta ban kyrshan ia ka jingim jong ngi ha ka doh. U kpu bad ka waiñ ki pynkynmaw ha ngi ia kiei kiei kiba bha baroh kiba mih na ka sla khyndew. Da ki, U Blei U bsa ia ngi bad ia ki jingthaw ba im jong U baroh. Bad ngi iaroh ia U na ka bynta ka jingpynlong bad ka jingbsa jong U ia ngi ; hooid na ka bynta ka jingim bad ka jingkoit jingkhiah ba U la ai ha ngi. (ii) Hynrei u kpu bad ka waiñ ki mut ruh ia ka met bad ka snam jong U Trai, bad ngi kynmaw ba U la ai ia lade na ka bynta jong ngi. Kumno te ngi lah ban pynpaw lut ia ka jingsngewnguh jong ngi ia U Blei Uba long U *Nongpynim*, haba ngi pynkynmaw ia lade ba U la pynim ia ngi da ka jingaiti noh ia la ka jong ka jingim, ka jingiap U Trai Jisu hi ? Ki Jiw ki tip

ba ki don ka daw kaba khraw ban ainguh ia U Blei man ka snem na ka bynta ka jingpyllait baphylla jong U na ri Ijipt. Hynrei ngi don ka daw kaba kham khraw ban ainguh ia U Blei man ka kynti ba ngi rakhe ia ka sakrament jong ka Jingkhawai U Trai kaba long ka jingsah jingkynmaw ia ka jingaiti noh U Jisu ia lade na ka bynta ban pynim ia ngi na ki pop jong ngi, kaba long ruh ka lad ba U pyndonkam ban pyndap ia ngi, da ka jingiasyllok lem bad U ; hooid kaba long ruh ka soskular jong ka jingieit kaba iaineh, bad ka jingim bymjukut kaba U ai ha ngi. Dei namar kane ka daw ba ha ka jingiaseng Jingkhawai U Trai naduh ba sdang haduh ba kut jong ka la pyndap da ka mynsiem jong ka jingkmen bad jingsngewnguh ia U Blei. Ngi sdang ia ka jingiaseng da ka jingainguh bad jingiaroh, bad shuwa ba ngin mih noh na iingmane ngi pynwai da ka jingrwai jong ka jingkmen bad jingainguh ia U Blei.

(d) Ha ka jingainguh jong ngi, lada ka long shisha naduh ka dohnud, ngi klet noh ia lade bad ngi pynleit lut la ka jingmut jingpyrkhat baroh ha kaba pyndonburom ia U Blei ; bad ngi ialong lang kawei lem bad ki jingthaw jong U baroh, bad ngi iasoh lang ha kajuh ka jingrwai ba khraw jong ka jingiaroh bad jingpyndonburom kaba pyndap lut ia ki bneng bad ia ka khyndew baroh kawei. Ki angel kiba iohi shisha Uba kumno U Blei U long, ki iaroh ia U khlem man thait shuh, kumba u Isaiah u la iohi ha ka jingithuhpaw jong U, haba U iohsngew ia ki ba ki rwai : 'U

Bakhuid, U Bakhuid, U Bakhuid long U Trai ki paid' (Is. 6 : 3). Ha ka Jingkhawai U Trai ia ngi la ialam sha kata ka jaka ba khuid ha kaba ma ngi ruh ngi iohi ia ka kam ba phylla jong U Blei, bad la pynlong ia ngi ruh ban iashim bynta ha kane ka jingrwai jong ka jingiaroh. Kumta ha ki jingrwai ba ngi pyndonkam, ngi pynkynmaw ia lade ba ngi iaroh ia U Blei 'lem bad ki angel bad ki angel rangbah'. Ka jingtrei jong U Blei kam sahkut tang ha iwei i dong iba rit, hynrei ka pyndap ia ki bneng bad ia ka pyrthei baroh. Bad haba ngi da pyrkhat shisha kaei ba U Blei U leh, ngi sngew kum ba la kit noh ia ngi shaduh ka duriaw bah jong ka jingiaroh ia U, bad ngi sngewkmen ba ngi lah ban ioh bynta ha kaba kum kane kaei kaei.

Ki Jingpule Ba Man La Ka Sngi :

Sngi 1 : Ka jingkular jong ka Jutang Bathymmai Jer. 31 : 31-34.
,, 2 : Ka jingkular jong U Blei kaba thikna. Heb. 6 : 13-20.
,, 3 : Ka jingaiei jong U Blei. Isaiah. 55.
,, 4 : Ka jingkular jong ngi ia U Blei. Rom. 12 : 1-2.
,, 5 : Ka jingainguh na ka bynta ka jingpyllait. Salm 124.
,, 6 : Ka jingkmen khristan. Phil. 4 : 4-7.
,, 7 : Ka jingainguh na ka bynta ka sakrament. Mark. 14 : 22-26.

LYNNONG X

Ka Jingiaseng Jingkhawai U Trai.

Kawei na kiei kiei kiba sngewsih tam ha ka pyrthei ka long ka jingshisha ba ka balang ka iapait iapra ha la ki jong ki jong ki kynhun. U Trai Jisu U la thmu ia ka ba kan long kawei, hynrei ki nongbud jong U pat bunsien ki iashong khlad uwei na uwei pat, bad mynta ha kine ki sngi don shibun ki balang kiba pher bá pher. Don ki khristan ki bym lah shah ban iohi iá ki jingiapait iapra kiba kum kine, bad ki kwah ban shu pyndam noh syndon ia ki. Ki kren ia kaba dei haba ki ong ba kam long ka mon jong U Trai ba ngin iaim kyrpang kyrpang; hynrei ka jingpyrkhat jong ki ban pynlong noh kawei tang namar ka jingbym lah shah, kamlong kaba dei. Ki don ki daw kiba khia shisha lajan ha man kawei-pa-kawei ka jingiapait balang. Dei ban da sngewthuh bha ia kine ki daw shuwa ban ia pynkut nia shaphang jong ki. Ka ju jia bunsien ba don ki riewngeit kiba shem ba ia kawei ka bynta kaba donkam jong ka jingngeit khristan ym shim niewkor ei ei ne la pynklet noh ia ka; kumta ki wad lad kumno ban pynioh jaka ia kata ka bynta ha ka balang. Ka balang kaba shisha ka kdup ia ka jingai jong U Khrist baroh kaba U ai ha ngi ha ka rukom kaba iar haduh katta katta. Baroh ngi dei ban ia trei lang ban pynwan ia ki briew jong U baroh ha kata kawei ka Balang. Hynrei da kaba sngewbu-

rom eh ruh ngi dei ban ialeh ban sngewthuh ia ki bynta kiba kordor ba kawei-pa-kawei ka jait balang ka sngewdei ban bat bad ban pynpaw ha ka jingim jong ka; bad ngi dei ruh bad ialeh ban sngewthuh kaei ba ka balang jong ngi hi ka kwah ban pynpaw—ha ka rukom pyniaid balang bad jingmane jong ka.

Ha kaba rakhe ia ka sakrament ka Jingkhawai U Trai don shibun kiei kiei kiba iadei lang salonsar ha ki balang baroh. Hynrei don katto-katne tylli kiei kiei kiba paw tyngkreiñ ha ka jingiaseng jong ka balang jong ngi hi ia kaba ngi dei mynta ban pyrshang ban sngewthuh :

1. Nyngkong eh ngi iohi ia u kpu bad ka waiñ la buh ym halor ka duwan hynrei halor *ka miej*. Ha bun tylli ki niam la ju pyndonkam ia ka duwan na ka bynta ka *jingkñia*, kaba long ka jingai jong ki briew ha U Blei. Hynrei kumba ngi la iohi, ha ka Jingkhawai U Trai ngi kynmaw tang ia kawei ka jingkñia kaba janai ba la pynlong na ka bynta jong ngi da U Trai Jisu. Hooid, ngi kynmaw ia kata ka jingkñia, hynrei ngi kynmaw ruh ba la pynlong ia ka tang shisien halor u Lum Kalbari, na ka bynta ia baroh. Bad haba ngi pyrshang ban sngewthuh lyngba ka jingngeit bad jingduwai aiu kane ka mut na ka bynta jong ngi, ngim mut ba ngi lah ban *shu iai rakhe* ia ka kumba leh katto katne tylli ki balang—kum ka Balang Roman Katholik i kumba ka pyrkhat ba ka lah ban leh ia ka. Ha ka balang jong ngi

ngi ngeit ba ka long kaba donkam eh ban pynkynmaw ba U Trai Jisu U la ong ia ngi ban bud ia ka nuksa jong U ha kaba rakhe ia ka jingkhawai jong ka jingiateh jutang, bad la pyni shai ia kane da kaba pyndonkam ia *ka miej.* Ha ka jingaiei ba phylla jong U, U khot sngewbha ia ngi ban long ki nongiabam jingbam lem ha ka miej jong U ; bad U buh ha khmat jong ngi ia u kpu bad ka waiñ kum ki dak kiba shabar kiba pynpaw ba U ai ha ngi ka jingbam kaba dei ia ki mynsiem jong ngi, bad ka lad ba ngi lah ban ioh bynta ha ka jingim jong U.

Dei namar kane ka daw ruh ba u Pastor u shim ia la ka jaka shadien jong ka miej, bad um leh kumba ma u hi u long u lyngdoh uba ai ia ka jingkñia. Ngi tip ha ki katto katne tylli ki niam ki briew ki ngeit ba dei tang ki lyngdoh kiba lah ban leh ia kiei kiei kiba plie ia ka lynti kaba lam sha U Blei na ka bynta kiwei pat ki briew. Hynrei ma ngi pat ngi ngeit ba dei tang U Jisu Khrist hi Uba plie ia ka lynti kaba lam sha U Blei na ka bynta jong ngi. U la lah leh ia kane, bad ym donkam shuh ba uwei pat u briew un ieng hapdeng jong ngi bad U Blei, U Pastor u don la ka bynta kaba donkam, namar ngi ngeit ka long ka mon U Blei ba katto katne ngut ki briew ia kiba u la pynbit khnang na ka bynta kane ka jingshakri, dei ban pynkyrpang ia ki na ka bynta ka kyrdan kaba kum kane. U Pastor u long u briew uba la iohsngew ba U Blei U khot ia u ban shimti ia kane ka kam. U long ruh u

briew ba la jied da ka balang kum uba tbit ia kane ka kam, bad uba la shah hikai bad ioh ka jingpynkyntang na ka bynta kane ka jingshakri. Namarkata, u ialam ma u ia ki briew ha kiei kiei kiba kyntang kum ha ka jingiaseng, bad ki sakrament. Hynrei kane kam mut ba u long u jaitbriew uba pher na kiwei pat, lane ba ka lynti kaba ialam sha U Blei ka long ba la khang khyrdep ia kiwei pat ki briew lymda ki ioh ia ka jingiarap u Pastor. Ma u lem bad ngi kumjuh ngi ialong tang ki para nongiabam jingbam ba la khot sngewbha da U Khrist sha ka miej jong U.

Ia kane la nang pyni shuh shuh da ka jingshisha ba ju don borabor lem bad u ha ka miej kiwei pat ba la ju khot 'ki Tymmenbasan'. Ki Tymmenbasan ki long ki briew kiba la pynpaw da ka jingim jong ki ba ki long da shisha ki briew kiba kynja* mynsiem. Ki long ruh ki briew ba la pynkyrpang na ka bynta ban sharai ia ki kam ki jam jong ka balang, bad ban iakit ryngkat bad u Pastor ia ki katto katne tylli ki kam. Haba rakhe ia ka sakrament, kam dei ka kam ka jong u Pastor marwei, lane kaba pyndep tang namar ba dei ban kohnguh ia u, hynrei borabor ka long da ka bor bad jingrai jong ka komiti balang kaba trei kam ha ka kyrteng jong ka balang hi. Kumta ngi iawan lang sha ka miej U Trai kum ki para dkhot ka balang jong U, bad kum ki nongbam jingbam ba la shu khot sngewbha sha ka jingkhawai jong U.

2. Ha ka balang jong ngi ngi ju pynlong kawei ka jingiaseng Jingkhawai U Trai kaba kyrpang, bad ia ka por jingiaseng baroh kawei la ju pynlut tang ha kiei kiei kiba iadei bad ka sakrament, Haba ngi iashim bynta ha ka sakrament, ngi wan ban iashem ia U Blei hi, bad ban iashem ia U ka long ban mane ia U. Don shibun ki bynta ha kane ka jingmane ia kiba ngi la iakren ha ka Lynnong III. Ngi iaroh ia U Blei, haba ngi kynmaw ia ka jingbha jong U kaba paw khamtam eh ha ka sakrament. Ngi wan da kaba kynmaw ruh ia la ka jong ka jinglong bym bitnam jong ngi ; kumta ngi phla ia la ki pop bad ngi wad ia ka jingpynkhuid jong U. Haba ngi kynmaw kumno ba U Trai Jisu U la ai ia lade na ka bynta ki briew baroh, ngi duwai na ka bynta kiwei pat bad ngi ai ia la ki jingainguh (jingkynshew) na ka bynta ka kam jong U. Ngi pule ia ka Baibl ban iohsngew ia ka Ktien U Blei kaba kren ha ngi, bad u Pastor u ai kawei ka sermon ban iarap ia ka jingsngewthuh jong ngi.

Ha kane ka jingmane baroh kawei, ngi pynleit jingmut tang sha ka sakrament hi. Don bun jait ki bynta ha ka jingmane, hynrei ka don ruh ka jingryntih. Ka long ka jingryntih kaba mih na ka jingshisha ba kawei-pa-kawei ka bynta ha kata ka jingmane ka thew beit tang sha kawei bad kajuh ka jingjia. Ka long kumba ngi phai beit sha ka jaka ha kaba u don u briew uba kren ha ngi. Kumta ruh, ha ka jingmane ngi

pynleit lut ia la ka jingpyrkhat tang sha kawei kaei kaei, bad ha kano ka jingiaseng ka mut sha ka sakrament. Namar kane ka daw u Pastor u iathuhkhana shaphang kaei kaei kaba pynkhreh ia ngi ban shim ia ka sakrament, khnang ba ngi lah ban sngewthuh janai bha ia ka jingkular jong U Blei kaba don ha ka.

3. Hadien ka jingiathuhkhana, u Pastor u khot sngewbha ba ngin iashim bynta ha ka Jingkhawai U Trai. Ryngkat bad ka jingkhot sngewbha, ka don ruh ka jingmaham, namar ia ngi la pynkynmaw ba u Paul u hikai ba uweipa-uwei uba iashim bynta dei ban It ia la ka dohnud, ioh haba ngi wan sha ka jingkhawai ngi klet noh haduh katno ka long kaei kaei kaba kyntang (1 Kor. xi : 28, 29). Lada ngin iohpdiang shisha ia ka jingaiei U Khrist, ngi dei ban kwah naduh ka dohnud ban long kiba khuid phar na ka pop, kata ka long, ngi dei ban da sngewsih kthang na ka bynta la ki jong ki pop, bad ban ym don kano kano ka jingthew pyrshah ia kiwei pat ki parabriew. Kane ka jingmaham ka don hangne, hynrei u Pastor u kren ruh ki ktien jong ka jingkular kiba kordor eh kiba U Jisu U pyndonkam haba U khot sngewbha ia ngi ban wan sha U. "Nga long U Kpu jong ka jingim : uta uba wan ha nga un ym thngan shuh : bad uta uba ngeit ha nga un ym sliang shuh...uta uba wan ha nga ngan ym kyntait noh ia u shabar' ; ia kiba kum kine ki ktien la pyndonkam. Ngi la kynmaw ba don shibun ki jingiapher hapoh ka

balang U Jisu Khrist, hynrei ngi tip ba don kito kiba ieit ia U Trai Jisu ha baroh ki tnat jong ka balang, bad ka miej kam long ka jong ngi hynrei ka jong U. Namarkata ha ka jingkhot sngewbha jong u, u Pastor u khot ha ka kyrteng U Khrist hi ia kito baroh kiba ieit ia U Trai Jisu, bad kiba long ki dkhot jong kano kano ka tnat Balang jong U.

4. Shuwa ba ngin shim ia ka jingkhawai u Trai, ngi rwai kawei ka jingrwai ban pynpaw ia ka jingsngewsih jong ngi ia la ki pop bad ia ka jingdonkam jong ngi ia ka jingaiei U Blei ; ngi pynpaw ruh ia ka jingngeit jong ngi kaba skhem ba U kwah da shisha ban kyrkhu ia ngi. Katba ngi nang iarwai, ki tymmenbasan ki wan rah shapoh ïingmane ia u kpu bad ka waiñ ba la pynkhreh lypa, bad ki pynbiang ia kaba donkam baroh na ka bynta kata ka miej jong ka jingkhawai. U Pastor ruh u hiar noh nalor ka pulpit ban iashong ryngkat bad ki tymmenbasan shadien jong ka miej. Haba la kut ka jingrwai u Pastor u ialam ia ngi ha ka jingduwai jong ka jingpyndem rit ia ladehaba ngi rung 'shapoh ka khet ka jingisynei jong U Blei' khnang ba U lah ban ai bor ia ngi ba ngin pdiang ia ka sakrament ha ka jingsngur ka dohnud bad ka jingshisha baroh.

5. Ha kane ka jingiaseng ngi ialeh katba lah ban bud thik ia ka nuksa jong U Trai hi Uba la ong : "To leh ia kane ia ka ban kynmaw

ia nga". Ngi leh ia baroh da kaba kohnguh ia ka hukum jong U, kumta u Pastor myntapat u pule ia kawei ka bynta na ka Baibl kaba long ka '*Waran*' jong ngi ha kaba rakhe ia ka Jingkhawai U Trai, bad kaba iathuh thik ia ngi kumno U Trai Jisu hi U la leh. Kham bunsien ka bynta na ka Baibl ba la ju jied ban pule ka long na ka shithi ba U Paul u thoh sha ka Balang Korinth ban pynkynmaw ia ki khristan ha kata ka balang ia ka jingmut jong ki baroh (I Kor. 11 : 23-26). Kane ka bynta ka pynkynmaw ia ngi ba 'ha kajuh ka miet ha kaba la die noh ia U, U Jisu U shim ia u kpu bad ka waiñ bad haba U la lah ainguh U la ai ia ki ha ki synran jong U'. Ban bud ia kane ka nuksa, u Pastor ruh u ialam ha ka jingduwai jong ka jingainguh bad jingiaroh ia U Blei. Ha kane ka jingduwai ainguh ngi pyniasoh ia lade lem bad ka Balang shityllup ka pyrthei, lem bad ki jingthaw jong U Blei baroh, hooid lem bad ki Angel bad ki rangbah Angel hi. Ha ka por jong kane ka jingduwai u Pastor u pynkyrpang ruh ia u kpu bad ka waiñ, bad u pan ia ka jingkyrkhu jong U Blei halor jong ki na ka bynta ka jingdonkam kaba kyntang.

6. Nyngkong eh ki sam ia u kpu, hadien pat sa ia ka waiñ. U Pastor u ai ia kine nyngkong ha ki tymmenbasan kiba shong hajan ka miej. Bad katba u ai ha ki, u pynkynmaw ha ngi kumno U Jisu hi U la ju ai ha la ki jong ki synran, da kaba ong ha ki bad kumjuh ruh ha ngi : 'To shim, to

bam une u long ka met jong nga ia kaba la pynlwet na ka bynta jong phi : to leh ia kane ia ka ban kynmaw ia nga'. Bad nangta haba ai sa ia ka khuri pat : 'Kane ka khuri ka long ka jutang ba thymmai ha ka snam jong nga : to leh phi ia kane, la katno katno sien ruh ba phi dih na ka ia ka ban kynmaw ia nga'. U Pastor u pyndonkam ia kine ki ktien U Trai Jisu, bad nalor nangta um kren ei ei shuh. U Pastor u ai ha ki tymmenbasan, bad ma ki pat ki ai ha u, namar ma u ruh u long tang u 'nongbam jingbam' ha kajuh ka 'miej' bad u pdiang ia ka jingbam na ka kti jong uwei pat. Hadien kane, ki tymmenbasan ki rah ia u kpu bad ka waiñ sa sha kiwei pat ki nongiabam jingbam, ki riewdkhot baroh keiñ jong ka balang. Ha ki katto katne tylli ki balang, katba nang sam ia ki la ju kren ruh ki ktien na ka Baibl ha kito kiba pdiang ia u kpu bad ka waiñ. Ki long ki ktien kiba sngewtynnat eh, kiba ba don ka khubor ha iwei-pa-iwei. Hynrei ka ju kham long ka rukom ba ka jingiaseng baroh kawei ka dei ban don ha ka jingjarjar. Ngi la lah iohsngew ia ka Ktien U Trai hi, bad mynta ha ka jingjarjar kaba sngew shongkun uwei-pa-uwei uba don hapoh jingiaseng u lah ban iohsngew biang ia kijuh ki ktien kiba kren ha U da U Trai jong U hi.

7. Ki tymmenbasan ki wan rah ia u kpu bad ka waiñ ha ki jaka shong jong ngi. Kane ka long namar ba ngi bud ia ka hukum jong U Trai—ngi la wan tang kum ki nongbamjingbam

ba la khot sngewbha sha ka miej jong U. Ki nongbam jingbam ha ka jingkhawai kin ym ïeng na ka jaka shong jong ki ; ia ka jingbam bad jingdih la shu sam na uwei sha uwei pat. Ha ki katto katne tylli ki balang ki briew ki leit sha khmat da lade hi, uwei hadien uwei, lane shikynhun kynhun ban pdiang ia u kpu bad ka waiñ na u Pastor. Nalor kata shuh shuh don kiba pyrkhat ba ki lah ban kham pynpaw ia ka jingtieng burom ia U Blei da kaba dem khohsiew ha ka por ba ki pdiang ia u kpu bad ka waiñ. Kito kiba shem ba kane ka jingleh ka iarap ki dei ban bud ia ka. Hynrei ngi bakla shibun lada ngi pyrkhat ba ka long ka jingleh ka bymdei ne ka jingbymñiew burom ia U Blei haba ngi shu shong ha la ki jaka shong ban pdiang ia u kpu bad ka waiñ. Ha ka jingshisha ka long markhongpong, namar dei hangne ba ngi shem ia ka jingaiei ba phylla jong U Trai Uba la khot sngewbha ia ngi da lade hi ba ngin long ki nongbam jingbam lem bad U. Ngi dei da shisha ban sngewtieng burom eh haba ngi pdiang ia ki, namar ngi tip ba Uta Uba la khot sngewbha ia ngi Um dei Uwei pat, hynrei U Trai hi Uba tyrwa ei ha ngi, ha u kpu bad ka waiñ, ia ka lad jong ka jingiasyllok lem bad U. Wat ai ba ngin klet ba dei ma U Uba la mutdur ia kane ka dak jong ka jingiabam lang.

Kane ka dak ka ring lang ruh ia ngi baroh sha ka jingiasyllok ba syndah eh para ma ngi hi. Kham bunsien ngi ju iadih lang na kajuh ka

khuri. Ia u kpu pat, na ka bynta ka jingbit, kham bunsien la ju kdiah lypa ha ki lyngkhot kiba rit, hynrei ngi dei ban kynmaw ba ia kine ki lyngkhot la kdiah na uwei u ruti ne u kpu na uba ngi iashim bynta lang baroh. Kumta ngin pdiang ia kine ki jingbam jingdih tang na ka bynta ia lade hi ; hynrei la kyntu ia ngi ba ngin iaai lem na uwei ha uwei pat uba shong marjan bad ngi. Don ki briew kiba pyrkhat ba ki dei ban pynphai biang ia u kpu bad ka waiñ sha u tymmenbasan uba ai ha ki, hynrei kam dei ban long kumta. Ha kaba sdang eh jong ka jingkhawai U Khrist U la shim ia ka khuri bad U ong ruh : "To shim ia kane bad iasam lem ia ka hapdeng jong phi hi" U long ma U hi U Rangbah Lyngdoh, Uba plie ia ka lynti sha U Kpa na ka bynta ia baroh, bad U kwah ban ai ia ki jingai jong U da ki kti jong ki shakri jong U, ma ki hi kiba long ki dkhot ka balang jong U. Kum ki dkhot ka balang jong U, ngi ioh bynta ha kaba ai bad kaba pdiang. Ka jingieit jong u ka long na ka bynta jong ngi, hynrei ka long ruh na ka bynta u paramarjan jong ngi, bad katba ngi iashong lang da kaba sam ia u kpu bad ka waiñ na uwei ha uwei pat, la pynlah ia ngi ban shim bynta ha kaba pynpaw ia kata ka jingieit ha kiwei pat ruh.

8. Ngi la iohi ba ia ka Jingkhawai U Trai la ju rakhe kum ka bynta jong kawei ka jingiaseng kaba kyrpang. La kumno kumno ka long

ka jingiaseng kaba dap pura tang haba don ka jingmane kumba la kdew haneng Ka 'sakrament' kam long u kpu lane ka waiñ; hynrei 'Kaba ai bad kaba pdiang ia u kpu bad ka waiñ, da ka jingngeit, jingduwai bad jingmane. Ym dei u kpu bad ka waiñ hi, hynrei u kpu bad ka waiñ ba la pdiang da ka jingduwai bad ha ka jingngeit, bad ba la pyndonkam ia ki na ka bynta ka jingbsa ia ki mynsiem jong ngi. Kane ka long shibynta na ka daw balei ba ha ka balang jong ngi la ju pynlong ia kane ka jingiaseng Jingkhawai U Trai tang teng teng, ym kumba leh ha ki katto katne tylli kiwei pat ki balang. Ka long ka jingkhawai kaba sngew shongkhia ha kaba ngi dei ban iashim bynta lem bad ka jingpynkhreh kaba nadong shadong ia la ka dohnud bad ka mynsiem. Lada pynlong bunsien eh ia ka, ngi lah ban kylla long ki bymsuidñiew, bad ban klet ia ka jingdonkam ia ka jingngeit kaba shisha bad ka mynsiem ba la pynkhreh lypa. Mynnor, ha ri Skotland ia ka por ba rakhe ia ka Jingkhawai U Trai la ju khot ka 'Jingjia' (Occasion), ka ktien kaba kdew ia ka jingjia ba khraw ba la pyndap da ka jingphylla jong ka jingaiei U Blei. Ha ka sakrament, da ki dak kiba paw shabar bad ba lah ban tba la pynpaw ia ka jingkhraw jong kiei kiei kiba kynja mynsiem.

Namar kane ka daw ruh, lada ai ka sakrament ha uno uno u briew uba pang ha ïing jong

U, ia u kpu bad ka waiñ ba la leit rah hangta la ju pynkyntang ha khmat jong U da ka jingduwai. Ki pynlong ia ki jingiaseng ruh la ka long ha ka rukom kaba lyngkot. Ki pyndonkam ruh ia ki ktien jong ka jingkhot sngewbha ba sbun U Trai Jisu. Ka don ruh ka jingduwai bad ka jingainguh. Nalor kata, u Pastor um ju leit hi marwei, la u don ka iktiar ha lade hi, ban ai ia ka lad jong ka jingaiei kaba kyrpang ha u briew uba pang. U wan lem bad uwei lane arngut ki tymmenbasan kiba mih khmat ia ka balang; namar dei ha ka jingiasyllok jong ka balang ba dei ban rakhe ia ka sakrament.

9. Ha ba kut jong ka jingiaseng, haba baroh ki la dep bam, ia kiba sah tam na u kpu bad ka waiñ la buh biang halor ka Miej U Trai. Nangta ki iasoh lang ha ka jingainguh bad jingiaroh kaba kut artat. Ka don ka jingduwai bad kawei ka jingrwai jong ka jingiaroh. Ha kane ka rukom ngi bud ia ka jingleh ki Jiw kiba ju pynlong ka jingainguh hadien ha ki la rakhe ia ka Niam Ka Jinglait. Ngi bud ruh ia ka nuksa U Jisu hi, namar ka Gospel ka iathuh ia ngi ba hadien ka jingbamjamiet, 'haba ki la rwai kawei ka jingrwai' (Mk. 14 ; 26) ki iamih noh shabar. Ka long kaba dei eh da shisha, hadien ba ngi la pdiang ia ka jingai kaba kat kane na U Blei ba ngin pynpaw ia ka jingsngewnguh eh ia U.

10. **Ha kaba wai noh artat, kumba long ha kiwei pat ki jingiaseng jong ka balang, ngi ioh ka Jingkyrkhu Pynwai.**

Ki Jingpule Ba Man La Ka Sngi.

Sngi 1 : Ka Jingkhawai U Trai, ym ka jong u briew. I Kor. 11 : 17-26.
,, 2 : Ka jingdonkam ban ït ia lade. I Kor. 11 : 27-34.
,, 3 : Ka jingkular U Jisu. Ioan. 6 : 31-40.
,, 4 : Ka jingkular U Jisu. Ioan. 6 : 41-51.
,, 5 : Ka jingkhot sngewbha ba sbun. Math. 11 : 25-30.
,, 6 : Kaba buh ia ka Jingkhawai U Trai Math. 26 : 26-30
,, 7 : Ka jingainguh bad ka Jingiaroh. Salm 103.

LYNNONG XI.

Ka Jingpynkhreh Jong Ngi Na Ka Bynta Ka Jingkhawai U Trai.

Wat na ka bynta ka jamiet jastep ngi ju pynkhreh ia lade, ngi thet ia la ki kti shuwa ban bam. Na ka bynta kano kano ka jingjia kaba khraw ngi ju pynkhreh lypa shuwa. Lada ngi

leit ban iakynduh ia uno uno u briew uba khraw ngi da pynkhreh shuwa ia lade khnang ba ngi lah ban pyndep ia la ka kamram ha ka rukom kaba dei, ha khmat jong u. Lada kane ka long kaba shisha, te, haba ngi leit ban iashim bynta ha kane ka jingjia kaba khraw tam—Ka Sakrament Ka Jingkhawai U Trai ngi dei ban pynkhreh ia lade kham janai shuh shuh.

Shuwa ba ngin wan sha ka Jingkhawai U Trai ha ka sien kaba nyngkong eh, ka balang ka kylli ia ngi shaphang kane ka jingpynkhreh. La kyntu ia ngi ba ngin pynlut por ha kaba pule ban wad jingtip shaphang ka *sakrament*, kumba ju long ka rukom. Nangta haba ngi la sngewskhem da shisha ba ngi kwah ban long 'riewdkhot, bad haba ki tymmenbasan bad u Pastor ki la sngewhun shaphang ka jingsngur ka dohnud bad ka jinglong ba la kloi jong ngi, ngi wan sha ïingmane, bad hangta ha ka jingiaseng kaba kyrpang ha ka jingjarjar bad jingduwai, ngi pynlong ka jingkular ha khmat U Blei, bad ka balang ka pdiang ia ngi shapoh ka jingiasyllok jong ka kum ki riewdkhot.

Kane ka jingpynkhreh kaba paka ka jia ha ngi tang shisien shijingim. Hynrei man ka teng ba ngi wan sha ka Jingkhawai U Trai, ngi wan ban iashem ia U Trai namar ngi kohnguh ia ka jingkhot jong U; kumta man ka teng ngi dei ban long kiba la pynkhreh. Ngi dei ban leh ia kane da lade hi. namar ym don uwei pat u briew uba lah

ban iathuh la ngi long kiba la kloi ne em. Ka long kaba shisha ba don kiei kiei kiba paw tyngkreiñ ba ki long pyrshah ia ka mon U Trai, bad haba kita ki paw ha ka jinglong jong uno uno u briew, kito kiba kitkhlieh na ka bynta ka jingiada ia ka balang ki dei ban maham jur ia uta u briew ba u dei ban phai noh na kata ka jinglong shuwa ba un wan biang sha ka Miej Bakhuid. Hynrei ngim dei ban klet ba dei tang U Blei hi Uba tip ia kaba rieh tam ka dohnud jong ngi bad dei ha khmat jong U ba ngi ieng. Kumta u Paul u ong : "Ai ba u briew un ït ia lade," bad ia kane ngi dei ban leh ma ngi hi marwei marwei ha khmat jong U Blei.

1. Ngim dei ban pyrkhat bakla ba ngim dei ban wan lymda ngi ngeit ba ngi la long lypa kiba janai. Don ki briew kiba sheptieng ban shim ia ka sakrament namar ki tip ba ki long ki nongpop, bad ki pyrkhat ba U Blei Un pynrem ia ki haba ki wan sha ka sakrament katba kim pat long kiba janai. Kane ka long kaba bakla nadong shadong, namar lada ka long kaba shisha ym don uwei ruh uba lah ban shim bynta ha ka sakrament—hooid wat ki synran kiba nyngkong hi, ha kiba U Trai Jisu U ai nyngkong nyngshab eh ia ka. Da shisha ka jingphylla jong ka jingai U Khrist ha ki briew ka long ba U tyrwa ia ka ha u nongpop. U tyrwa ia ka jingaiei jong U ha ki briew kiba pop, namar ki donkam ia ka jingaiei jong U ban pynim ia ki. Ngi wan namar ba ngi donkam ia ka jingisynei jong U, ym dei namar

ba ngi la long lypa kiba bha bad ba ngim donkam ia ka. Ha ka jingshisha, ngim don ka hok na lade hi ban wan kum ki nongbam jingbam ha ka Miej jong U ; hynrei kaba phylla ka long ba ma U, ha ka jingbha sbun jong U, U la khot sngewbha ia ngi ki bym don dor ei ei bad U tyrwa ei ha ngi ia ka jingai jong U.

2. U Paul u kyntu ia ngi ban ït ia lade ym dei khang ban shem la ngi *long* ne em kiba janai, hynrei la ngi *kwah* ne em da shisha ban long kumta–ban long kumba U Trai Jisu U kwah ia ngi ban long. Ngi dei ban kylli ia lade la ka lang ne em ka jingkwah ba shisha jong ngi ban rung shapoh ka jingiasyllok jong U. Hato ngi kwah ban long ki briew kiba kham bha, kiba bit ban long ki lok jong U ? Shuwa ba ngin jubab, to ngin pyrkhat pat shaphang ki kam ba ngi la leh ha ki khyndiat taiew ba la lah, shaphang ka jinglong lalot bad khwan lade, lane shaphang ka jinglong arsap, shaphang i jingshukor iba rit ria na ka bynta ka jingmyntoi ia lade, shaphang ki ktien kiba khor ba ngi la kren, kiba la pynmong ia kiwei pat, bad ka jingiakhleh jong ngi lem bad kiei kiei kiba thala na ka bynta ka jingsngewbha ba kynja pyrthei. Ngi tip ba kiei kiei kiba kum kita kim iarap ban pynlong ia ngi ki lok U Trai Jisu, bad lada ngi shu iai leh ia ki, ngim lah ruh ban ioh ia ka jingkwah jong U ban long U lok jong ngi. Ka jingkylli kam dei, la ngi long ne em kiba janai, hynrei la ngi kwah ne em ban long kumta. Haba U Jisu U wan iashem ia u

briew uba dkoh la 38 snem harud ka pung Bethesda, U kylli ia u : "Me kwah ban ioh khiah pat ?" Haba u briew uba matlah u pyrta jam ia U, U Jisu U kylli : "Kaei me kwah ? Uta uba matlah u jubab da ka jingangnud kaba khraw ; "Ah Trai, ba ngan dup ioh imat." Hato ngi da thrang shisha kum uta uba matlah ? Hato ngi thrang ba da ka jingiarap U Trai ngin lait na ki jingbakla bad jingduna jong ngi, bad ba ngin long kiba khuid bad kiba shisha ? Hato ngi kwah ban ioh ia ka jingpynkhiah bad ngeit ba U lah bad kloi ban pynkhiah ia ngi ?

3. Ngi dei ban pynlut por katto katne ha ka jingjarjar khnang ban tip thikna shaphang kane bad shaphang ka bynta jong ka jingim jong ngi kaba donkam kham kyrpang ia ka jingiarap jong U Trai. Haba ngi wad jingiarap na u doktor ngi dei ban iathuh ia u thik ha kano ka bynta jong ka met ka jingshitom jong ngi ka don, bad kaei ka jingshitom ngi don, namar um lah ban iarap ia ngi lada ngi buhrieh ia ki dak jingpang. Kumta lada ngi kwah shisha ia ka jingisynei jong U Blei bad ba ngin long kiba bit ban im ka jingim ha U Jisu Khrist, ngi dei ban leh kham palat ban ia kaba ngi shu ong : "Nga long u nongpop". Don ki briew kiba pyndonkam ia kine ki ktien, hynrei kiba len pat lem bad ka khmat kaba i dom riang, ba ki la leh kino-kino ki kam kiba sniew. Kane ka jingbuhrieh ia ka jingbakla jong ngi kam myntoi ei ei ha khmat jong U Blei Uba kwah ia ngi ban long kiba shi-

sha ha ka jingphla jong ngi. U la tip Iypa ia ngi, bad U tip thik haei ngi la bakla. Kumta kano kano ka jingleh mynleh hok jong ngi ha khmat jong U, kumba ngi ju leh teng teng ha khmat ki parabriew, ka kham sniew palat ban ia kaba shu ong: "Kam myntoi". U long Uba isynei eh, bad Uba kloi ban iarap haba ngim long kiba arsap ha ka jingphla jong ngi. Hynrei ngi khang khyrdep ia ka jingkhang ka jingisynei jong U lada ngi lamler. Namarkata, ngi dei ban pyllait por khnang bad wad lad ba "ngin it ia lade" ha kaba jar jar, ha ka jingdon jong U Blei hi, namar 'U iohi ia kaba rieh.' Lada ka long kaba eh ban ioh ka por kaba kynjah ha iing, to ngin leit sha ki lum ki wah, bad hangta ai ba U Trai un it ia ka dohnud jong ngi.

4. Ngin shem ba ka iarap shibun ia ngi ha kane ka por lada ngi pule suki da kaba pynleit jing mut bha ia katto katne tylli ki bynta na ka Baibl kiba pyni ia ka rukom jong ka jingim ba U Blei U kwah na ngi, bad kiba long ka nuksa ba ngi lah ban it ia lade khnang ban iohi la ka jingim jong ngi ka iadei ne em kumba la pynpaw ha ki. Kine harum ki long ki jingai jingmut katto katne :—

(*i*) *Eksodus 20 : 1-17.*—Ki Shiphew Hukum. To ngin fapule biang ia kine sa shisien, hynrei kynmaw ba U Trai Jisu U la hikai ba kim thew tang sha kaei kaba paw na shabar, hynrei sha ka jinglong ba shapoh jong ka dohnud jong ngi. To

ngin kynmaw ruh ia ki hukum jong U hi shaphang ka jingieit (Math. 22 : 37-39). Hato ngi la ieit ia U Blei da la ka dohnud baroh bad ia U paramarjan jong ngi kumba ia lade ?

(*ii*) *Math. 5 : 3-9.*—Ki ktien ba U Jisu U kren ban pyni kiba kumno ki briew ki long kiba suk. Hato ngi long kiba jemnud na kiba sarong bad kiba lehmeng ? Hato ngi la thrang bad sngewthngan shisha ia kiei kiei kiba dei ? Hato ngi la long 'Nongpyniasuk' haba ngi iathuh lorni ia kaei kaei ka bym sngewtynnad shaphang ka jingim jongno jongno ? Ngi la long ne em kiba khuid ha ka dohnud ? Ai ba ka jingshai jong kine ki ktien kan tyngshaiñ hapoh ki dohnud jong ngi ban iathuh ki briew kiba kumno ngi long.

(*iii*) *I Kor. 13.*—Ka Jingrwai Shaphang ka Jingieit. U Apostol Paul u thoh hangne shaphang ka jingaiei khristan kaba kongsan tam. To ngin pule ia kane ka lynnong kawei-pa-kawei ka dkhot—kylli ruh ia lade : Hato nga la long uba ne kaba iaishah ?......ba sbun ?.........bym don ka jingbishni.........bym don ka jingsngew khyllew ?......bad kumta ter-ter.

(*iv*) *Gal. 5 : 22, 22.*—Ki soh U Mynsiem. Ngi lah ban ït ïa lade ban shem haduh katno ki soh jong U Mynsiem ki la ioh jaka ha ka jingim jong ngi hi.

U Blei un pyndonkam ia ki ktien ba ngi shem kum ha kine ki bynta jong ka Jingthoh Bakhuid jong U ban pyni shai kdar ha ngi haei ngi la bakla. Ka long kaba bha ban khmihthuh janai bha ia kiei kiei kiba kum kine ; bad nangta ban wan sha ka sakrament ryngkat bad ka jingduwai ban ioh jingmap, bad ban pan ia ka bor ba ngi lah ban iehnoh shisyndon ia ki pop jong ngi. Bunsien ka iarap ban jied kawei kaei kaei kaba thikna, bad ban wan sha ka Jingkhawai U Trai da kaba shaniah bad duwai ba U Trai Un ai ha ngi ka jingjop ia kata kawei ka jait jingpynshoi U kloi ban leh ia kata.

5. Nangta aiu ngin kular ia U ? U la tyrwa ha ngi ia kiei kiei baroh, hynrei U kwah ruh ia ka jingkular jong ngi ia U. "Jar uba mon ban wan bud nadien jong nga, un ym ñiew ia lade, bad un bah ia la ka diengphna bad un bud ia nga" (Mark. 8 : 34). Ban 'bah ia la ka diengphna' kam mut tang ban shah khlem khñium ia kano kano ka jingjynjar kaba wan ngat ha ngi. U Trai Jisu U kwah na ngi kham palat ia kane. U mut ba ngi dei ban shah ia kiei kiei namar ba ngi bud ia U, ia kiei kiei ba ngi pdiang da kaba sngewbha, la ka long kaba eh ne ba ngi dei ban siew da ka dor kaba rem namar ngi long ki briew jong U. Hato ngi long kiba la kloi na ka bynta kata ? Hato ngi kloi ban leh ia kano kano wat lada ki briew kin rkhiebeiñ ia ngi na ka bynta kata ? Hato ngi kloi ban ieng na ka bynta ka jingshisha bad ka hok hapdeng jong ki paralok ki-

ba thok ba shukor bad ba bam tyngka, bad kiba kwah ia ngi ruh ban leh kumjuh ? Hato ngi la kloi ban iathuh ha kiwei pat shaphang U Jisu Khrist wat haba wan ka jingpynshoi ba ngin shu sngap jar ? Ha u kpu bad ka waiñ U ai ha ngi ia ki dak jong ka met ba la pynlwet bad ka snam ba la pynjaw na ka bynta jong ngi. U la leh ia kane na ka bynta jong ngi. Aiu ma ngi pat ngin leh na ka bynta jong U ? Man ka teng ba ngi leit sha ka miej U Trai ai kan long lem bad ka jingrai jingmut kaba thikna ha lade ryngkat bad ka jingkular kaei ngin ai ha U, lyngba ka bor jong U hi.

6. Ha ki sngi shuwa ka sakrament ai ba ngin da kham sumar ha kaei kaei kaba ngi leh. Ngi dei ban wan sha ka miej U Trai ki briew kiba don ka khmat kaba pynpaw ba ngi la pynkhreh, kumta ngi lah ban shim ia la ka bynta ha ka rukom kaba dei. Kane ka mut ba wat ia ki met jong ngi ruh dei ban da pynjahthait lypa. Don katto katne ki kam sngewbha sngewtynmad ki bym don jingmynsaw ei ei ha ki hi, hynrei kiba lah ban long ka jingmynsaw lada ki pynwit ia ngi ban long da shisha kiba la pynkhreh na ka bynta ka sakrament. Kumta, ha ki miet shuwa jong ka sakrament ngim dei ban iaidkai miet ban pynsngewbha ia lade ioh ngi wan sha ka miej U Trai lem bad ka jingshoh samthiah bad kum ki briew kiba la thait. Ha kajuh ka rukom ngi dei ban kiar na kiei kiei ki ban pynlong ia ki jingmut jingpyrkhat jong ngi ban her shane

shatai, bad ban long ka jingkhanglad ia ngi na kaba pynleit jingmut lut sha kaei ba U Khrist U ai ha ngi. U la ai lut khoit ia lade na ka bynta jong ngi : ma ngi ruh katba lah ngi dei ban ialeh ban ai lut ia lade.

Ha bun tylli ki balang, ka ju don ka 'jingiaseng pynkhreh' ha ka miet sngi saitjaiñ. U Pastor u kren ban iarap ia kito kiba wan sha jingiaseng ban long kiba la pynkhreh na ka bynta ka Sngi U Trai kaba khraw. Lada long kaba lah, ngi dei ban leit sha kata ka jingiaseng, khnang ban iarap ia ka jingpynkhreh jong ngi na ka bynta ka Jingkhawai U Trai. Nangta, hadien jong kane ka jingiaseng haduh ka por jong ka Jingkhawai U Trai (kaba dei lashai ka sngi) ai ba ngin kiar na kaei kaei kaba lah ban pynkynrum kynram bad pynthait ia ngi, ha ka rukom ban pynduh ne pyntlot bor noh ia ka jingpynkhreh jong ngi.

7. Ha ka sngi jingiaseng, ngi dei ban leit kloi sha ïingmane. Lada ngi leit ban iakynduh ia uno uno u briew uba khraw da ka jingiakut jong ngi, ngim ju phohsniew mynno mynno ruh ba ngin pynap ia u da kaba ngi leit slem. Ngi pynpaw ba ngi burom ia U da kaba leit ha ka por kaba biang. Lada ngi kynmaw ba ha ka sakrament ngi iashem ia U Trai hi, ka jingleit kloi jong ngi sha jingiaseng ka long la kumno kumno, ka jingleh kaba rit eh ba ngin pynpaw ba ngi burom ia U. Ki briew kiba wan slem sha

jingiaseng i kum ban shu lymbub ia ki parabriew, ym dei tang ba kim sngewthuh haduh katno ka long ka burom kaba khraw ia ki hi ban wan kat sha ka jingiaseng kaba kum kata ; hynrei ki pynwit ruh ia kiwei pat kiba kwah ban ai lut ia la ka dohnud bad pynleit lut la ka jingmut ha ka jingmane ia U Blei.

Kawei pat ruh ka long ba haba ngi wan kloi sha jingiaseng, ngi ioh por ban pynjahthait ia lade, bad ban pynkhreh ia la ki dohnud na ka bynta ka por jong ka jingmane. Namar kane ka daw, ka long kaba bha ban da leh shitom ban wan lypa 10 ne 15 minit shuwa ban sdang jingiaseng, bad ban pynlut ia kane ka por ha kaba pule jar jar ia kano kano ka bynta na ka Ktien U Blei, bad ban shah ia ki jingpyrkhat jong ngi ban puson ia kata ka bynta bad ki jingkular kiba ka don. Kum kita ki bynta ban pule ki lah ban long kine harum.

(*i*) *Ioannis 15* :— Kaba hikai ia ngi ban iaineh ha U Khrist kumba ka tnat ka iaineh ha u diengsohwaiñ. Katba ngi nang pule ia kane ka bynta, ngi lah ruh ban duwai ia U Blei ba lyngba ka sakrament ngi lah ban iohsngew ba ka bor jong U ka rung shapoh ki jingim jong ngi.

(*ii*) *Ioannis 6 : 27-59* :—Kaba iathuh ia ngi shaphang kumno ngi 'bsa' ia lade da U Khrist.

(*iii*) *Ioannis 10 : 71-8* :—Kaba iathuh ia ngi shaphang U Nongaplangbrot ba bha bad ka jingsumar sukher jong U ia ngi.

(*iv*) *Salm 23* :—Ka jingsumar sukher u Nongaplangbrot ia ngi baroh.

(v) *Salm 139* :—U Trai Uba don ryngkat ha ki por baroh.

Ki don shibun kiwei pat ki bynta na ka Ktien U Blei ba ngi lah ban pyndonkam. To ngin pyndap ia la ki jong ki mynsiem da kiei kiei kiba don ha kine ki bynta katba ngi dang ap shuwa ban sdang ka jingiaseng, nangta pyn-iasoh ia ka jingpyrkhat jong ngi lem bad kaei ba ngi kynmaw ba ka long ka jingdonkam jong ngi hi ia U Blei, bad ka jingkular ba ngi la kular ban bah ia ka diengphna ha ka rukom kaba da paw thikna. Nangta ha ka jingjarjar ai ngin kyrpad ia U Blei ha ka jingduwai ba ia ka jing-thmu jong ngi baroh yn pyndep ha kata ka jingiaseng ba ngin sa ioh. Ha ka jingduwai jong ngi to ngin kyrpad ruh ia ka jingkyrkhu jong U Blei halor u Pastor katba u dang ialam ia ka jingiaseng bad halor baroh kiwei pat kiba iamane ryngkat lem bad ngi.

8. Hapdeng jong ka jingiaseng, ka don shi-bun ka jingjarjar ; bad hadien ba u Pastor u la kren ki ktien kiba dei shaphang kaba buh ia ka Jingkhawai U Trai, ym don shuh kiwei pat ki

ktien ban pyndonkam. Katba ngi dang ap ha kata ka jingjarjar ia u kpu bad ka waiñ ba kin poi sha ngi wat shah ba ka jingmut jingpyrkhat jong ngi kan her shane shatai sawdong ka ïingmane, hynrei ai ba ngin pynkynmaw biang ia lade na ka bynta aiu ba ngi la pan ia ka jingaiei jong U Biei bad kaei ka jingkular jong ngi ia U. Bunsien ka iarap lada ngi lah ban ong jarjar hapoh lade ia kano kano ka dkot jingrwai kaba iadei lem bad ka jingmane jong ngi ia U Blei, lane kano kano ka dkhot na ka Baibl, kum kane : 'U la ieit ia nga, bad u la aiti noh ia lade na ka bynta jong nga'. Haba ai ha ngi ia u kpu bad ka waiñ, to ngin pdiang ia ki da kaba sngewtieng burom ia U Blei—sngew kumba ngi pdiang na ka kti U Trai Jisu hi. Ai ruh ba ngin sngew ia ki ktien jong U kiba U kren ha ngi : 'Kane ka long ka met jong nga ia kaba la pynlwet na ka bynta jong phi.' 'Kane ka khuri ka long ka Jutang Bathymmai ha ka snam jong nga......to leh ia kane ia ka ban kynmaw ia nga'. Haba ngi la dep ia lade, ngi iaai lem ia u kpu bad ka waiñ ha uwei pat uba shong marsyndah bad ngi-ym ban shu ai stet thlep thlep la kumba ngi kwah ban lait noh na ki, hynrei da kaba i shongkun bad ha ka mynsiem kaba pynpaw ia ka jingieit, namar dei U Trai hi Uba tyrwa ia kata ka khuri ha u paramarjan jong ngi. To ngin duwai ba ngin long kiba bit, h'oid, ba wat ki kti jong ngi kin long ki atiar kiba bit na ka bynta jong U ban pyndonkam ha kaba ai ia ki dak jong ka met bad ka snam jong U. Ha ka por

kaba kum kata ai ba ngin pyrkhat ym tang shaphang u paralok uba shong marsyndah bad ngi, hynrei shaphang kito baroh hapoh ïingmane kiba iashim bynta ha ka Jingkhawai U Trai, shaphang jongno jongno iba don ha ka jingshitom, shaphang jongno jongno lem bad kiba ngim don ka jingiashongsuk, shaphang jongno jongno iba ngi tip ba i donkam ia ka bor. To ngin ialeh ban wad ia ka jingkyrkhu jong U Blei halor jong kiba kum kita. Haba ngi la pyndep la ka bynta baroh, bad katba ngi dang ap ia u Pastor ban lum lang ia ki jingpyrkhat jong ngi baroh ha ka jingduwai ainguh, to ngin khapbrip ia la ki khmat bad mane ia U Blei, da kaba ainguh eh ia U na ka bynta ka jingai ba khraw jong U, bad da kaba duwai ba ka lah ban pyn thymmai ia ngi.

9. Ha kaba kut jong ka jingiaseng ka long ka rukom ba ki tymmenbasan bad u Pastor kin mih noh shuwa ; ki rah de artat ia u kpu bad ka waiñ kiba tam na kaba la pyndonkam. Ngi dei ban ap da kaba sngewburom eh haduh ba kane baroh kan da dep, nangta ngin sa mih napoh ïingmane. Ha kano kano ka jingkhawai, ngi pyni donakor ia U Trai Uba la khot sngewbha ia ngi bad ia kiwei ruh ki para nongbam jingbam da kaba shu shong khop ha la ki jakashong haduh ban da dep bam baroh, bad ngim ju thet ia la ki kti tat haduh ba baroh kin da iakloi lang. Ngi dei ban pynpaw ia kajuh ka jingleh donakor ha ka Jingiaseng Jingkhawai U

Trai. Dei tang haba ia ka Miej la pynsuda biang bad haba ia u kpu bad ka waiñ la pynkynriah ba ma ngi ruh ngin mih noh na ka ïing U Blei. Bad shuwa ba ngin mih, sa shisien pat ngi wan ha khmat jong U Blei ha ka jingduwai ba jar jar, na ka bynta ia lade bad na ka bynta jong kito baroh kiba la iadon lem bad ngi, bad na ka bynta kito baroh ia kiba ngi ieit. Kumta ia ka jingiaseng baroh kawei la pyndap da ka jingsuk bad jingjarjar—ka jingkynjah ha kaba uwei-pa-uwei uba la wan sha ïingmane, u pynher la ki jingduwai sha U Blei bad u shahskhor ban iohsngew ia ka Ktien jong U hapoh la ka dohnud.

Ki Jingpule Ba Man La Ka Sngi.

Sngi 1 : Ka jingdonkam ia ka jingpynkhreh. Isa. 40 : 1-5.

„ 2 : Ka jingdonkam ia ka jinglong kaba hok. Amos. 5 : 19-24.

„ 3 : Ka jingphla ia la ki pop ha khmat U Blei. Salm 51.

„ 4 : U Blei U ït ia ka dohnud. Salm. 139 : 1-12, 23, 24.

„ 5 : Ka jingpynkhreh ki synran. Mark. 14 : 12-16.

„ 6 : Ka jinglonghok katba kum ka jingthew U Jisu. Math. 5 : 3-9.

„ 7 : Ka jingrwai shaphang ka jingieit. I Kor. 13.

LYNNONG XII.

Ka Jingim jong ka Jingiasyllok

Ka jingiasyllok kaba nyngkong ba ngi ioh kam long kaba kut, hynrei tang ka jingsdang—ka jingsdang jong ka jingim ba thymmai jong ka jingshakri ha ka jingiasyllok jong ka balang. Ngi la pdiang ia ka jingkhot sngewbha jong U Blei ban rung shapoh kata ka jingiasyllok, bad ka shong mynta ha ngi ban leh hok ia la ka jong ka bynta kum ki dkhot jong ka. Ngi la iohi ba ka balang, kata ka Seng Bakhuid keiñ, ka lah ban long kumba ka dei ban long tang lada ka im ha ka bor U Kynrad jong ka. Ma U hi U la hikai ia ngi : "To iaineh ha nga, bad ma nga ha phi. Kumba ka tnat kam lah ban seisoh na lade hi lymda ka iaineh ha u diengsohwaiñ : kumta ma phi ruh lymda phi iaineh ha nga" (*Ioan. 15 : 4*). Kumta kum ki dkhot jong kata ka seng, marwei marwei ngi dei ban shaniah ha U. Nangta ngi dei ban sngewthuh, kumba ka don ka jingkular, ka don ruh ka kam sha kaba U khot ia ngi. Ha ka jingiadei jong ngi bad U Blei borabor ka don ka jingkular bad ka kam—U tyrwa ban ai ei ha ngi ia baroh, hynrei markylliang U dawa ia ka jingshakri jong ngi ia U.

Ka long kaba shisha lem bad kano kano ka seng ba ka lah ban pyndep ia ka jingthmu jong ka tang lada lah ban shaniah ba uwei-pa-uwei u dkhot jong ka un leh ia la ka bynta. Kane ka

long kaba shisha lem bad ki kynhun jong ki briew baroh naduh ki nongialehkai '*football*' ha ka '*team*' jong ki haduh ki shipai ha ka kynhun shipai jong ki. Ka long ruh kaba shisha lem bad ka balang U Jisu Khrist. Naduh mynta kumne, ka burom jong U Trai bad ka balang ka shong ha ngi ; namar da kaba iohi ia ka rukom im jong ngi ki briew kin bishar ki Khristan ki long kiba kumno—kin bishar wat ia U Khrist hi U long Uba kumno ! Ka kam jong ka balang ka long ban pyrshang ban pyndep ia ka mon U Blei, bad ngi la iohi ba kata ka kam ka hap hapoh lai tylli ki bynta—Ka jingmane ia U Blei, ka jingsakhi bad ka jingshakri (Lynnong III & IV). Khnang ba ka balang ka lah ban trei ia la ka kam, kumba long ha ki seng baroh ka dei ban don ka '*plan*' jong ka jingtrei jong ka. Ia ki jingkitkhlieh kiba kyrpang dei ban pynkhamti ha ki briew kiba pher-ba-pher ba kin peit halor ki kam ki jam. Ngi ngeit ba U Blei hi U la ialam ia ka balang da kaba pynkyrpang katto katne ngut ki briew ia kiba U la khot na ka bynta ki kam kiba kyrpang (Eph. 4 : 11, 12). Kito kiba long ki dkhot kiba shisha kin ialeh ban pyndep hok ia la ka bynta khlem iania bad khlem kren kynthoh iano iano, da kaba kynmaw ba kaei ba ngi pyrshang ban leh kam long kaba *ma ngi* hi ngi kwah, hynrei kaba *U Blei* U kwah. Baroh ngi don bynta ha kane, bad lada ka balang ka khmihlynti ei ei na ngi, wat haba ngim pat sngewthuh shai ia ka daw, ai ba ngin pyndep ia la ka kamram haba la ong ia ngi ban leh.

Da kaba leh ia ka, ngi nang pynbit shuh shuh ia lade na ka bynta ki kam kiba kham khraw ha ka jingim jong ka balang. Ka lah ban long ba lada ngi leh hok ha kane, U Blei U lah ban khot ia ngi ba ngin ioh ka bynta kaba kham khraw ha kaba ialam ia ki briew jong U sha ka jingsngewthuh kaba kham janai ia ka mon jong U. Hynrei la kumno kumno, naduh ba sdang ka jingkohnguh bad ka jinglehhok ki dei ban long ka dak kaba paw ha iwei-pa-iwei na ngi.

Haba ngi rung sha kane ka jingim ba thymmai jong ka jingiasyllok bad jingshakri ngi shem ba U Blei U ai ha ngi ia ki lad jong ka jingpynshaitbor ha ka lynti iaid jong ngi. Ha kita ki lum Kumaon, phang shatei jong ka ri India, ka don kawei ka lynti iaid kjat hapoh khlaw kaba thieb bha na Almora shaduh kawei ka 'nongrit kaba kyrteng Binsan, ka jngai kumba 12 mail. Lajan baroh shilynter lynti ym don um satia. Haba ki nongiaid lynti, ki briew ne ki mrad ki kiew ia kata ka thieb, kham bunsien ki thait bad sliang um. Haba poi ha kawei ka jaka, kata ka lynti ka dei iaid narum ïing jong uwei u briew uba ki ia ithuh ithaw bha ha kane ka thaiñ. Ha ïing jong u ka don ka um, bad ha ki snem kiba mynshuwa u ju buh uwei u narkor ban ring um sha kata ka lynti. Hangta harud lynti ki shna kawei ka jaka dih um na ka bynta ki nongleit jingleit khnang ba ki lah ban pyntngen ia lade haba ki iaid na kata ka lynti. Kane ka long ka

pharshi jong ka jingim khristan. Ka jingiaid jong ngi ka long kaba jngai, bad teng teng ka lynti ka long kaba eh. Ngi sngewshit, sngewthait bad bit jakhlia ruh; hynrei U Kpa Uba tip bha ia ngi bad ia ki jingdonkam jong ngi U la shna ki pukri um harud lynti, bad u kyntu ia ngi ban pyndonkam ia kine ki lad jong ka jingaiei.

1. *Ka jingiaseng paidbah.*—Man ka taiew la sngewbha ia ngi ban iashim bynta ha ka jingmane lang ia U Blei ha Iingmane. Ngi la iakren ia kane ha ka Lynnong I; bad ngi la iohi kumno U Khrist U kular ban bsa ia kito ki bym ju klet ban iawan lang hajuh ban mane ia U Blei. Hynrei naduh nangne ter ter, ngin iapyrkhat shaphang kane na ka liang jong ka kamram jong ngi kum ki dkhot jong ka balang. Lada ngi klet ia kane, bad lada kiwei ruh ki leh kumjuh, ka iingmane kan long kaba suda marshiteng; bad kane kan ym ai bor ai mynsiem ne jingshlur ia kiwei pat ki parabangeit, khamtam kito kiba dang kham lung bad kham tlot ban ia ngi hi, kiba lah ban ioh shibun ka jingiarap da kaba iashim bynta lang ha ka jingmane ia U Blei lem bad kiwei pat ki parabangeit. Ha kawei ka thaiñ ri war ha ri Skotland, ka don kawei ka iingmane ba la shna khnang na ka bynta ki briew kiba shong saphred ha ka khlaw kaba hangta. Uwei u briew u ju wan shata man ka sngi U Trai. U don u ryndang rwai uba khlaiñ bha bad u ju iajam ia ki jingrwai jong ka jingiaroh ia U Blei ha kata ka jingmane. U bap ban iaid [illegible] [illegible] bad leit

bad wan lyngba uwei u lum uba jrong, hynrei um ju pep jingiaseng wat ha ki sngi kiba slap bad ba khriat tasam. Ma u hi u ioh jingtngen bad jingrhem ha ka mynsiem da kane ka jingiashim bynta lang ha kaba mane ia U Blei, bad ha kata ka rukom u pyndep ia la ka kamram ha kaba shakri ia ka kam jong u. Don lehse tang khyndiat ngut eh na ngi kiba hap ban iaid jngai haduh katta. Ai ngin pyrkhat ba ka long ka jingkitkhlieh ba kyntang jong ngi na ka bynta ki jingiaseng man ka taiew—ban mane ia U Blei ryngkat bad kiwei pat ki parabangeit ; ai ba ngin ym pynmih kino kino ki daw ki bym sngewshongnia ki ban pynpep ia ngi na kaba wan sha jingiaseng.

2. *Ki Sakrament.*—Ngi ainguh ia U Blei khamtam eh na ka bynta ki sakrament ba U la ai ha ngi. Ngi ioh ia ka sakrament jong ka Jingbaptis tang shisien ha ka jingim jong ngi, hynrei ia ka sakrament ka Jingkhawai U Trai ngi iai rakhe bunsien. Ka ai jingbam ia ki mynsiem jong ngi kumjuh kumba ngi bsa ia la ki met. To ngin iashim bynta ha kane ka Jingkhawai da kaba ñiewburom eh ia ka, bad ha ka mynsiem kaba shisyrtap. Da kane ka jingleh ngi shakri ruh ia ka balang.

3. *Ka jingduwai marwei.*—U Blei U khot sngewbha ia ngi ban iashim bynta ha ka jingmane jong ka balang ; hynrei U khot sngewbha ruh ia ngi ban iashem ia U ha kaba marwei, bad

U la khreh ia ka lad jong ka jingduwai marwei hi. Ngim lah ban long ki dkhot ba shisha jong ka balang jong U lymda ngi pyrshang da lade hi ban 'snoh skhem ha U Khlieh', ban iaineh ha U kumba ka tnat ka iaineh ha u diengsohwaiñ. Ka jingduwai ka long kham palat ban ia kaba shu pan ei ei na U Blei. Ka *jingpan* jong ngi ka long tang shibynta jong ka jingduwai, la ka long ka jingduwai ha ïingmane ne ha kaba marwei. Ka long khamtam eh ka *jingiasyllok* bad Blei. bad ha ka lynnong II ngi la iapeit ia ki katto katne ki bynta jong ka.

(*i*) Ka jingduwai jong ngi ka dei ban long kaba tista bad kaba shisha. Lada ngi kwah shisha ban long ki khristan, bad ngi ngeit ba tang na U Blei hi ngi ioh ka bor ba ngi donkam, ngim dei ban iashem ia U teng teng tang ha ka por kaba lait. Ngi dei ban don ka por kaba thikna man ka sngi ha kaba ngim dei ban pep khlem da duwai ha U Blei. Kane ka jingleh ka dei ban long kaba naduh ka dohnud bad kaba tista, kumba ngi bam ia ka jamiet jastep jong ngi. Ka long kaba bha ban ioh kum kata ka por mynstep, shuwa ba ngin trei la ki kam bad iakynduh shibun ki jingpynwit jong ka por sngi. Haba ngi la buh thik ia kane ka por ai ba kan long kaei kaei kaba kyntang. Ngim dei ban shah ia ki jingpynwit ban pynthut. Ngi la iohi ia ki Musulman kiba bat pyrkhing ia la ka niam, haba wan lap ka por duwai kim ju lehraiñ ban duwai la ki don hangno hangno; wat hapoh ka kamra

rel kaba bun briew ruh ki duwai. Hooid, ngim iadei jingmut bad ki ha ka jingpyrkhat ba U Blei U shahshkor ia ki jingduwai jong ngi tang ha ka por ba la buh beit thik, bad ba ki jingduwai marwei ki dei ban long thik shisha tang ha kaba marwei hi; hynrei ngi lah ban ring jinghikai na ki kumno ngin pyndep hok ia ka kamram jong ngi kaba dei sha U Blei, bad ban ym shah iaei iaei ruh ban pynwit ia ka jingduwai jong ngi.

(*ii*) Kaba ar pat, ka jingduwai kaba shisha ka mih *napoh* dohnud, kam dei kaba shu iai ong ia kijuh-pa-kijuh ki ktien. U Trai Jisu U hikai ia ngi shaphang kane da kaba ong: "Wat bun ktien bieit kum ki Jentil". U ong ruh ha ka nong-Samaria: 'U Blei U long U Mynsiem bad ka dei ia kita kiba mane ia U, ban mane ia U ha ka mynsiem bad ha kaba shisha' (Ioan. 4: 24). Shisien ha iingmane nga iohi kawei ka kynthei kaba dem khohsiew ha ka jingduwai. Katba ka nang kren ka pynkhih ia la ki rmiang shyntur, hynrei ki khmat jong ka pat ki bud ia ki briew kiba iaid ba ieng hangta ha iingmane, bad ka long kaba shai ba ka jingpynleit jingmut jong ka baroh ka her sha kaei ba kita ki briew ki leh. Ka shu bun ktien bieit da ki rmiang shyntur jong ka khlem pynleit jingmut ei ei thik kumba leh ka tata. Kum kita ki ktien kim dei ka jing duwai bashisha, namar la ngi kren ia ki hapoh ia ka mynsiem ne kren jam, ki dei ban long lem bad ka jingpyrkhat bad jingshemphang. Ham long

kaba dei ia ngi ban iakren bad u paralok uba wan kai ha ïing jong ngi, lada ka Jingpynleit jingmut jong ngi ha kata ka por ka long pynban sha kaba pule ia ka kot khubor kaba ngi bat ha ka kti. Kumta ruh, U Blei Um salia eh tang ban sngap ia ki ktien, hynrei U kwah ia ka jing-pynleit jingmut lut jong ngi ha ka por ba ngi kren.

Teng teng ka iarap ia ngi ban pyndonkam ia ki *ktien* ba la pynkhreh lypa da kiwei pat ki briew. U Trai hi U la ai ha ngi ka jingduwai ban pyndonkam. Ngi khot ia ka 'ka Jingduwai U Trai'. Hynrei haba ngi pyndonkam kum ia kita ki ktien ai ba ngin sngewthuh thikna ba ka dohnud jong ngi ruh ka don ha ki, bad ym dei ba ngi shu dem ong ia ki. U Blei U kham sngewbha ban shahshkor ia ki jingduwai kiba pynpaw shi-sha ia kaba don hapoh ki dohnud jong ngi ban ia ki ktien kiba kham pynsngewtynnat hynrei ki bym long ki jong ngi hi ki bym shym mih napoh lade hi.

(*iii*) Ka iarap shibun ban pynlong ia ki jingduwai jong ngi kiba shisha, lada ngi ialeh borabor ban wan sha U Blei ha ka jingjarjar bad ha ba mynsiem kaba tieng burom ia U. Ngim iohi ia U, hynrei ngi tip ba U don hangta; bad lada ngi kynmaw ba U long U Syiem ki syiem, khlem artatien kata hi kan pynlong ia ngi ban pynpaw ka jingtieng burom ia U ha kano kano ka rukom. Haba u Moses u wan shajan ka 'lawlynnong ba la

ing da ka ding bad haba u sngewthuh ia ka jingdon jong U Blei ha kata ka jaka, u iohsngew ia ka jingsawa kaba ong : 'to loit noh ia ka juti jong me na la ki slajat, naba kata ka jaka ha kaba me ïeng ka long ka khyndew ba kyntang,' (Eks. 3 : 5). Ha la ki jong ki jong ki ri don ki rukom kiba pher ba pher ban pynpaw ia ka jingtieng burom. Shane sha ki ri mihngi jong ngi kham bunsien ki briew ki loit noh la ki juti ; sha ri sepngi pat ki ju loit noh ia ki tupia jong ki. Shibun ki nong-India ki shem ba ka kham idei ban shong kyllaiñ myngngor, nangta pyniadait lang ia ki slakti baroh artylli bad khapbrib ia ki khmat. Don shibun ki khristan kiba kham sngewdei ban dem khohsiew. Ka shong ha ngi hi ban jied ia kano-kano ka rukom kaba ngi kham sngewiadei ha lade haba ngi wan paw ha khmat U Blei, bad ngi dei ban bud ia kata. Ngi dei ruh ban wad ia ka jingjarjar bad ka jingsuk. Ia kane lah ban leh da kaba jem shabar ïing, lane ha i kyndong jong ka ïing jong ngi hi. La kumno kumno ai ba ngin wan sha U Blei da kaba rung shapoh ka jingdon jong U ha ka jingjarjar bad ka jingsuk, khnang ba ngi lah ban pynleit lut sha U ia ki jingmut jingpyrkhat jong ngi baroh.

(*iu*) Ka long kaba bha ban pynlut katto katne por ha kaba pyrkhat shaphang aiu ba ngin duwai ha U Blei. Haba ngi duwai ha ka por step kan iarap lada ngi pyrkhat ia ka sngi baroh shisngi kaba don ha khmat jong ngi—pyrkhat shaphang ka jingpule ne ka jingtrei jong

ngi ba ngin sa pyndep ha kata ka sngi—pyrkhat shaphang ki briew ba ngi lah ban iakynduh bad shaphang kiei kiei ba ngi hap ban rai jingmut. Nangta ngi wan rah ia ka baroh ha khmat U Blei bad ngi kyrpad ia U ban ialam bad ban kyrkhu ia kawei-pa-kawei ka jingjia ha kata ka sngi. Baroh shisngi katba nang wan lap ia ngi kawei ka jingjia hadien kawei pat, kan iarap lada ngi kynmaw man ka por, ba U Blei U don ryngkat, namar ngi la pan ia ka jingkyrkhu jong U halor kawei-pa-kawei ka jingjia ha kata ka sngi. Hynrei wat la ngi klet ia ka jingdon-ryngkat jong U, lada ngi la pan ia ka jingkyrkhu jong U naduh ka mynsiem shisha, ngim dei ban artatien ba Un don lem bad ngi. Ngi dei ruh ban kynmaw ban ainguh ia U na ka bynta baroh ba U la leh na ka bynta jong ngi, bad shuwa ba ngin leh ia kata , kan bha lada 'ngi ñiew ia ki jingkyrkhu ba ngi la iohpdiang'. Ngi dei ban kynmaw ruh hangno ngi la bakla bad nangta ban kyrpad ia ka jingmap jong U. Khatduh eh, ngi kynmaw ia kiwei pat ki briew, ki lok jong ngi, bad kito baroh kiba don ka jingdawa kaba kyrpang, bad wallam ia ki jingdonkam jong ki sha U Blei ha ka jingduwai.

(*v*) Ha ki jingduwai ha ïingmane u Pastor (ne uno uno u nongduwai) u pynkut da kaba ong ba ki jingduwai ki long 'na ka bynta U Jisu'. U Trai Jisu U kyntu ia ngi ban duwai 'na ka bynta jong U', bad ngi dei ban leh ruh ia kane ha ka jingduwai ba jar jar jong ngi.

Hynrei ai ba ngin kynmaw ba kine ki ktien ruh ki kit ka jingmut kaba shisha. Lada ngi pan ei ei na ka bynta U Jisu, ka dei ban long kaei kaei kaba ma U U mynjur. Ban pyni nuksa, lada u briew u mut ban leh kaei kaei kaba sniew—ong ban leit tuh, um lah ban kyrpad ia U Blei ha kane ka kam bad ban ong ba u duwai 'na ka bynta U Jisu', namar ka kam tuh ka long nadong shadong kaba pyrshah ia ka mon U Jisu. Namarkata ngi dei ban tynjuh ia ki jingduwai jong ngi da kine ki ktien—ban sngewthuh thikna ba ngi pyndonkam hok ia ki. Bad haba ngi duwai ngi kynmaw ba U Blei Un jubab, ym katba kum ka jingtip bad jingsngewthuh ba byrngut byrnget jong ngi, hynrei katba kum ka jingtip bad ka jingieit ba janai jong U. Ngi buh ha ka jingkyrpad jong ngi ba ia ka mon jong U yn leh, namar kan kham bha ban ia ka mon jong ngi, bad ngi phla ia kane da kaba ong ba dei ban leh 'na ka bynta jong U'—kata ka mut, katba kum ka mon jong U. Pynban, haba ngi pyndonkam ia kine ki ktien, ngi duwai lem bad ka jingsngewskhem, namar U Trai Jisu U la pyni ha ngi haduh katno kaba janai ka jingieit U Blei ia ngi ka long; bad ngi wallam ia ki jingduwai jong ngi sha U da kaba shaniah lut ha kata ka jingieit.

4. *Kaba pule ia ka Baibl*—U Blei U la ai ha ngi ka Baibl. Lyngba jong ka U sngewbha ban kren ia ka ktien jong U. Ngi shem ia ka Baibl, la kumno kumno ha man kawei-pa-kawei

ka Ïing khristan ; bad ngi kwah ban buh tyngkai ia ka kum ka nong kynti jong ngi hi. Hynrei ai ba ngin kynmaw ba lymda ngi pyndonkam ia ka bad ailad ia U Blei ban kren lyngba jong ka, kan ym iarap ia ngi kham palat ban ia ba long kano kano kawei pat ka jiat kot.

Ha ka por jingduwai jong ngi, nyngkong eh ngi dei ban shahshkor aiu U Blei U don ban kren ha ngi. Ngi lah ban leh ia kane da kaba pule na ka Baibl. Ngi dei ban pule da kaba pynleit jingmut khnang ban sngewthuh ia kaei ba la thoh ha ka ; hynrei ngi dei ruh ban pule da kaba ap kyrmen ban shem aiu U Blei U don ban kren ha ngi ha kata ka bynta ba ngi pule. Ka bha ban sangeh khyndiat khyndiat khnang ban ioh pyrkhat shaphang kaei ba ngi la pule, bad kylli ia lade la ka khubor ha kata ka bynta ka long ne em ia ngi hi. Lada ngi leh ia kane, teng teng khlem pyrkhat ngin sngew kumba ia kita ki ktien la thoh khnang na ka bynta jong ngi.

Teng teng ki briew ki pyrkhat ba ki dei ban shu plied ia ka Baibl bad ban pule na kano kano ka jaka katba lap, da kaba kyrmen ban shem ia ka khubor na ka bynta jong ki. Don teng teng ki khubor kiba kham phylla kiba la wan sha ki briew ha kane ka rukom. Wat la kumta ruh, ka long ka rukom kaba bieit eh ban pyndonkam ia ka Baibl. Ngi dei ban pyllait ka por kaba kyrpang man ka sngi, ban da pule pynleit jingmut bha ha kaba 'jar jar ; bad khnang ban long ka

jingiarap kaba ai jingmyntoi ngi dei ban jied kawei ka bynta ban pule ha kawei por, pule tista ia ka, tharai kum na kawei ka Gospel khnang ban dup tip shaphang ka jingim U Jisu. Don ki bynta jong ka Baibl kiba kham jem ba ngin sngewthuh ban ia kiwei pat, bad ngi dei ban pyndonkam kham bunsien ia kine ki Gospel kiba iathuh shaphang U Jisu, ki Salm kiba iarap ia ngi ban mane ia U Blei, bad katto katne ki bynta na ka shithi u Apostol Paul. Ha kaba kut jong kane ka Lynnong don ki jingai jingmut kiba lah ban iarap ia ngi. Ki don ruh ki bynta ba la jied lypa na ka Baibl, ba la ju shon kyrpang kyrpang bad pynmih man ka teng. Bun ki briew ki la shem ba kine ki iarap shibun, kum ka "Daily Light" (ka Kot Jingshai) ha ka ktien Phareng ka long kaba myntoi shibun eh. Haba ioh lad ka bha ban pyndonkam kum ia kine ki kot, hynrei wat ai ba kin shim noh ia ka jaka jong ka Baibl, namar ngi dei ban ialeh ban tip ia ka Baibl hi kum ka Kitab baroh kawei.

5. *Kaba Ai bad kaba Shakri*—U Blei U ai ia ka jingkyrkhu ha ki briew jong U ha kawei pat ka rukom lyngba ka jingai jong ki. U Jisu shisha U la ong : "Ka kham suk ban ai ban ia kaba pdiang" (Ki Kam 20 : 35). Kaei kaba ngi ioh na ka bynta ia lade ka lam ban pynlong ia ngi kiba lalot bad kiba nang kwah shuh shuh ban ioh. Kham bunsien kane ka pynsniew noh ia ka jingiasyllok jong ngi parabriew, kumjuh lem bad U Blei. Hynrei lada ngi ai da kaba

khuid jingmut, da kaba sngewbha ruh shisha haba ngi lah ban leh ei ei kum ka jingiarap ia kiwei pat, ngi ioh bynta keiñ ha ka kam U Blei kaba pynpaw ia ka jingieit. Kane ka pynlong ia ngi hi ban tip ba ngi ioh ka jingiasyllok kaba shisha lem bad U. Wat ai ba ngin pyrkhat ba ka jingai jong ngi sha ka Balang ne sha ki phon balang ka long kum ka khajna ba ngi dei ban siew. Hynrei ngi dei ban ialeh ban sngewthuh katno ka long kaba phylla ba U Blei U shah ia ngi ban ioh bynta ha ka kam jong U, da kaba pyndonkam wat ia kaba rit eh kaba ngi lah ban ai. Um kwah ia ki nongiatrei lem ki bym don ka mon na lade hi, bad Un ym pdiang ia ka jingai kaba tang dep, hynrei U ieit ia "Uba ai da kaba kmen". Bad lada ngi ieit shisha ia U ngin jyn da la kwah ban ai ia kaba ngi lah baroh khnang ban tip thikna ba ka kam jong U ka iaid beit. Ngi ai na ka bynta ka kam jong ka Balang ban pynkhlaiñ ia ka jingtrei jong ka. Pynkynmaw pat ia ka jingiathuhkhana shaphang u Syiem Dabid ba ngi la pule ha ka Lynnong III, kumno u la kwah ban ai ia kata kaba da shongdor ei ei ia u. Ha kajuh ka mynsiem jong ka jingieit ia U Blei ngin ialeh ban ai da kaba sngewbha, baroh ia kaba ngi lah, na ka bynta ka kam jong U.

Ka jingai ba shisha kaba kum kata kam mut tang ha ka tyngka, hynrei ha ka por bad kiwei pat ki jingai sngewbha jong ngi ban shakri ia ka balang. Ngi long ka bynta balang kaba 'shakri,'

bad ngi dei ban long ki kti bad ki kjat U Khrist hi—kiba kloi ban pyndep ia ka mon jong U ha kine ki por. Ngi lah ban shakri ia ka balang ha ki bun rukom, hynrei kaba kongsan ka long kane—to ngin aiti mon sngewbha ia lade hangno hangno haba don jingdawa ia ngi. Bad haba ngi la aiti ia lade ai ban shem ia ngi ba ngi long kiba lah ban shaniah ban pyndep hok ia kata kaba ngi la kular ban leh.

6. *Ka Jingpynbeit ia lade*—Kane baroh ka dawa ia ka jingseibor bad ka jingshah hikai. Hynrei u Apostol Paul u pynkynmaw ia ngi ba ym don u briew uba khmihlynti ban leh bha ha ki jingialehkai lymda u kloi ban shah hikai ia lade (I Kor. 9 : 22–27). U briew uba kwah ban mareh bha, lane ban long u nongialehkai *kriket* uba nang, u tip ba u dei ban hikai man ka sngi. Um dei ban dih sikret ne dih kiad, lane ban peitmiet than, ioh uti pynsniew ia la ki dohksah, bad kata ka pyndukha ia ka bor ialehkai jong u. Ban sumar ia kine u pyrkhat ka long kaba pynmyntoi ia u wat tang na ka bynta ka jingiaphet thong bad jingialehkai kriket kaba neh tang shipor shipor. Hato ngim dei ban long kiba la kloi ban shah shitom na ka bynta kata kaba dei ia ka jingim jong ngi baroh shilynter ? U Khrist U la khot ia ngi ban long ki 'Shipai ba bha' jong U. Kane ka mut ngi dei ban hikai ia lade ban leh ia kiei kiei, lehse ia kiba ngim sngew dei ban leh, hynrei ngi tip pynban ba pynmih ka jingbha lada ngi leh ia ki. "Ban

ia la ka diengphna"—long kiba la kloi ban shah shitom, ban leh hok ia kaei ba phi la kular ha la U Kynrad. Lada kren na kawei pat ka liang, ngi dei ban pynlong ia la ki met jong ngi kum ki shakri jong ngi, ym ki kynrad jong ngi. Ki met jong ngi ki shait kwah borabor ban long ki kynrad halor jong ngi, ban pynleh ia ngi ia ki kam tamsa kiba thala bad kiba pynalbia ia ngi. Hynrei shisien ba ngi ailad ne shah ia ki ban bthah ia ngi shaphang kaei kaba ngim dei ban leh, kin nang hukum shuh shuh ia ngi. U Blei U la ai ha ngi shibun kiei kiei. U la ai ha ngi ka jingim kaba kyrhai, bad Um kwah ban knieh noh ia kata na ngi ; hynrei U da kwah eh shisha ba ngin buh ia ka hapoh ka jingsynshar kaba dei, hooid, ban ialam bad pyndonkam ia kaei kaei baroh na ka bynta ki jingthmu bymjukut jong U Blei. "Kiei kiei baroh ki long ki jong phi keiñ, bad ma phi ki jong U Khrist, bad U Khrist U jong U Blei" (*I Kor. 3 : 22, 23*).

Ki Jingpule Ba Man La Ka Sngi.

Sngi 1 : Ka jingpyntngen na U Blei. Salm 63.

" 2 : Ka jingshaniah ha U Khrist. Eph. 3 : 14-21.

" 3 : Ka jinghikai U Jisu shaphang ka jingduwai. Louk 11 : 1-13.

Sngi 4 : Ka jingduwai ha ka jingiasyllok. Ki Kam. 12 : 3-12.

,, 5 : Ka jingaiei jong ka jingai. II Kor. 9.

,, 6 : Ka jingpynbeit ia lade. I Kor. 9 : 24-27.

,. 7 : U shipai ba bha U Jisu Khrist. Eph. 6 : 10-20.

KABA KUT.

K. J. P. Press, Shillong—1000

Rs. 3.60